

95. évfolyam, 2020/3.

Lelkipásztor

Evangélikus teológiai szakfolyóirat

Deák László \ Este vagy éjfélkor, kakasszóra vagy reggel?

Jürgen Moltmann \ Befejezetlen reformáció. Megoldatlan problémák

– ökumenikus válaszok

Simon Z. Attila \ Kegyelmet gyakorolni ezer ízig? A szexualpedagógia komprehenzív iránya és a CSE (Comprehensive Sexual Education) program keresztény biblikus és teológiai kritikái

Igehirdetési előkészítők böjt ötödik vasárnapjától húsvét második napjáig

Kedves Olvasó!

Jürgen Moltmann tanulmányában hangsúlyozza, hogy Isten országa nemcsak Isten uralma, hanem az élet teljessége. Jézus nem új egyházat alapított, hanem új életet, új örök, isteni életet hozott a világba. A reménységnek erre a formációjára következik ma a hit re-formációja. A keresztény világ felbomlásából egy önálló, békés, ökümenikus módon egységes, hívogató, bizakodó egyház emelkedik majd fel. Ez a reménysége a reformáció befejeződésére. Ugyanakkor munkája végén felteszi a kérdést: lehet, hogy a reformáció soha nem fejeződik be?

Kegyelmet gyakorolni ezer ízig? A szexualpedagógia komprehenzív iránya... című dolgozatában Simon Z. Attila arra a kérdésre keresi a választ, hogy mit mondhat a keresztény hitoktató vagy iskolalelkész a szexualitásról? Amennyiben az evangélikus egyház akár a hitoktatásán belül a szexuális neveléshez kapcsolódó, vagyis szexualpedagógiai tartalmakkal kíván operálni, szükséges azt egy olyan pedagógiai prevenció keretrendszerbe sűríteni, amely először is integrálni tudja azokat a szempontokat, amelyek ma a párkapcsolatban élő emberek életminőségének befolyásolásában mind egészségügyi, mind pszichológiai, mind pedagógiai szempontból elfogadottak. Másrészt pedig ugyanennek a felépítendő pedagógiai prevenció keretrendszernek képesnek kell lennie integrálódni azokba a már meglévő és működő tevékenységekbe, amelyeket egyházunk, illetve a keresztény egyházak a párkapcsolatokban élők életminőségének javítása, megőrzése, jobbá tétele érdekében jelenleg is végeznek.

Az igehirdetési előkészítők böjt ötödik vasárnapjától húsvét második napjáig segítik az igehirdető készülését.

Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Márciusi számunk szerzői

Bácskai Károly lelkész, egyetemi docens – Budapest

Czöndör István lelkész – Csóvár

Deák László lelkész – Budapest

Fabiny Tamás püspök, egyetemi tanár – Budapest

Gáncs Tamás lelkész, újszövetséges teológus

– Budapest

Gyurkó Donát Sámuel metodista lelkész – Szekszárd

Horváth Z. Olivér lelkész – Szarvas

Jürgen Moltmann professor emeritus – Tübingen

(Németország)

Lászlóné Házi Magdolna nyugalmazott lelkész

– Pusztaföldvár

Makán Hargita lelkész – Majos

Simon Viktória börtönlelkész – Budapest

Simon Z. Attila lelkész, mentálhigiénés szakember – Sopron

Lelkipásztor – Evangélikus teológiai szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Főszerkesztő: Orosz Gábor Viktor

A szerkesztőbizottság tagjai

Csáky-Pallavicini Zsófia

Fabiny Tamás

Kodácsy-Simon Eszter

Kondor Péter

Korányi András

Kőszeghy Miklós

László Virgil

Pángyánszky Ágnes

Percze Sándor

Szabó B. András

Varga Gyöngyi

Szerkesztőség

1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

Tel.: 469-1050

E-mail: gabor.orosz@lutheran.hu

Olvasó- és tördelőszerkesztő: Petri Gábor

Szöveggondozó: Miklósné Székács Judit

Műszaki szerkesztő: Török Andrea

Grafika: Bódi Kati

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

www.lutherkiado.hu

1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./fax: 317-5478, e-mail: kiado@lutheran.hu

Felelős kiadó: Antal Bálint

Előfizetési díj egy évre: 12 000 Ft; fél évre: 6000 Ft. Egy szám ára: 1000 Ft.

Digitális előfizetés egy évre: 8100 Ft; fél évre: 4050 Ft. Egy példány ára: 700 Ft.

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt)

évi 18 300 Ft (68 €), egyéb külföldi országokba 21 100 Ft (78 €).

Nyomdai kivitelezés

Mondat Kft.

www.mondat.hu

Felelős vezető: Nagy László

ISSN 0133-2821

2 1133282 112003 1

Este vagy éjfélkor, kakasszóra vagy reggel?

Mk 13,37

■ DEÁK LÁSZLÓ

A 2001. szeptember 11-én történt USA elleni terrortámadások felerősítették az utolsó időkről szóló híreket. Több lelkész és igehirdető ezekben az eseményekben a „vég kezdetét” látta. Többen állították, hogy beteljesülni látják a Jelenések könyvében leírt eseményeket. Ma újra felerősödtek ezek a hangok a Kínában – és szerte a nagyvilágban – emberek százainak halálát okozó koronavírus miatt.

Márk evangéliumának 13. fejezetében olvashatjuk Jézusnak az utolsó időkről szóló hatalmas beszédét. Ennek a fejezetnek az utolsó verse március hónapunk igéje, amely éppen a világvégével kapcsolatos dolgokról szól, s amelyben Jézus éberségre inti követőit. Ott és akkor nagyon fontos kérdés volt, hogy mikor és hogyan jön el a világvége. Mai felbolydult világunkban szintén aktuálisak Jézus szavai.

Mit tanácsol Jézus? Jézus odafigyelésre, a jelek komolyanvételére, de a hisztéria mellőzésére szólít fel minket. Mire kell ma vigyáznunk? Egyrészt arra, hogy alázatosan – eseményeket és igéket nem félremagyarázva – tanítsunk az utolsó időkről: hisztéria, pánik, tömeges öngyilkosságok a világ minden részén azt mutatják, hogy sokan fogékonyak erre a témára. Emberek képesek minden anyagi javukat, családjuk békéjét, sőt még az életüket is feláldozni egyes hamis tanítók üdvösségígérete miatt. Mindez abból fakad, hogy elhiszik és komolyan veszik, hogy Jézus eljövetele egészen közel van.

Ebben az esetben is fontos a figyelmeztetés, de ígénben Jézus éppen az ellenkezőjétől óvja hallgatóit: a közönyösségtől. *„Vigyázzatok tehát, mert nem tudjátok, mikor tér vissza a ház ura; este vagy éjfélkor, kakasszóra vagy reggel; ha váratlanul megérkezik, nehogy alva találjon titeket! Amit pedig nektek mondom, azt mindenkinek mondom: Vigyázzatok!”* (Mk 13,35–37)

Jézus figyelmeztet: Lehet, hogy számunkra úgy tűnik, hogy késik a második visszajövetele, de el fog jönni, s mindez meg fog valósulni. Váratlanul fog érkezni, s nagyon vigyázni kell, nehogy a lelki alvás állapotában találja tanítványait, gyülekezeteit, sőt evangélikus egyházunkat.

Jézus példázatokban adta vissza az ő eljövetelenek eseményeit. Beszélt a bárányok és kecskék szétválasztásáról, búzáról és konkolyról, nagy vacsoráról és menyegzőről. Ezek a képek a meghívást, de a szétválasztást is megmutatják. Ennek az eseménynek az eljövetele és megvalósulását Jézus nagyon komolyan vette, soha nem hagyott kétséget afelől, hogy mindez be fog következni.

Évtizedekkel később Pál apostol sem mert konkrét dátumokat leírni, de meggyőződése volt, hogy Jézus vissza fog térni, s éppen ezért ő is ébrenlétről, éberségről írt: *„Akkor ne is aludjunk, mint a többiek, hanem legyünk éberek és józanok!”* (1Thessz 5,6)

Pál ebben az igében – ahogy Jézus is – két részre osztja az emberiséget: alvókra és éberekre. Az alvókkal az a legnagyobb baj, hogy nem tudják, hogy veszélyben vannak. Mivel nincs hitük semmilyen túlvilági életben, egyedül erre a földi életre koncentrálnak, ez adja életük értelmét és célját.

Isten gyermekei ennek a pont az ellenkezői: éberek. A sötétség világában élnek, de igyekeznek világítani, komolyan veszik a figyelmeztetéseket, s tudják, hogy feladatuk van a sötétségben élők felé.

Kedves lelkipásztor testvéreim, ez az ige a mi felelőségünkről is szól. Hogyan tanítunk az utolsó időkről? Képesek vagyunk-e hisztériakeltés nélkül fenntartani a viszatérő Úr iránti vágyat? Tudunk-e úgy prédikálni, hogy a hallgatókban ott legyen az éberség és a bizonyosságtételre odaszánt élet? *„Amit pedig nektek mondom, azt mindenkinek mondom”* – olvassuk ígénben.

Nektek – mindenkinek. Jézus mindezt nekünk mondja. Nekünk, akik mandátumot kaptunk az ő igéjének hirdetésére, azért, hogy rajtunk keresztül eljusson az üzenet másokhoz is.

Tudom, hogy mindez nem tőlünk függ, hanem a Szentlélek munkája. De nekünk szólunk kell, úgy, ahogyan a minket kiválasztó és szolgálatba elküldő Úr megbízott minket.

Isten adjon erőt mindnyájunknak, hogy éberségre fel szólító szavát helyesen tudjuk továbbadni másoknak. Ámen.

Befejezetlen reformáció

Megoldatlan problémák – ökumenikus válaszok

■ JÜRGEN MOLTMANN

A disputától a párbeszédig

A reformáció korának letűnt vitakultúrájával és a mai párbeszédkultúrával kapcsolatos néhány megjegyzéssel kezdem.

Amikor 1948-ban Göttingenben teológiát tanultam, még az egyházi harc generációja uralta az egyetemet. Hans Joachim Iwand, Ernst Wolf, Ernst Käsemann képviselték a reformátori teológiát, én követőjük voltam. A Hitvalló Egyház 1934-es *Barmeni teológiai nyilatkozata* jegyében tanultuk a teológiát: a „Valljuk” és az „Elvetjük” feszültségében. Tudomásom szerint nem volt párbeszéd a nemzetiszocialista „Német Keresztények” és a Hitvalló Egyház tagjai között. A német egyházi harc következményeként a barát-ellenség kategóriákban gondolkodtunk, mondván: „Forró vagy hideg, igen vagy nem, / soha nem akarunk langyosak lenni.”

Tanáraim határozottsággal megáldott emberek voltak, de párbeszéd-készségük nem volt. Minden kompromisszumot – Lutherrel szólva – lustaságnak tartottak. A reformátori vitakultúra követői voltak.

A mi generációnkból sokan ki akartak törni ebből a belső egyháziasságból, amely a viták sterilizálásával fenyegetett, és próbálták a teológiát az „arccal a világ felé” (Johann Baptist Metz) elv szerint művelni. Így a világ politikai ideológiájával szembeni vitában politikai teológiával léphettünk fel.

Vitára akkor van szükség, ha konkrét probléma adódik. Ilyen volt a „keresztény–marxista párbeszéd” a hatvanas években Salzburgban, Herrenchiemsee-ben, Marienbadban, amelyeken többek között Karl Rahner, Ernst Bloch, Roger Garaudy, Machovec és Gardarsky, Metz és magam is részt vettem. „Ha mi most nem beszélünk egymással, akkor egyszer csak lőni fogunk egymásra.” A hidegháború által megosztott világban a külső helyzet adta az okot a párbeszédre. Veszélyes dialógus volt ez: 1968 augusztusában szovjet páncélosok vetettek véget Prágában az „emberarcú szocializmusnak”. Valamennyi cseh beszélgetőpart-

nerünket elüldözték. Huszonegy évvel később a Szovjet-unió is vége lett.

A másik „párbeszéd” Auschwitz után vált szükségesé. A zsidó–keresztény párbeszéd az egyházak és a keresztény államok évszázados antijudaizmusának legyőzéséről szólt. A dialógus a holokausztkonferenciákkal indult, a német egyházi és katolikus napok bibliamagyarázataival folytatódott, és ma a Német Evangélikus Egyház (EKD) és a katolikus püspöki konferencia Izrael kiválasztottságáról szóló nyilatkozataival valósul meg.

Ma „dialógusinflációban” élünk. Ma mindenki csak „beszélgetni” szeretne. A teológia relacionális és kommunikatív kell hogy legyen. A tárgy, amelyről szó van (amiről beszélünk), nem olyan fontos. A kapcsolat, amelyben a párbeszédet folytatjuk, fontosabb. A mai párbeszédetek nem az igazságot szolgálják, hanem a közösséget. Ezek a közösségkereső dialógusok egyik egyházi közösségtől a másikig mennek. Egyúttal létrejönnek igazságkereső disputák minden egyházban a konzervatívok és a progresszívek, a fundamentalisták és a modernisták között. Miért vannak ezek a közösségkereső párbeszédetek és az igazságkereső disputák szétválasztva? Miért nem működnek együtt?

A reformáció korában nyilvános teológiai viták voltak. A vita után döntést hozott a városi magisztrátus vagy az ország fejedelme az új vagy a régi hitről, rendszerint az új javára. A parlamentekben eszmecsere folyik, utána egyeztetés következik. A védőbeszéd az igazságszolgáltatás része, amelynek elhangzása után a bíró ítéletet hirdet. A megbeszélés a megegyezést, az egyezséget szolgálja. Egy megállapodás a közös cselekvést készíti elő.

Csak a modern párbeszédnek nincs célja. A cél az út, és a modern televíziós talkshow-kban mindenki beszél, elbeszél a másik mellett, elveszti a szót, vagy magához ragadja, és lehetőség szerint sokáig magánál tartja. Minden eredmény, minden cél nélkül.

Egy gyenge vicc a modern filozófiával kapcsolatban arról szól, hogy egy turista az idegen városban megkérdezi a vele szemből érkezőt, hogy merre van a pályaudvar. A válasz: Azt én sem tudom, de örülök, hogy beszélgetni kezdünk.

Nem csoda, hogy a teológia körül csend lett. Emlékszem a „mitológiátlanítás” körüli éles disputára vagy a feminista teológia körüli vitákra, hogy csak kettőt említsek. Ma a teológusok megbékéltek. Alig van vita. A nyilvánosságnak alig van jelentősége. A „tudományos teológia” elhagyta az egyházakat, és a tudományok házában való elismerésre koncentrál. A dogmatika vallásfilozófiává válik. Korábban az emberek panaszkodtak a teológusok vitakedvéről (rabies theologorum), mára a teológia ártatlan ügyé lett. Jó ez így? Nem! Meg kell tanulnunk megint igent és nemet mondani. Egy vita sokkal több igazságot tartalmazhat, mint egy toleráns párbeszéd. *Teológiai* vitakultúrára van szükségünk, határozottságra és respektre. Miért? Isten akaratának igazságáért!

Az Egyházak Világtanácsa 1948-as amsterdami határozatából: „Istent kérjük, hogy tanítson meg bennünket, hogy igazán tudjunk nemet és igent mondani. Nemet mindenre, ami Krisztus szeretetével ellenkezik. Igent mindarra, ami Isten szeretetével egyezik, minden emberre, akit az igazság felemel, mindenkire, aki a békét munkálja, és mindenkire, aki vágyakozik az új ég és új föld után, amelyben igazság lakik.”

Luther Márton szerette a kulturálatlan vitát a „gorombaság korában”. Schwenkfeld nevű vitapartnerét „Stenkfeldnek” titulálta.¹ Marburgban a legenda szerint egy abroszt kettéhasított a Zwinglivel való vita hevében. Luther számára Isten igazsága több volt, mint a barátság vagy a respekt. A teológiai igazság még egy tüzes konfliktust, éppen barátok között. A hitvallás nélküli teológia értéktelen. Igen és nem nélkül a teológiai disputa pusztá eszmecserévé silányul.

Az egyház egysége, avagy a hívők egyetemes papságáról

A reformáció egyházai szakítottak Rómával, mert Róma kiátkozta azokat, és így államegyházzá váltak. Luther elégette a pápai átokbullát Wittenberg kapuján kívül. Az államegyház államvallássá is lett. *Cuius regio – eius religio*. A náci német államtól szerzett rossz tapasztalatok miatt 1945-ben a protestáns egyházak megváltoztatták a nevüket, Német Evangélikus Egyház (DEK) helyett az Evangélikus Egyház Németországban (EKD) nevet vették fel. Ez már nagy lépés volt az önállóság felé. A német nem előjel többé, hanem a helyet jelöli, ahol az egyház szolgál. Első az

evangélium, utána jön az egyház, és utána Németország. De hol marad az evangélikus egyházban az „egység szolgálata”? Ahogy a Niceai hitvallás szavaival valljuk: „az egy, szent, egyetemes és apostoli egyház”.

Az „egység” a Szentháromság Isten ajándéka és egyszersmind feladat is valamennyi egyház számára. Luther óta az evangélikus teológusok a hívők egyetemes – vagy ahogy én szívesebben mondanám: közös – papságáról tanítanak. „Ami a keresztségben létrejött, az pappá és lelkésszé szentelés” – magyarázta Luther. Ezért itt az ideje a „hívők egyetemes papsága” megvalósításának. Az egyház egységének szolgálata minden hívő és minden egyház feladata. A nem római katolikus egyházak sokféle megosztottsága ellenére hiszünk Krisztus egy egyházában, és elképzeljük az ökumenikus mozgalomban Jézus főpapi imádságának kérését: „...*hogymindnyájan egyek legyenek*” (Jn 17,21). Az evangélikus egyház is „egy egyetemes egyház”. Hisszük ezt, de nem eszerint cselekszünk, mert elhatárolódunk. A reformáció teológiai értelemben eredetileg az egész egy szent katolikus egyház megújítását célozta. Katolikus reformáció volt. Csak amikor a fejedelmek egyházukat magukévá tették, lett belőle „protestáns reformáció” (1530-ban Augsburgban). Napjaink ökumenikus mozgalma bennünket, protestánsokat egyetemes karakterünkre emlékeztet.

A római pápaság politikai oldala valójában nem, csak történetileg tartozik az egység szolgálatához. Nem csak az evangélikus keresztények vágyakoznak a konstantini időket megelőző korba. Akkor az evangélikus egyházak is tudnák Róma püspökének az egységre törekvését akceptálni.

Ennél fontosabb azonban az „egység szolgálata” minden egyházban, minden gyülekezetben, minden családban. Végül is a római katolikus egyház is az evangélium egyháza, ezért ismerjük el „evangélikus” egyházként. „Mi vagyunk az egyház!” Hogy működik ez? Az ökumenikus mozgalomban mindnyájan ugyanazt tapasztalhattuk meg: „Minél közelebb jutunk Krisztushoz, annál közelebb jutunk egymáshoz.”

Hogy viszonyul egymáshoz az egység és az egyetemeség? Azonos a kettő? Úgy gondolom, nem. Krisztus egyházának különböző jellemzői ezek. Ha egységről van szó, akkor ezen az egyház belső egységét értjük. Az egyetemesség az egyház külső horizontjára tekint. A katolikus szó (*katholon*) „mindent átfogó”. Mindent átfogó Isten országa, de a Krisztus egyháza még nem az. Ebből magától értetődően adódik, hogy az egyház Isten országa elővételezése és kezdete ebben a világban. Az egyház elismeri, hogy Izrael az Isten országának első megjelenése a történelemben. Izrael nem egy népegyház népe, hanem Isten országának egy népe. Ebből adódik: nem kell a zsidómisszió, de biztatni kell a zsidóságot a nagy prófétájukba vetett reménységre.

A „katolikus” szónak lehet egy másik értelme, egy ökológikus értelme: „...*hogymindnyájan egybefoglal mindeneiket, azt is, ami a mennyben, és azt is, ami a földön van.*” (Ef

¹ Szójáték, mely lefordítva kb. „büdös mezőt” jelent. – *A ford.*

1,10) *Restitutio omnia in Christo*: ez a kereszténység kiengeztelt világba vetett hitének reménysége. Krisztus nemcsak „feje a testnek, az egyháznak”, hanem a kiengeztelt világnak is a feje.

Az egységötörekvésekkel egybevág, hogy az ötszáz éves reformációi gondolatokat ne csak lutheri, hanem ökumenikus lélekkel ünnepeljük, ne úgy, mint 1817-ben vagy 1917-ben, amikor „Luthert, a németet” politikai-nemzeti léleként dicsőítették. Október 31-e sem Luther születésnapja, sem halálának napja, hanem az „egy katolikus egyház” reformációjának napja.

Reformáció „egyedül hit által”: az anabaptisták

Kik voltak az anabaptisták, és miért ítélték el őket kegyetlenül a katolikusok és a protestánsok egyaránt?

Luther „rajongóknak” nevezte őket. Történések ezzel kapcsolatban a „reformáció bal szárnyáról” beszélnek. Azt gondolom, hogy ez volt az „egyedül hitből” fakadó reformációs mozgalom. Ők „Isten gyermekeinek” nevezték magukat. A békés keresztelőkörül beszéltek, nem a templom körüli harcról 1534-ben.

Hogyan zajlott a reformáció? Reformátori igehirdetéseken keresztül és a nép egyetértésével a városok magisztrátusai, illetve vidéken a fejedelmek hajtották végre az egyházak és iskolák reformációját, és ezzel a követeléssel léptek fel az egyházi felsőség felé. Ez előfordult a Német-római Birodalom törvényeiben és hagyományaiban is. A kereszténység a birodalmi vallás, és a szent birodalom Krisztus „ezeréves birodalma”. A reformátorok a Corpus Christianum hagyományát követték. Csak a „keresztelők”, azaz az anabaptisták utasították el alapvetően az államvallást, a gyermekkeresztelést és a fegyveres szolgálatot is, mivel „Jézus tiltja a fegyveres erőszakot”. Elutasították az esküt is, mert „Jézus megtilt övéinek minden esküt”. Az anabaptisták elutasították minden részvételt a világi hatalomban, mivel „egy keresztényhez nem illik a világi hatalom”. Ezek a hivatkozások Jézusra és a Hegyi beszédre szerepelnek az 1527-es Schleithemi hitvallásban, amelyet Michael Sattler Isten gyermekeinek testvéri egyesületére vonatkozó hét cikkben fogalmazott meg. Ezzel az anabaptisták elutasították a keresztény államvallást és a „szent birodalmat”. A katolikus és protestáns többség által üldözötté váltak, eretneknek nyilvánították és a birodalom ellenségeinek tekintették őket. Amikor Michael Sattler a kihallgatásán Rottenburgban azt mondta, hogy „ha a török jön, akkor nem szabad ellenállást tanúsítani vele szemben, mert meg van írva: ne ölj!”, nyilvánvalóvá vált az anabaptisták veszélyessége, mert nagy tömeg követte őket a nép között. Ezért volt Michael Sattler kivégzése Rottenburgban nyilvános és különösen kegyetlen: kivágták a nyelvét, egy koszra kötözték, izzó fogóval tépték a húsát, majd 1527. május

20-án a városon kívül, a Galgenbuckleren elégették. Felelése ellenállt minden mentési kísérletnek, és néhány napra rá a Neckar folyóba fojtották.

Michael Sattler az ismert schwarzwaldi Szent Péter-kolostor priorja volt, teológiailag magasan képzett humanista. Részt vett az 1525-ös memmingeni parasztfelkelésben, utána Zürichben csatlakozott az anabaptistákhoz, majd Svábföldön misszionált. Sok követője volt Horbban és környékén, és őket a Neckar folyóban keresztelte meg. Küldetése így hangzott: „A keresztények teljesen szabadok, rábízák magukat Atyjukra az égben minden külső világi eszköz nélkül.”

Ahogy Michael Sattler, úgy az anabaptisták is a reformáció korának mártírjai voltak. Himnuszai egyike így kezdődik: „Milyen kedves a szent halál...” Menno Simons és a mennoniták vitték tovább ezt a reformációi mozgalmat, és viszik mind a mai napig.

Néhány megjegyzés ehhez:

1. A Lutheránus Világszövetség néhány évvel ezelőtt bojsánatot kért a mennonitáktól a reformáció korabeli kiátkozásokért és üldöztetésekért. Ezeknek a gesztusoknak következménye kell, hogy legyen. Az 1530-as *Ágostai hitvallás* 16. cikkét revideálni kell, vagy egy megjegyzéssel ellátni, hogy a kiátkozások már nincsenek érvényben. Különben nem lehetne egyetlen jelöltet sem az *Ágostai hitvallásra* ordinálni. Végül nem „anabaptistáknak”, hanem „történelmi békeegyházaknak” nevezzük őket.

2. Ézs 2,4-ben ezt olvassuk: „*Kardjaikból kapákat kovácsolnak, lándzsáikból metszőkéseket. Nép a népre kardot nem emel, hadakozást többé nem tanul.*”

A lutheránusok kardjaikból „keresztény kardot” csináltak, „hogy jogos háborúkat viseljenek” (CA XVI). Az anabaptisták visszahúzódtak a parókiájukba, és csak a „kapáikkal” akartak foglalkozni. De ki csinál a kardokból kapákat? A hadiipart békeiparrá változtatni, az acélszakokból lábasokat készíteni, mint azt 1945-ben tettük. Isten országa nemcsak békés királyság (peacable kingdom), hanem mindenekelőtt béketeremtő hatalom (peacemaking kingdom). Jézus nem a békéseket, hanem a békét teremtőket mondja boldognak.

A bűnös megigazulása – az áldozat megigazulása

A reformátori teológia középpontjának tartott megigazulástánból hiányzik valami.

A katolikus egyházban előfordult bántalmazási esetek és az Odenwald-iskola ügye Németországban rávilágítottak erre. Azt tudjuk, hogy az egyházban és a közvéleményben a tettesekkel szemben mi a teendő, de az áldozat nyomorúságával szemben tanácstalanok vagyunk. A tetteseket megkérdezzük, hogyan jutottak el a borzasztó tettének elkövetéséig, de az áldozatokkal nem keressük a kiutat a

szégyenérzet és a megbecsztelenítettség érzéséből. Az egyházban és a közvéleményben tettescentrikusak és áldozatfelejtők vagyunk.

A reformátori megigazulástan a középkori bűnbánat szentségéből származik. A gonosz hatalmát bűnnek nevezték. Arról beszélünk, hogy „a bűnök bocsánata egyedül hit által, Isten kegyelméből” valósul meg. Ez igaz és fontos, de csak féligazság, hiszen a bűnös a gonosz cselekvője. De hol maradnak a bűnös tettének az áldozatai? „Bocsásd meg a mi vétkeinket” – imádkozzuk, de hol maradnak az áldozatok, akikért felelősek vagyunk? Bűnbánatunk egyoldalúan tettesorientált. A megigazulástan, a reformátori teológia központi része áldozatfelejtő. A keresztény kegyelemtanban itt hiány táng.

Pál apostol bűnről szóló tanításában is látható ez. A Római levél 7. fejezetében őszintén és önkritikusan írja: „*Nem azt teszem, amit akarok, a jót, hanem azt cselekszem, amit nem akarok, a rosszat. Ha pedig azt teszem, amit nem akarok, akkor már nem én teszem, hanem a bennem lakó bűn.*” (Róm 7,19–20)

Miért nem tekint arra, akivel szemben a rosszat elkövette, és a jót elmulasztotta? Miért csak saját magával foglalkozik? Ha összevetjük a bűnről szóló tanítását a szinoptikusok Jézusával, feltűnik, hogy Jézus a bűn elkövetője helyett az áldozatokra tekint: „*Amikor látta a sokaságot, megszánta őket.*” (Mt 9,36) Az igazságtalanság és az erőszak áldozataira tekint. Nekik hozza Jézus az Isten országáról szóló üzenetet, meggyógyítja őket, és a közösségébe vonja.

Az Ótestamentumban, a zsoltároknak Isten igazságosságát nemcsak a bűnök megbocsátásában találjuk meg: „...*igazságoddal szabadíts meg engem*” (Zsolt 31,2; Károli-ford.), hanem abban is, hogy az Úr a szegények, a gyengék, a bűn áldozatainak oldalára áll. „*Minden elnyomottal törvényesen és igazságosan bánik az Úr.*” (Zsolt 103,6; 146,7–9; 82,3–4)

Isten igazsága nem csak egy jót-rosszat meghatározó igazság. De nem is egy jót jóval és rosszat rosszal viszonzó igazság. Ez teremtő igazságosság. A bűnök áldozatai számára igazat teremtő igazságosság. A bűn elkövetője számára helyrehozó igazságosság ez.

Vizsgáljuk meg ezt pontosabban a tettes és az áldozat tekintetében! A tettes számára van a jól bevált bűnbánati rituálé. Az áldozatok számára is kellene egy megfelelő mentő rituálét keresni.

Az elkövetők dolga a bűnbánattal és bűnbocsánattal elrendeződik. Ez három lépésben zajlik:

1. A bűn megvallása, amelyet elkövettek: *confessio oris*. Ez az első lépés az elhallgatás sötétségéből az igazság fénye felé. Ez nem könnyű, mert a felelősség vállalása mindig önmegalázással jár. Ahogy a dél-afrikai Igazságtételi és Megbékélési Bizottság (Truth and Reconciliation Commission) tevékenysége is mutatta, a bűnvallás az extrém bűnök elkövetői, a kínzók és gyilkosok számára szinte lehetetlen.

Nekik egy védett térre van szükségük. Ez lehet a gyóntatószék és a lelkész/lelkészno gyónási titka, de mindenképpen szociális alkalom, amelyen a megbocsátás reménye is megjelenik. Az Isten kegyelmébe vetett reménység bűnvalásra indíthatja a tettet, anélkül, hogy tönkretenné magát. Ez a helyes evangélikus álláspont: felismerjük bűneinket Isten törvényének tükrében, és beismerjük az evangélium fényében. Mivel a gonosz cselekvése és a jó elmulasztása mindig rövid emlék marad (ha egyáltalán marad), az áldozat emlékezetére van utalva. Látniuk kell saját szemükkel az áldozatot, hogy igazi önismeretre jussanak. Ezt jól mutatták az „After Auschwitz”-konferenciák is.

2. A második lépés a felfogás megváltozása, a *contritio cordis*, a bűnbánat, elfordulás a bűnre, a gonosz cselekedetre vagy mulasztásra vezető úttól, és a megtérés az élethez, a jóhoz. Ez személyes cselekedet. A személyesség ma is fontos: csak megváltozott emberek tudnak rossz kapcsolatot jóra változtatni. Ehhez jön még az igazságtalan politikai és szociális rendszerekkel való konfliktus, amelyek sok erőszakot és igazságtalanságot gerjesztenek. Ezek a diktatúrák és a politikai terrorszervezetek, de vannak szegénységet termelő szociális rendszerek és ipari rendszerek, amelyek a Földet rongálják.

3. Végül a tettesek új közösségbe kerülnek az áldozatokkal, ha mindent megtettek az általuk okozott kár megszüntetéséért. Ezt nevezik „jótételnek”: *satisfatio operum*, noha tudjuk, hogy a gonosz tettet nem lehet meg nem történné tenni. De minden „jótétel” új közösség kezdete a tettes és áldozata között, mint például Németország és Izrael között 1948-ban. Büntetőjogilag ezt nevezik úgy, hogy „tettes-áldozat kiegyenlítés”.

Milyen lehetne az áldozatoknak nyújtott segítség? Egy javaslat:

1. Az első lépés a bűnvallás szentsége: *confessio oris*: kilépés az igazság világosságába. Az igazságtalanság és erőszak áldozatainak nemcsak saját szenvedésüktől kell megszabadulniuk, hanem sokkal inkább lelki megaláztatásuktól. Ez bezárja a szájukat. A szexuális erőszakot az elszenvedett meggyalázás miatti szégyenérzet követi. Ezeknek az áldozatoknak lehetőséget kell kapniuk szenvedésük bevallására, hogy a fájdalmukat „kiordíthassák” magukból. Fülekre van szükségük, akiknek mindezt elmesélhetik, hogy az önbecsülésük helyreállhasson. A tettes bűnvallása ebben nagy segítség lehet. Erre azonban nem kell várni, mert a bűn megállapításától is szabadabbá kell válniuk, mert nem kell örökké áldozatnak maradniuk. Azáltal, hogy Isten igazságot szerez az erőszak elszenvedőinek, visszaszerzik emberi méltóságukat. Egy közösség védelmére van szükségük, ahol elismertnek érezhetik magukat: Törd össze szégyened bilincset! Amit elszenvedtél, az a lelkedet nem érintette. Az együttérző emberek általi megszólítás az első lépés az igazság felé. Csak az igazság tudja az áldozatot felszabadítani. A szexuális

erőszak áldozatainak hallgatása sokszor harminc évig is tartott, mire az első szavak elhagyták ajkukat, amelyre mások felfigyeltek.

2. A második lépés az áldozat felemelése a megalázottságból, és az Úrra irányított tekintet. Az áldozatoknak is megtérésre van szükségük. Megtérés az önsajnálattól és az öngyűlöletből a szerető életigenlés távlatába. Ez az előfeltétele a harmadik lépésnek.

3. Nem a viszonzás, hanem a megbocsátás szabadít fel. Aki igazságtalanságot szenved el, vagy megsértik, annak bosszúálmai lesznek. Ez teljesen természetes. De ha a gonoszra gonosszal válaszolunk, abból nem lesz igazság, csak a gonosz duplázódik meg. „*Ne győzzön le téged a rossz*” (Róm 12,21) – mondja Pál nagyon helyesen, azzal a gonoszszal sem, amellyel a gonoszt viszonzod. Aki a gyilkost megöli, az is gyilkos. „...*hanem te győzd le a rosszat jóval*” – folytatja. Ha mi az ellenünk vétkezőnek megbocsátunk, akkor nemcsak vele, hanem önmagunkkal is jót teszünk: legyőzzük a gonoszt, amely behatolt az életünkbe. A megbocsátás az áldozat öngyógyításának is egy aktusa.

Együtt ünnepelni a communiót – együtt venni úrvacsorát

Az elmúlt ötven évben csendes, de hatékony mozgás volt az úrvacsoraügyben. Evangélikusok, reformátusok, az uniált egyházak képviselői, a cseh testvérek, a valdensek és az ókatolikusok is aláírták 1973-ban a *Leuenbergi konkordiát*. Az evangélikus egyház és az anglikán közösség Meissenben találkoztak és jutottak egységre. Az Egyházak Világtanácsa 1973-ban megfogalmazta az ún. *Limai dokumentumot* a keresztségről, az egyházi hivatalról és az úrvacsoráról, valamint a *Limai liturgiát* az úrvacsoráról katolikus és ortodox teológusok részvételével. Ezzel az egység elérhető közelségbe került.

Az evangélikus egyházban az úrvacsora mint közösségi cselekmény az istentisztelet középpontjába került. A katolikus gyülekezetekben az áldozásnál ismét használják rendszeresen az úgynevezett laikus kelyhet. Az evangélikus gyülekezetekben a felelősség és a halál kérdése az Isten országára tekintve egyenlítődik ki. Körben állunk, kézről kézre adjuk egymásnak az ostyát és a bort, és kéz a kézben mondunk áldást egymásra. Az istentiszteletek látogatottsága visszaesett, de az úrvacsorai közösség létszáma növekedett. Ezzel a keresztyén egyháznak vesztesége van, de az élő közösség nyert. Több mint hetvenöt éves úrvacsorai tapasztalatom van, mondhatni, háromnegyed évszázados. Ennek alapján mondhatom: valami jó irányába mozdult el.

A 16. században a reformáció Krisztus egy egyházára irányult, és szándékában katolikus reformáció volt. Ezért tökéletlen és befejezetlen mindaddig, amíg az evangélikus és katolikus egyház közötti szakadás fennáll. Mivel az egy-

házszakadások és exkommunikációk az eukharisztikus közösségből származnak, a reformáció – és minden ökumenikus mozgalom – célja közösség létrehozása Krisztus asztalánál. A hitbeli közösség úgy jön létre, ha keresztyének bármely egyházból meghallják Krisztus hívását, és együtt mennek az asztalhoz, ahol a megfeszített és feltámadott Krisztus várja őket. A kenyéren és boron keresztül látom a Megfeszített kitért karjait. Akár a katolikus eukharisztia, az evangélikus úrvacsora vagy az ökumenikus szent vacsora kifejezést használjuk, egyedül az a fontos, ami ott történik: „érted adatott”, „érted ontatott”.

Az eukharisztia/úrvacsorát nem a saját nevünkben, nem is az egyházunk nevében, hanem Krisztus nevében ünnepeljük. Ezért véleményem szerint ez nem „egyházi vacsora”, hanem „Krisztus-vacsora”. Akkor is, ha az egyházat Krisztus testének mondjuk, az úrvacsora, az eukharisztia a kereszthez tartozik, amelyen Krisztus önmagát adta értünk. Ezért a végén nem protestánsok és katolikusok, házasok és elváltak lesznek elszámoltatva, hanem bűnösök lesznek igazgá, az áldozatok felemeltetnek, a szomorkodók megvigasztaltatnak, a kétségbeesettek reménységet nyernek.

Hogyan is lehetne az értünk és sokakért keresztre feszített Krisztus színe előtt fenntartani a szakadásokat és kiközösítéseket? Az egy egyház „összentségét” ünnepeljük: Jézus Krisztust.

Egy praktikus javaslat:

A *communio* után maradjunk ülve az asztalnál, és beszélgessünk annak értelméről, amit éppen átélünk. Az úrvacsora valóban először Krisztus (a vele való találkozás – *a ford.*), és utána a mi teológiánk. Aki azt kívánja, hogy először jussunk teológiai egységre abban, ami az úrvacsorában történik, az Krisztus meghívó szavának vet gátat, és megakadályozza a közös Krisztus-élményt. Evés és ivás után könnyebb ezekről beszélgetni, mint éhes és szomjas lélekkel.

Én minden egyházban éltem az úrvacsora szentségével, ahol Krisztus hívó szavát meghallottam, és sehol sem találtam elutasításra.

Az egy egyház reformációja az eukharisztikus vacsoraközösségben fejeződik be. Egy gyülekezetéről gyülekezetre terjedő eukharisztikus mozgalmat látnék szívesen. „Minél közelebb jutunk Krisztushoz, annál közelebb jutunk egymáshoz.”

A hit reformációja – a reménység reformációja

Fontos, hogy a 16. századi reformáció határait felismerjük, hogy azokat ökumenikus módon átléphessük. Három ilyen határt nevezek meg:

1. A reformáció a nyugati latin egyházban zajlott, míg a keleti ortodox egyházak a reformáció elveitől érintetlenek maradtak.

2. A reformáció csak a Szent Római Birodalom feltételei és tradíciói között hatott. A reformátorok ebben a Corpus Christianumon belül maradtak. Az anabaptisták átértékelték ezt a határt.

3. A 16. századi reformáció – ahogy a neve is mutatja – a meglévő kereszténységre vonatkozik, nem egy eljövendő kereszténységre. A hit reformációja volt, nem a reménység missziója. Re-formáció volt, nem egy új formáció az egyháznak a világba való küldetésében, Isten országa és igazsága hirdetésében. Amíg Luther és Melanchthon Wittenbergben tanítottak, addig Franz Xaver az Ázsiában újonnan felfedezett népek között szolgált, Bartolomé de las Casas az amerikai őslakosokat védte a spanyol kizsákmányolók ellen. Amerika és az ázsiai népek felfedezése csak huszonöt évvel Luther téziseinek wittenbergi kiszögegzése előtt történt. Világpolitikai szempontból a reformáció behatárolt európai esemény volt.

Milyen várakozással tekintett Luther és Melanchthon a maguk korában a jövőbe?

Luther és Melanchthon a Sacrum Imperium törvényei mellett maradtak, ezért osztották annak világtörténelmi képét és apokaliptikáját a korabeli látásmódnak megfelelően. A világtörténelmi kép egyezik Isten üdvtervének kinyilatkoztatásával. Ez akkor látható, ha a teremtés hat napját a világtörténet hat korszakával azonosítjuk. A keresztény krónikások és apokaliptikusok számára különös jelentőségű a Talmud tudósítása: „Illés iskolájában tanítják: hat-ezer év a világtörténet: kétezer év káosz, kétezer év a Tóra, kétezer év a messiási idő, de a sok bűnünk miatt ezekből az évekből már sok elmúlt.”

Luther e mondást az utolsó könyve, a *Supputatio annorum mundi* (A világ éveinek számítása, 1541) elejére tette, amint az Carion, a wittenbergi orvos híres világtörténetének, a *Chronicon Carionis*nak az elején is szerepel. Ez a világtörténet korszakait a lutheri fogalmakra fordítja: kétezer év *ante legem*, kétezer év *sub lege*, kétezer év *sub gratia*.

Utána közel a világvége: a törökök 1529-ben Bécs alatt állnak, és Wittenbergben ezt úgy értelmezik, mint a bibliai népek Góg és Magóg alakját. Jel 20,6 szerint Krisztus ezeréves uralma után a Sátán elbocsáttatja a börtönéből, és Góg és Magóg harcba szállnak „a szentek tábora és a szeretett város” (Jeruzsálem) ellen. Itt nem az apokaliptika a fontos, hanem a szent Német-római Birodalom azonosítása Krisztus ezeréves uralmával. Aki Krisztus ezeréves uralmának végén él, csak a világ végét és világ ítéletét látja maga előtt.

Miért tartották magukat a wittenbergiek ehhez az absztrakt világidőről szóló tanításhoz, miért nem látták Pál apostolhoz hasonlóan az Isten általi jövőt Krisztus feltámadásának fényében? Úgy vélem, hogy enne oka a teológiának az Istenre és a lélekre történő augustinusi korlátozása, „a kegyelmes Isten és a bűnös lélek” formájában. Ebből következik a két birodalomról szóló tanítás, aminek következtében a világi birodalom a világ idejéről szóló ta-

nításnak megfelelően saját vége felé tart. Luther nem véletlenül mélyítette a nyugati egyházak által előnyben részesített inkarnációteológiát a kereszt teológiájává. Így vált az evangélikus tradícióban nagypéntek a legnagyobb ünnepé, nem pedig húsvét, Krisztus feltámadásának ünnepe.

Minden keresztény reménység a megfeszített Krisztus feltámadásából fakad, és e világ végét az Isten új világának fényében látja.

A hit nemcsak Isten jelen lévő kegyelméért hálás, hanem Isten eljövendő világának ígéretéért is, amely „új-jászületés élő reménységre”. „*A hit pedig a remélt dolgokban való bizalom*” (Zsid 11,1). Isten országa nemcsak Isten uralma, hanem az élet teljessége. Jézus nem új egyházat alapított, hanem új életet, új örök, isteni életet hozott a világba.

A reménységnek erre a formációjára következik ma a hit re-formációja.

A keresztény világ felbomlásából egy önálló, békés, ökumenikus módon egységes, hívogató, bizakodó egyház emelkedik majd fel.

Ez a reménységem a reformáció befejeződésére. Lehet, hogy a reformáció soha nem fejeződik be?

Fordította: Herzog Csaba

Felhasznált irodalom

- BAUER, Karl-Adolf 2016. *Gemeinschaft der Heiligen – Kommunismus der Liebe. Leben aus dem Abendmahl bei Luther*. Freimund Verlag, Neuendettelsau.
- BROSSEDER, Johannes 2014. *Ökumene baut Brücken. Ökumene auf dem Weg zum Reformationsjubiläum 2017*. München. Web: https://www.wir-sind-kirche.de/files/2149_GR_Broseder.pdf.
- FAST, Heinold (szerk.) 1962. *Der linke Flügel der Reformation. Glaubenszeugnisse der Täufer, Spiritualisten, Schwärmer und Antitrinitarier*. Schünemann, Bremen.
- GOEZ, Werner 1958. *Translatio Imperii. Ein Beitrag zur Geschichte des Geschichtsdenkens und der politischen Theorien im Mittelalter und in der frühen Neuzeit*. J. C. B. Mohr, Tübingen.
- LINK, Hans-Georg 2016. *Die un-vollendete Reformation. Zu konziliaren Gemeinschaft von Kirchen und Gemeinden*. Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig; Bonifatius-Verlag, Paderborn.
- MOLTMANN, Jürgen 1991. Gerechtigkeit für Opfer und Täter. In: uő: *In der Geschichte des dreieinigen Gottes. Beiträge zur trinitarischen Theologie*. Chr. Kaiser, München. 74–89. o.
- MOLTMANN, Jürgen 1995. *Das Kommen Gottes. Christliche Eschatologie*. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh.
- MOLTMANN, Jürgen 2003. Erlöse uns von dem Bösen. In: uő: *Im Ende – der Anfang. Eine kleine Hoffnungslehre*. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh. 64–90. o.
- MOLTMANN, Jürgen 2016. Die Geburt der Neuzeit aus dem Geist chiliastischer Theologie. In: uő: *Hoffen und Denken. Beiträge zur Zukunft der Theologie*. Neukirchener Theologie, Neukirchen-Vluyn.

Kegyelmet gyakorolni ezer ízig?

A szexualpedagógia komprehenzív iránya és a CSE (Comprehensive Sexual Education) program keresztény biblikus és teológiai kritikái

■ SIMON Z. ATTILA

1. Motivációim

Ennek a munkának a megírásához az a gyakorlati tapasztalat adta az inspirációt, amelyet mintegy másfél évtizedes pedagógiai munkámban az iskolákban szereztem. Ez alatt az időszak alatt iskolalekészként, hittanárként, mentálhigiénés szakemberként sokan, köztük rám bízott gyermekek, diákok, kollégák és szülők tiszteltek meg azzal a bizalmukkal, hogy lelkigondozói keretek között beszéljenek velem a családi élet, a párkapcsolatok vagy a szexuális élet különböző kérdéseiről. Disszertációm közvetlen előzménye az a munka volt, amelyben az elvált szülők iskoláskorú gyermekeinek lelkigondozási lehetőségeit és kérdéseit vizsgáltam, és amelyet *Az apák bűné a fiakon* címmel 2010-ben diplomamunkaként védtem meg a Semmelweis Egyetemen. Abból a műből számos cikk és előadás származott, és nagy örömmel tölt el, hogy szakmai körökben ezt a főként intervencióval foglalkozó témafelvetésemet sok helyen a mai napig használják és idézik. Egy barátom inspirációjára döntöttem úgy, hogy nem maradok kizárólagosan ezen a területen, és további kutatásaimban azt is vizsgálni szeretném, hogy milyen prevenciók területeken és helyzetekben lehet a fent említett kérdésekben támpontokat keresni vagy adni, elsősorban az iskolai, pedagógiai környezetben. Így született meg a fent említett dolgozat, illetve az abból származó cikkek folytatása, amely a *Kegyelmet gyakorolni ezer ízig...* munkacímét viseli, és amelyet 2019-ben védtem meg mint doktori disszertációt a valláspedagógia tárgykörében az Evangélikus Hittudományi Egyetemen.*

2. Témafelvetés

A disszertáció tehát érthető módon a szexualpedagógia témaköreit vizsgálja. Úgy tűnik, hogy manapság a szexualitásról (értsd: nemiségről) való tanítás fontos kérdése lett a pedagógiának, erről széles körű társadalmi vita bontakozik ki napjainkban, hazánkban is. Ennek legegyszerűbb oka, hogy

* A szerző jelen munkája figyelembe veszi Csepregi Andrásnak a doktori értekezéshez írt bírálatát, amelyet következő lapszámunkban változatlan formában közlünk. – *A szerk.*

míg évszázadokkal ezelőtt a társadalom nagyjából világos, mindenki számára egyértelmű vagy legalábbis értelmezhető szexuális szerepeket és ezekhez tartozó elvárásokat, illetve szabályokat kínált fel, ma ezek a mintázatok halványulni látszanak, és nem működnek elég hatékonyan (YUVAL-DAVIS 2005). Úgy tűnik, ez a változás egyfajta globális társadalmi mintázat, úgynevezett *cultural lag* (kulturális késés vagy lemaradás, vö. MITTERAUER 1984), amely rányomja a bélyegét a családok életére is. Tekintve, hogy hagyományosan a család a szexuális nevelés helyszíne (BUDA 1995), ez a funkció is sérül, amely a társadalom biztonságos, stabil, konstruktív működéséhez már nem igazán elegendő (HORVÁTH-SZABÓ 2007). Ennek jeleit láthatjuk a felbomló és újraelakuló családokban, a házassági elválások nagy számában,¹ a párválasztási nehézségekben és természetesen a szexualitás témáját érintő társadalmi viták kiszélesedésében is (például Magyarországon speciálisan a társadalmi nemi szerepekhez [gender] vagy a népesedéspolitikához kapcsolódóan).

3. Problémafelvetés

De mit mondhat egy keresztény hitoktató vagy iskolalelkész a szexualitásról? Valójában nagyon is sokat. Mint az közismert, a Szentírás számos, a szexualitásunkkal, nemiségünkkel kapcsolatos utalást tartalmaz, sok helyen pedig expressis verbis beszél a nemiségünkől fakadó legmélyebb és legizgalmasabb kérdésekről, a párválasztástól a megcsalásig, a házassági léttől a házassági elválásig, a szexualitás testi kommunikációjától az egyedüllétig, a házasságkötés örömétől a gyermekvállalás szépségéig és kihívásáig. Ami a legszebb, hogy ezt a felsorolást még nagyon sokáig lehetne folytatni, azonban ezt a gyönyörű és széles portfóliót nézve két alapvető problémát, illetve kérdést máris tisztázni kell magunkban:

1. A Szentírás szövege a szexualitáshoz kapcsolódó testi, lelki és spirituális tapasztalatokat gyűjt össze évezredek átívelve, különböző korokból és társadalmakból. Ezek a tapasztalatok azonban – példaként mondjuk csak egy nagyon egyszerű kérdésre fókuszálva, a patriarchális férfi- vagy apaközpontú berendezkedésre nézve – meglehetősen sokszínűek.

¹ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/valas17.pdf>.

2. A fentiekre nézve így fel kell tennünk a kérdést, hogy a mai kor, a 21. század első évtizedeinek dilemmáira vajon ezek a szövegek hogyan adhatnak választ, milyen prioritásban kell őket kezelni, melyek azok a szövegek és tanítások, amelyek segítenek nekünk a kor problémáira választ találni.

4. A disszertáció felé

A fenti kérdésekből kiindulva végül a következő munkamódszert választottam. Igyekeztem egy olyan, széles körben használt világi modellt vizsgálni a Szentírás tanítása alapján, amely korunkban nagy elfogadottságnak örvend. Ez egyrészt sokkal egyszerűbbnek tűnt, mint általánosságban megpróbálni „keresztény szexualitásról” beszélni, másrészt sokkal életszerűbb és hitelesebb is. A tanítványi élet sem úgy működik helyesen, hogy felállítjuk előre annak keretfeltételeit, hogy „mit is gondol egy jó keresztény ember erről vagy arról a dolgról vagy helyzetről”, hanem sokkal inkább az az általános és életszerű, hogy egy-egy élethelyzetbe kerülve feltesszük a kérdést: vajon ez így helyes-e? Vajon mi lehet erre a helyzetre egy Krisztus-követő ember válasza? Ebből a gondolatmenetből született meg az a koncepció, amely az UNESCO komprehenzív szexualpedagógiai programjának² (CSE) legalapvetőbb feltételezéseire adható keresztény teológiai reflexiókat fogalmazza meg.

5. A szexualitás komprehenzív szemlélete

Disszertációm első fele a szexualitáshoz kapcsolódó fogalommagyarázatok után a szexualpedagógia rövid történetét és korrajzát tárja fel, egészen a kortárs szexualpedagógiai irányzatokig. Ha valaki olyan szerencsés helyzetbe kerül, hogy ennek az irodalomnak az objektivitásra és tudományos igényességre fókuszáló anyagai is a kezébe jutnak (amely feladat számomra is igen komoly kihívást jelentett), észreveheti, hogy ezek bizonyos pontokban nagyjából egy véleményen vannak. A számomra meghatározó művek szerzői³ ugyanis nagyjából egyetértenek abban, hogy a fenti társadalmi és kulturális változások és az ebből fakadó jellemzők miatt a szexualpedagógia tudománya maga is válságban van. Ennek a válságnak az oka azonban a kulturális kérés mellett a szexualpedagógiának a krízisre adott igen megosztott válaszában is keresendő. Ezen kritikák szerint a liberális és konzervatív irányok kibékíthetlenségében egy olyan kétpólusú gondolkodás jelenik meg, amely a fent említett módon nemcsak hogy nem igazán törekszik az

objektivitásra, hanem kettősségével, sőt szembenállásával is jellemzi (mérgezi?) a legutóbbi időkig a szexualitáshoz való társadalmi viszonyulást és a szexualpedagógia tudományát. Két külön értékrendről, két egymástól eltávolodott megközelítésről beszélünk, amelyek normatív-irányító jellegű tanulásméleti meghatározottságuk révén leginkább exkluzivitásra törekszenek, energiáikat pedig sok esetben pusztán a szemben álló irányzat érveinek megtámadására fordítják,⁴ egyfajta „kulturharcot” folytatva a legtöbbször tanácstalan pedagógusok, szülők és gyermekek feje felett (ARONOWITZ–GIROUX 2017). A szembenállásból fakadó „szkizofrén állapot” a legtöbb általam idézett kutató szerint évtizedek óta nem engedi a szexuális nevelést produktív és konstruktív irányba elmozdulni, ez pedig szerintük a szexualpedagógia egyik legnagyobb problémája korunkban, amely egyúttal ezeknek az irányzatoknak az igen jelentős (és sokat kutatott) politikai-ideológiai beágyazódottságából is fakad (vö. SZŐNYI 2017; ALLEN 2011).

A fent említett meddő és ellenségeskedést szító szembenállás mellett azonban a legutóbbi évtizedekben mind a keresztény teológia (LEIMGRUBER 2011), mind a posztmodern feminizmus (ALLEN 2011), illetve a globális társadalmi szervezetek környezetében is felbukkantak olyan megközelítések, amelyek igyekeznek a szexualpedagógiát újra konstruktív keretek között folytatni. Ezeket a megközelítéseket ma a szexualpedagógia leginkább a komprehenzív jelzővel illeti. Ez az 1990-es évek közepén a liberális feminizmus irányából kibontakozó, azonban azzal számos ponton igen kritikus és annak gyakorlatával több helyen szakító komprehenzív szexualpedagógia, amelyet a szexualitás átfogó, teljességre törekvő értelmezéseként lehetne definiálni. Az International Planned Parenthood Federation (IPPF) definíciója szerint a komprehenzív szexuális nevelés olyan átfogó szexuális nevelést jelent, amely a szexualitással a lehető legszélesebb spektrumban foglalkozik, beleértve annak különböző társadalmi vonatkozásait és gyakorlati megvalósulási formáit is (HABERLAND–ROGOW 2015). A szexualitáshoz való komprehenzív hozzáállás ugyanis azt jelenti: 'széles körű, mindenre kiterjedő, átfogó szemlélet', amely feltételezi, hogy az emberi lét egyik alapjelensége a szexualitás, ezért azt nem szabad külön aspektusokban, hanem csak összefüggésekben vizsgálni és tanítani. A program tehát egyszerre szeretne számolni a személyiség saját jogon való szexuális kiteljesedésével, az emberről általánosságban mint szexuális lényről beszél, befogadóan és elismerően szól az ember tanult és saját szexualitásáról, álláspontja van a társadalmi és biológiai nemekkel kapcsolatban, érdeklődik a szexualitás kultúrája és a kultúrában elfoglalt helye iránt, bátran beszél a szexualitásunk spirituális vonatkozásairól,

² UNESCO: *International Technical Guidance of Sexuality Education*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001832/183281e.pdf>.

³ Így gondolja többek között Christine GUDORF (2010), Elisabeth NAURATH (2012), Lousia ALLEN (2011), Stephan LEIMGRUBER (2011).

⁴ Ennek érzékletes példái lehetnek a hazánkban is több alkalommal megfordult Gabrielle KUBY művei (2013).

és egyáltalán nem utolsósorban a szexualitásról általánosságban véve leginkább pozitív módon mint az emberi élet egyik erőforrásáról és adományáról szeretne gondolkodni (LEIMGRUBER 2011).

A komprehenzív szexualpedagógia konkrét tartalmát tekintve tehát a szexuális nevelés egyféle gyakorlata, amely magában foglalja és együtt kezeli az olyan kérdéseket, mint a kapcsolatok, a szexualitáshoz való hozzáállás, a szexuális szerepek, a nemi kapcsolatok és a szexuális viselkedésre nehezülő társadalmi nyomás; tájékoztatást nyújt a szexuális és reprodukív egészségre vonatkozóan, és kiterjed a kommunikációs és döntéshozatali képességek képzésére is, és ezeket a kérdéseket egyszerre és komplex módon, egymással kölcsönhatásban kezeli (GOLDMAN 2011).

Ezt a módszertant ma a világ számos táján gyakorolják, fejlesztik, számos szervezet építi erre szexualpedagógiai programját, köztük olyanok is, mint az UNESCO. Dolgozatomban éppen ezért ennek a módszertannak igyekeztem a rendelkezésemre álló irodalmak alapján megtalálni a fő jellegzetességeit, és a továbbiakban ezek teológiai, szentírási reflexióit vizsgálni.

6. A komprehenzív szexualpedagógiai program jellegzetességei, teológiai reflexiói

6.1. Sokféleség, a sokféleségre adható szexualpedagógiai, teológiai válaszok. Differenciálás és adaptáció a pedagógiában. A differenciálás és az adaptáció jelenléte a Szentírási szövegekben

A program számomra elsőre szembevető ismertetőjegye a sokféleséghez való alkalmazkodás képessége, arra ugyanis nem mint felszámolandó, megszüntetendő vagy káros jelenségre utal, hanem mint differenciált megközelítéssel és a program rugalmas adaptációs képességével megközelíthető kihívásra. Dolgozatom ezen szakaszában megállapítottam, hogy az ember sokféleségéből, sokféle szexualitásából kiinduló plurális nézőpont nemcsak a pedagógiában vagy a dolgozat fő témájának választott komprehenzív szexualpedagógiai megközelítésben, hanem teológiai-szentírási értelemben is értelmezhető marad, illetve problémát jelent. Ennek okai között látnunk kell először is a szövegnek mint önálló entitásnak a Szentírásban is meglehetősen változékonyságát, másfelől azonban felfedezhetjük annak adaptálódási hajlandóságát is. Dolgozatomban ennek alátámasztására a „szövetség” kifejezés szexuális és teológiai vonatkozásának szemantikai összefüggéseit vizsgáltam, és a „kettős metonímia” (Istennel való szövetség és házassági szövetség metonímiai kapcsolatai) változásaira hívtam fel a figyelmet az ósatyák történeteitől kezdve az intertes-

tamentális időszakig.⁵ A fejezet második nagy egységében igyekeztem arra is rámutatni, hogy az Újszövetségben is megjelenik egy határozott, a sokféleségre is tekintettel lévő differenciáló-adaptív (megkülönböztető és megszólító) szemlélet a szexualitással kapcsolatban is. Kutatásom szerint éppen ez a megkülönböztető és megszólító képesség jelenik meg például Jézus egzisztenciális mélységig menő, személyesen megszólító tanításában (NIEDERWIMMER 1975) vagy Pál apostol teológiájában (vö. CSERHÁTI 2008). A differenciálás és az ebből fakadó adaptív magatartás nem más, mint egyféle „nyelvtanulás” (SOMFAI 2003), amely a jobb hatékonyságú pedagógiához igyekszik olyan stratégiát alkalmazni, amely a tanuló ember „saját tanulói nyelven” képes megszólalni. Pált illetően véleményem szerint a *szarkasz* és *szóma* fogalmak használatában tulajdonképpen arra a fajta nyitottságra találunk példát, amely a hellenista filozófia nyelvén, gondolatkörében is képes volt a Jézusról szóló evangélium megszólaltatására, ami szintén egyfajta adaptációs készségre vall.⁶ Véleményem szerint nagyon is jól megfigyelhető ez a differenciáló-adaptív törekvés a bibliai szövegek szexualitást érintő tartalmaiban, amely tiszteletben tartja a sokféleséget, azt adottságként kezeli, és saját szilárd meggyőződéséhez ragaszkodva teológiáját a hallgatóságnak ezek szerint a külső adottságoknak megfelelően, azok szerint megkülönböztetve igyekszik kifejteni.

6.1.1. Opponensi kritikák

Opponenseim kritikái szerint a Szentírásban valóban észrevehetőek a különböző korok értelmezési vetületei, amelyekkel a bibliai hermeneutika különösképpen is foglalkozik. Magánál Jézusnál is észrevehető az az igyekezet, hogy a hallgatóságának szóló üzenetet azok sajátos élethelyzetére való tekintettel fogalmazza meg; más hangnemben, más tartalmakkal, más üzenettel szólítja meg a bűnös asszonyt, mint a farizeusokat vagy az őt követő asszonyokat. Nem egyfajta „külön törvény” vagy „törvény alól való mentesülés” fogalmazódik meg ezekben az „egyedi” kijelentésekben, hanem a törvény és az ítélet hatálya alatt való személyes élet és ezzel szemben az egyén lehetősége az üdvösség útja felé. Mindez az üzenet valóban igen személyesen, ha úgy tetszik, differenciált módon szólal meg, Jézus pedig képes arra is, hogy üzenetét a helyzetre, személyre, életeseményre szabottan adja át, anélkül, hogy az bármit is veszítene általános érvényéből. Pál apostollal

⁵ Lásd SCHREINER 2004; INSTONE-BREWER 2002; BAUMANN 2000; RAPP 2010; COLLINS 1997.

⁶ Minden bizonnyal a keleti tanokat befogadó és fokozatosan integráló hellén világ gondolkodása, illetve a térségben élő műveltebb réteg számára világosabban és érthetőbben csengett a Pálhoz köthető kétféle testet, a „rossz” szarxot és a „jó” szómát megkülönböztető, azok dualizmusában megfogalmazott teológia. Vö. FOUCAULT 1996; CSERHÁTI 2008; BULTMANN 2003.

kapcsolatban ugyanez az igyekezet bizonyos tekintetben elmondható, de pont a szexualitás és a családi élet kérdéseinek tekintetében az apostol visszakanyarodik a Jézus korabeli zsidó patriarchális berendezkedés mintázatához, itt tehát az az adaptációs készség, amely „görögnek görög, zsidónak zsidó”, a legcsekélyebb módon sem fedezhető fel. Továbbá nagyon fontos különbséget tennünk a differenciálni tudó és az adaptív pedagógiai megközelítések között, mert egyáltalán nem feltételezhető, hogy egyikből a másik is következik, és ez a bibliai szövegekben is így van. Fontos hogy hidat képezzünk a pedagógiai tapasztalatok és a Biblia világa között, de ezekhez a kapcsolatteremtésekhez szükség van nemcsak a különböző tudományterületeken való jártasság elsajátítására, hanem például a fogalmi körök tekintetében az alapos kifejtésekre, az analógiák pontos térképére, megindoklására is.

6.2. A tanulót ért pedagógiai hatásokból eredeztethető jellegzetességek – hatalom és szabadság szexuálpedagógiai-teológiai kritikai megközelítésben

A következő nagy egység, amely a komprehenzív szexuálpedagógia programjának másik szignifikáns jellegzetessége, a hatalomhoz és a szabadsághoz való kritikus hozzáállás, amely a gyakorlatban egyfelől a szexualitás különböző szempontokból való hatalom alattiságát vizsgálja (ún. represszív viszonylatok), másfelől pedig érzékeny a szexuális szabadsággal kapcsolatos olyan jelenségekre, mint a szexuális önrendelkezéshez, az ismeretekhez való hozzájutáshoz, a saját kultúrához vagy az egészséges szexualitáshoz fűződő jogok.⁷ Mindez azt is jelenti, hogy különösen szenzitív a különböző „szexualizált” vagy visszaélést lehetővé tevő (abúzusos) helyzetekkel szemben, és hangsúlyozza az egészséges szexualitás örömszerző, energetizáló, ajándékozó jellegét a kapcsolatokon belül. A komprehenzív szexuálpedagógia felismerése a szabadsághoz és hatalomhoz való reflektív viszonyt érintően abban áll, hogy az interkulturalitás és az ebből fakadó relativizálódás dezintegratív erőként van jelen a társadalomban, ez pedig azzal jár, hogy a morállal, a társadalom viselkedésszabályzó funkcióival kapcsolatban álló tartalmakkal szembeni kritika is megerősödik (MITTERAUER 1984). Ezért a társadalmi diskurzusok, így a szexualitással foglalkozó kérdések fókuszába is az ezekhez való viszony, vagyis a társadalom normatív funkciói, ezen belül is például a hatalom és szabadság kérdése kerül. A kérdés teológiai reflexióit vizsgálva meg kell állapítanunk, hogy a szabadság és a hatalom kérdése a teológiai antropológia egyik alapkérdése is, az ember szabadságának és hatalom alá vetettségének konfliktusa

mindjárt a Szentírás első lapjain előtérbe kerül, és már itt is felfedezhetőek ennek a dilemmának a szexuális aspektusai (mezítelenség; vö. HÄRLE 2011; BURKHARDT 2014). Az őstörténet eme szakaszában a „színről színre” való látást ebben az értelemben is a bizalmatlanság és a gőg homályosítja el, vagyis a hübrisz, amely így az emberi társas kapcsolatokban is ugyanezt a „színről színre” látást akadályozza meg – állapíthatjuk meg a szimbolikus helyzet értelmezése után. A kortárs teológiai antropológia első és egyik legfontosabb megerősítése a fenti megállapításból levonva, hogy meg kell különböztetnünk magát a hübriszt a szexualitástól; nem maga a szexualitás a bűn. Fontos ezt a distinkciót annak fényében is megtennünk, hogy egyfelől jól tudjuk, hogy a szexualitás mind ontológiai,⁸ mind intrapszichés tényezők (FRENKL–RAJNIK 2000) miatt rendkívül erősen alá van vetve bizonyos represszív erőknek, magyarul a szexualitás eleve életünk „szabad-tilos” aspektusában, mezzgyéjén helyezkedik el (lásd pl. ödipális készletések). Még fontosabb, hogy ezt a kérdést óvatosan közelítsük meg egy olyan kontextusban, ahol a hatalmát és társadalmi befolyásoló erejét elvesztő egyház (LEIMGRUBER 2011) hajlamos az emberek felett represszív eszközökkel hatalmat gyakorolni (FOUCAULT 1996), amelynek évszázados és bevett eszköze a szexualitással, szexuális bűnökkel való fenyegetés (LEIMGRUBER 2011). A kortárs teológia egyik nagy felfedezése ezzel kapcsolatban, hogy a „vágy” fogalmát fel kell szabadítanunk az ágostoni olvasat szerinti, az eredendő bűnnel való összemosása alól (THIEL 2010),⁹ a másik a testi szexualitás felszabadítása, a testi szexualitás szentségének, örömszerző képességének és gyógyító képességének teológiai (újra) felfedezése és megerősítése.¹⁰ Mindkét igyekezet a kortárs teológiából jól ismert, legismertebb és legnyilvánvalóbb példái azok a legutóbbi katolikus kinyilatkoztatások, amelyek a test teológiájának kidolgozásával foglalkoznak (II. János Pál pápa után; lásd PUSKÁS 2009), de ide sorolhatjuk a katolikus egyházfő, Ferenc pápa szexualitással kapcsolatos kijelentéseit is („a szexualitás Isten ajándéka”¹¹).

6.2.1. Opponensi kritikák

A hatalom és a szabadság kérdése valóban meghatározza a szexualitásunkhoz való viszonyt. Erre azonban a Biblia világos megoldást kínál. Ez a szabadság a kétszereplős, bizalmi alapon szerveződő párkapcsolatban, a házasságban teljesebben ki. A zsidó-keresztény tradíció főárama szerint a házasság két ember kapcsolata, a több résztvevős változa-

⁸ YUVAL-DAVIS 2005; LEEUW 2001; ALPERT 2010; FOUCAULT 1996.

⁹ Az egyik ide vonatkozó, sokat említett kritika szerint az Úr maga is „vágyából”, megtermékenyítő akaratából adott életet ennek a világnak. JUNGLING 2010; PANNENBERG 1983.

¹⁰ Lásd FRITZSCHE 1983; MÉTRAL 1984; PETERS 1994; EIBACH 1996; GYÖKÖSSY 2002; BRUEGGEMANN 2012.

¹¹ https://hvg.hu/élet/20190128_Ferenc_papa_szexualitas_ajandek_szexuális_neveles_iskola.

⁷ Lásd többek között: ALLEN 2017; LEIMGRUBER 2011; NAURATH 2012.

tokra akár az ósatyák, akár az első királyok esetében pedig úgy tekint, mint meghaladott gyakorlatokra. Két fontos, éppen a hatalmi viszonyokkal kritikus felismerés ágyazott meg ennek a tisztázódásnak, az egyik a patriarchális hatalomgyakorlás kritikája, a másik pedig a monoteizmus mint a Mindenhatóval való bizalmi kapcsolat megszilárdulása. Mindkettő jól láthatóan szoros kapcsolatban van a hatalmi viszonyokkal. Ennek egyik legszebb példája az Énekek énekében az a rész, amely a monogám, bizalmon alapuló, személyes és Isten előtti párkapcsolatot Izrael egyik legtekintélyesebb, de kétségkívül leghatalmasabb uralkodójának, bölcs Salomonnak a házasságaival helyezi szembe (Énekek 8,11–12). Fontos továbbá, hogy a normativitás fogalma nem teljesen ugyanazzal a tartalommal töltődik meg, ha az érték közvetítés kapcsán tekintünk rá, illetve, ha a hatalom jellemzőjeként említjük. Lényeges volna ezeket a kapcsolatokat mélyebben is keresni és a gyakorlat szintjén is megfoghatóvá tenni, hogy ezek ne csak felszíni – azonos alakúság alapján történő – összekapcsolások legyenek, hanem minél tartalmasabb érvényesítések.

Disszertációm mindkét nagyobb, imént részletezett egységben bemutattam továbbá, hogy mindezek a tartalmak hogyan jelennek meg a jelenleg is használatos evangélikus középiskolai hittankönyvcsaládban, valamint a dolgozat vonatkozó részein exkurzusokat közöltem a testi szexualitás és a házasság lutheri megközelítéséről, illetve a heteronormativitás általános szexualpedagógiai beágyazottságáról. A disszertáció utolsó fejezetében egy további lehetséges empirikus kutatás feltételrendszerét határoztam meg.

7. Eredmények

Értekezésem eredményei között azt tartom számon, hogy a szexualitásnak az a megközelítése, amelyet ma a tudomány a szexualitáshoz való komprehenzív viszonyulásnak nevez, sokszempontúsága, integratív szempontrendszere és komplexitása miatt – a szexualitást és a kapcsolatokat érintő korszakos társadalmi jelenségeket és az ezeket befolyásoló, kialakító változatos tradíciókat, valamint a pluralizmusból fakadó, a társadalmakban és az egyházakban tapasztalható tekintélydeficitet figyelembe véve – olyan módszer lehet, amely valóban alkalmas lehet arra, hogy az evangélikus egyház valláspedagógiáján belül megvalósuló szexualpedagógiájának megfelelő és korszerű építőkövévé válhasson. Amennyiben az evangélikus egyház akár a hitoktatásán belül a szexuális neveléshez kapcsolódó, vagyis szexualpedagógiai tartalmakkal kíván operálni, szükséges azt egy olyan pedagógiai prevenció keretrendszerbe sűríteni, amely először is integrálni tudja azokat a szempontokat, amelyek ma a párkapcsolatban élő emberek életminőségének befolyásolásában mind egészségügyi, mind

pszichológiai, mind pedagógiai szempontból elfogadottak. Másrészt pedig ugyanennek a felépítendő pedagógiai prevenció keretrendszernek képesnek kell lennie integrálódni azokba a már meglévő és működő tevékenységekbe, amelyeket egyházunk, illetve a keresztény egyházak a párkapcsolatokban élők életminőségének javítása, megőrzése, jobbá tétele érdekében jelenleg is végeznek, akár a teológia elvontabb területein is.

Megállapítottam, hogy a szexualitás komprehenzív megközelítése nemcsak a szexualitás általános, hanem szexualpedagógiai megjelenésében is, főleg a pedagógiai jellegzetességeire nézve alkalmas lehet az evangélikus egyház hittanóráin teret kapó pedagógiai prevenció megfelelő és korszerű szexualpedagógiai kommunikációjához. Ezen túlmenően a szexualpedagógia komprehenzív megközelítése teológiai és biblikus alapon is megfelelőnek bizonyult arra, hogy kiindulópontja és módszertana legyen egy olyan evangélikus szexualpedagógiának, amely a hittanórákon teret kapó szexualpedagógiai tartalmakat is a lehető leginkább kezelni tudja. Mindemellett bemutattam, hogy a komprehenzív szexualpedagógiai irányzat „búvópatakként” már mind a világi, mind az egyházi szexualpedagógiában, például az evangélikus hittanórákon folyó szexualpedagógiai munkában is helyet kapott. E pedagógiai munka eredményességének a vizsgálatához, további fejlesztéséhez azonban elengedhetetlenül szükséges további empirikus vizsgálatok folytatása.

8. További gondolatok és kritikák

A program ma számos, főleg a konzervatív keresztény körökből érkező kritikának van alávetve. Egyrészt az UNESCO-t is számos olyan támadás éri, amely a program vallási kultúrákba (például a keresztény és az iszlám vallás szexuális hagyományába) illeszthetőségét kérdőjelezi meg.¹² Más oldalról számosan megkérdőjelezzik, hogy a szülői hálózat bevonása nélkül egyáltalán lehet-e beszélni a szexualitásról. A szülők ugyanis félnek attól, hogy gyermeküket akarataik ellenére „szexualizálják”, azaz olyan tartalmakkal „kínálják meg őket”, amelyekre még nem felkészültek, vagy amelyet a szülők bármilyen meggyőződésük miatt nem tartanak elfogadhatónak.¹³ Mindezeket a kritikákat maga az UNESCO is közli és vizsgálja. Nézőpontom szerint a program éppen kulturális érzékenysége, formálhatósága és adaptivitása miatt ezek a kritikák nem feltétlenül helytállóak, az azonban mindenesetre biztos, hogy a kellőképpen átgondolt használatot, a minden irány-

¹² UNESCO: *International Technical Guidance of Sexuality Education*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001832/183281e.pdf>.

¹³ <https://777blog.hu/2019/06/15/ezert-nem-fogom-soha-tamogatni-az-unicef-et/>.

ból megvizsgált és a gyermekek környezetével (szülőkkel, iskolákkal, egyházi csoportokkal és társadalmi szervekkel) való egyeztetést, illetve a program konkrét megvalósítási formáinak előzetes megvitatását nem lehet megspórolni.

Felhasznált irodalom

- ALLEN, Louisa 2017a. *Schooling Sexual Cultures – Visual research and Sexuality Education*. Routledge, London.
- ALLEN, Louisa 2017b. The Power of Things! A 'New' Ontology of Sexuality at School. In: *The Palgrave Handbook of Sexuality Education*. Palgrave Macmillan Handbooks, London. 611–630. o.
- ALPERT, R. T. 2010. Guilty Pleasures. In: Marvin M. Ellison – Kelly Brown Douglas (szerk.): *Sexuality and the Sacred. Sources for Theological Reflection*. WJK, Louisville. 292–304. o.
- ARONOWITZ, Stanley – GIROUX, Henry A. 2017. *Education under Siege. The Conservative, Liberal, and Radical Debate over Schooling*. Routledge, London.
- BAUMANN, Gerlinde 2000. *Liebe und Gewalt. Die Ehe als Metapher für das Verhältnis JHWH – Israel in der Profethenbücher*. Katolisches Bibelwerk, Stuttgart.
- BRAEKEN, Doortje – CARDINAL, Melissa 2008. Comprehensive Sexuality Education as a Means of Promoting Sexual Health. *International Journal of Sexual Health*, 20. évf. 1–2. sz. 50–62. o.
- BRUEGGEMANN, Walter 2012. *Az Ószövetség teológiája*. Exxit, Kolozsvár.
- BUDA Béla 1995. Családi életre nevelés. A család és intézményes nevelés feladatai, megelőző és terápiás lehetőségek. In: *Családi életre nevelés*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- BULTMANN, Rudolf 2003. *Az Újszövetség teológiája*. Osiris, Budapest.
- COLLINS, John J. 1997. Marriage, Divorce, and Family in Second Temple Judaism. In: uő et al.: *Families in Ancient Israel*. John Knox Press, Westminster. 104–150. o.
- CSERHÁTI Sándor 2008. *Pál apostolnak a korinthusiakhoz írt első levele*. Luther Kiadó, Budapest.
- EIBACH, Ulrich 1996. *Liebe, Glück und Partnerschaft. Sexualität und Familie im Wertewandel*. R. Brockhaus, Wuppertal.
- FOUCAULT, Michel 1996. *A szexualitás története – A tudás akarása*. Budapest, Atlantisz.
- FRENKL Sylvia – RAJNÍK Mária 2000. *Életesemények a fejlődés-lélektan tükrében*. Párbeszéd, Budapest.
- FRITZSCHE, Helmut 1983. *Freiheit und Verantwortung in Liebe und Ehe. Zur Theologie der Partnerbeziehung*. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin.
- GOLDMAN, Juliette D. G. 2011. A critical analysis of UNESCO's International Technical Guidance on schoolbased education for puberty and sexuality. *Sex Education: Sexuality, Society and Learning*, 12. évf. 2. sz. 199–218. o.
- GUDORF, C. E. 2010. The erosion of sexual dimorphism. In: Marvin M. Ellison – Kelly Brown Douglas (szerk.): *Sexuality and the Sacred. Sources for Theological Reflection*. WJK, Louisville.
- GYÖKÖSSY Endre 2002. *A boldog házasság*. Szent Gellért, Budapest.
- HABERLAND, Nicole – ROGOW, Deborah 2015. Sexuality Education: Emerging Trends in Evidence and Practice. *Journal of Adolescent Health*, 56. évf. 1. sz. 15–21. o. [http://www.jahonline.org/article/S1054-139X\(14\)00345-0/fulltext](http://www.jahonline.org/article/S1054-139X(14)00345-0/fulltext). (2018. április 17.)
- HÄRLE, Wilfried 2011. *Ethik*. De Gruyter, Berlin.
- HORVÁTH-SZABÓ Katalin 2007. *A házasság és a család belső világa*. Semmelweis – Párbeszéd, Budapest.
- INSTONE-BREWER, David 2002. *Divorce and Remarriage in the Bible*. Eerdmans, Grand Rapids.
- JUNGLING, Laurie A. 2010. Creation as God's Call into Erotic Embodied Relationality. In: Margaret D. Kamitsuka (szerk.): *The Embrace of Eros. Bodies, Desires, and Sexuality in Christianity*. Fortress Press, Minneapolis. 217–230. o.
- KUBY, Gabrielle 2013. *Globális szexuális forradalom – a szabadság elpusztítása a szabadság nevében*. Kairosz, Budapest.
- LEEUEW, Gerardus van der 2001. *A vallás fenomenológiája*. Osiris, Budapest.
- LEIMGRUBER, Stephan 2011. *Christliche Sexualpädagogik. Eine emanzipatorische Neuorientierung für Schule, Jugendarbeit und Beratung*. Kösel, München.
- MÉTRAL, Marie O. 1981. *Die Ehe. Analyse einer Institution*. Suhrkamp, Frankfurt am Main.
- MITTERAUER, Michael 1984. Funktionsverlust der Familie? In: uő – Reinhard Sieder (szerk.): *Vom Patriarchat zur Partnerschaft. Zum Strukturwandel der Familie*. Beck, München.
- NAURATH, Elisabeth 2012. Schüler/in und Religionslehrer/in – Gender. In: *Religionspädagogisches Kompendium 2013*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- NIEDERWIMMER, Kurt 1975. *Askese und Mysterium*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- PANNENBERG, Wolfhart 2006. *Rendszerezés teológia*. Osiris, Budapest.
- PETERS, Albrecht 1994. *Kommentar zu Luthers Katechismen*. 5. köt. *Beichte, Haustafel, Traubüchlein, Taufbüchlein*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- PUSKÁS Attila 2009. A házasság antropológiai alapjai – II. János Pál pápa „test teológiájában”. In: *Felkészítés a házasságra és a családi életre*. Vigilia, Budapest. (Sapientia füzetek 15.) 26–27. o.
- RAPP, Rayna 1987. The Gender Politics of Euro-American Kinship Analysis. In: Jane Fishburne Collier – Sylvia Junko Yanagisako (szerk.): *Gender and Kinship. Essays Toward a Unified Analysis*. Stanford University, California. 120–144. o.
- SCHREINER, Josef 2004. *Az Ószövetség teológiája*. SZIT, Budapest.
- SOMFAI Béla 2003. *Szexuáletikai jegyzetek*. Új Ember, Budapest.
- SZÖNYI Szilárd 2017. *Föltámadott a gender. Családbarát megfontolások a nemek forradalmáról*. Heti Válasz Kiadó, Budapest.
- THIEL, John E. 2010. Augustine on Eros, Desire and Sexuality. In: Margaret D. Kamitsuka (szerk.): *The Embrace of Eros. Bodies, Desires, and Sexuality in Christianity*. Fortress Press, Minneapolis. 67–82. o.
- YUVAL-DAVIS, Nira 2005. *Nem és nemzet*. Új Mandátum, Budapest.

Elvétetett a lepel

In memoriam Cserhádi Sándor (1930–2019)

■ BÁCSKAI KÁROLY

„Te gyászos szemfedél! halál vitorlája: / Mennyi fényt, örömet borítasz homályba!” Tompa Mihály sóhajt fel így *Barátim emlékezete* című versében. Költői képzeletében a halotti lepel vitorlaként ragadja el tőle társait. A szokás szerint fehér gyolcsból készített takaró vagy a már az ókorban is használt hosszú vászon nem csak a kegyelet és a búcsú szemérmességét jelzi. A halotti lepel egyúttal az élők elől elzárt világ függönye, a kifürkészhetlenség és az áthatolhatatlanság jelképe is. Ahol a szemfedél, ott a vég. Ápol eltakar, akár Vörösmarty *Szózatában* a sír. Elbújtat, ha már nem vagyunk. Ahogyan Pál apostol szerint Mózes bujkált még életében, leplet borítva arcára, hogy ne lássák Izrael fiai a mulandó dicsőség végét (2Kor 3,13).

A tekintélyes korkülönbség miatt ha barátként nem is, de atyai tanítómesterként mindenképpen emlékezhetek Cserhádi Sándor professzorra (1930. június 21., Mohács – 2019. december 10., Budapest). Nemzedékek társa volt a lelkeszi szolgálatban. Teológusgenerációkat oktatott az Újszövetség magyarázatára és nevelt az Újszövetség szeretetére. Hittudományi egyetemünk korelnökeként tekinthettünk rá: nemcsak a lelkész és egyetemi oktató utódok tisztelettudó elfogultságával, de fejet hajtva átfogó életismerete, makulátlan logikája, termékeny szakírói munkássága, a mindenkor friss tápanyagot szállító újszövetséges vénája előtt is.

A nyolcvanadik születésnapja idején megjelent, az egyetemünkön tankönyvként használt *Az Újszövetség teológiája* című kötete egy példányának belső borítója hűségesen őrzi saját kezű ajánlását: „A velem egy ügyben fáradozó munkatársamnak, tisztelettel és szeretettel, Sándor bácsi.” Idén kilencvenedik születésnapjának ünneplését szerveztük már, a forgatókönyv azonban félbemaradt. Készülődésünk váratlanul égi fogadásba torkollott.

Aláírása felidézi közismert beceneveit, szállóigévé lett mondásait, barkochbába illő kérdéseit a kollokviumokon. Minden vizsgálhelyzet ellenére mégis kiváltságnak érezhe-

tem, hogy szeretetének sugarába ő a barátjaként vont be engem. Munkatársának nevezett. Tiszteletével ajándékozott meg, noha pontosan tudta, hogy ezt a bizalmat csak a tanítvány alázatával és szolgálatkészségével viszonzhatom. Oktatóként ismét a hallgatója lehettem. Különös továbbképzés volt ez: elmerülhettem életkorát meghazudtoló egyéniségében, lubickolhattam aforizma értékű, újszövetségi nyelvi-exegetikai szempontból mindig helytálló bölcsességeiben. A másfél órás egyetemi előadások esetenként ugyan nem pezsgő hullámfürdőhöz, hanem egy széles folyam sodrásához voltak hasonlatosak, ám e folyó rendre magával ragadott, és a meder mélye felé hömpölygetett. Partra úsztatott, majd ismét a hátára vett. Mindig egy irányba terelt. A cél: az óceán felé.

Pályájának csúcsaként Sándor bácsi a korinthusi levelekről írt értelmezését emlegette. Pál apostol leplezetlen Krisztus-szeretetét idézve sűrűn utalt a szíveket borító mózesi lepelre, amely csak Krisztusban tűnik el (2Kor 3,14–16). Tudta Páltól: arra kell törekednünk, hogy akár itt lakunk még, akár elköltözünk, kedvesek legyünk az Úrnak. „Mert mindnyájunknak leplezetlenül kell odaállnunk Krisztus ítélőszéke elé, hogy mindenki megkapja, amit megérdemel, aszerint, amit e testben cselekedett: akár jót, akár gonoszt.” (2Kor 5,10)

Cserhádi Sándor személyes és szakmai életében elsősorban Krisztusnak kedveskedett. Az emberi kapcsolatok nélkül azonban ez a kedvesség pusztá illem maradt volna. Első felesége elvesztésének fájdalmát enyhítette az újra rámosolygó házastársi kapcsolat biztonsága. Gyermekai, unokái, a családtagok, a gyülekezetek, a kollégák jelenléte és figyelme szüntelenül ösztönözte. A távol közelében (József Attila) is partner maradt: mindig kész a vitára, az érvelésre, tekintélyének megmérettetésére. Csengőd, Tübingen és Isten országa egyszerre jelölték számára a látóhatárt.

A költői képzeletet felülmúlva, a halál vitorlái nem fá-

tyolként borultak életére, hanem szárnyakként emelték őt Krisztus trónusa elé. „...*ha majd megtérnek az Úrhoz, elvételik a lepel*” – írja Pál apostol (2Kor 3,16). Nemcsak az utolsó nap igazsága ez, de a jelen időé is. Soha nem késő! Régi keresztény gyakorlat volt: az arc felett kereszt alak-

ban felhasították a szemfedeleket, és szabaddá tették a halott arcát, hogy „láthassa Istent”. Ha eddig tükör (lepel) által homályosan láttunk is, most már lehet színről színre (1Kor 13,12). A fény áttörte a homályt. Az arc és a szív szabad. A lepel mindörökre elvétellett.

Ámde *

1Kor 15,19–20

■ FABINY TAMÁS

„Ha csak ebben az életben reménykedünk a Krisztusban, minden embernél száralomra méltóbbak vagyunk. Ámde Krisztus feltámadt a halálból, első zsengeként a halottak közül.”
(1Kor 15,19–20)

Gyászoló gyülekezet!

Testvéreim a Jézus Krisztusban!

Másfél évtizede a *75 korinthusi szó* című kötetrel köszöntöttük az akkor hetvenöt éves professzort. A *nüni* (ámde) szó kapcsán a következőket írtam akkor:

„Bizonyára remek bölcsész lett volna, hiszen a pécsi ciszterciánál kitűnő alapokat kapott – ámde más irányba fordult az élete.

Az apai örökség jegyében derék gazdász vagy jó halászati szakember válhatott volna belőle – ámde ő inkább emberhalászatra kapott elhívást.

Mindig szívesen járta a természetet, figyelte a madarakat – ámde tanítania is kellett a mezők liliomairól és az ég madarairól.

Panaszkodhatott volna, hogy egy barátságtalan rendszer nem kedvez a teológiának – ámde ő úgy érezte, éppen ilyen körülmények között kell helytállnia.

Bezárkózhatott volna könyvei közé – ámde ő inkább fát vágott a szegény gyülekezeti tagoknak.

Szüntelenül úton lehetett volna – ámde ő le tudott ülni kéziratai fölé.

»Ne gondoljuk, hogy mi fújuk a passzátszelet«, szokta mondani – ámde az igaz, hogy a szél fúj, amerre akar.

A halál elragadta tőle azt, kit annyira szeretett – ámde Isten felszárítja a könnyet.

Egy sportszerűtlen bokszolótól iszonyatos gyomorszáj-ütést kapott – ámde nem számolták ki.

Maradhatott volna magányos – ámde Isten új társat adott mellé.

Ragaszkodhatott volna tíz körömmel a katedrájához – ámde ő tudta, mit jelent a stafétafutás.

Nyugdíjasként teljes visszavonultságban élhetne – ámde ő könyvet ír.

E kötetek rég elkészülhették volna – ámde ő még mindig talál rajta csiszolnivalót.

Szólhatna csak az értelemhez – ámde ő hitet is akar ébreszteni.

Maradhatna csakis a hit területén – ámde ő az értelemhez is szólni akar.

Tudván tudja: ha Krisztus nem támadt fel, minden embernél száralomra méltóbbak vagyunk – ámde Krisztus feltámadt a halálból, első zsengeként a halottak közül.”

Most, hogy Sándor életét immár nem az évek számosságával, hanem az örökkévalóság távlatai között mérjük, lényegében folytatni szeretném ezt a gondolatsort. Teme-tésen vagyunk – ámde az életről beszélünk. Valami fájdalmasan lezárult – ámde új távlatok nyílnak. Sírunk – ámde szomorúságunk örömmre fordul.

„Ha csak ebben az életben reménykedünk a Krisztusban, minden embernél száralomra méltóbbak vagyunk. Ámde Krisztus feltámadt a halálból, első zsengeként a halottak közül.”

Hozhatnám Pál apostol e két mondata alapján saját exegézisemet – ámde időközben megjelent Cserháti Sándor kommentárja, így érdemes azt fellapozni.

A protestáns új fordításban az *aparhé* szó szerepel itt. Erről ő ezt írja: „Igen, ez a magyar fordítói hagyomány itt zsenget szokott írni, főleg ószövetségi hatásra, mert az áldozatbemutatás kapcsán az Istennek járó részről van szó, amikor a LXX *aparhé*-t hoz. Itt azonban másról van szó: arról, hogy a halottak feltámadása Krisztus feltámadását követi, sőt abból következik. Ezért nem az áldozatbemutatással kapcsolatos zsenge szó a helyes fordítás, hanem a növényi élet fontos jelenségére utaló első hajtás!”

Testvéreim: annak jeleként, hogy a leírt szó túléli az embert, Cserháti professzor maradandó tanítása nyomán

* Elhangzott dr. Cserháti Sándor teológiai professzor temetésén 2020. január 11-én a fasori evangélikus templomban.

fordítsuk Pál apostolt most így: „Ha Krisztus nem támadt fel, minden embernél szájalomra méltóbbak vagyunk, ámde Krisztus feltámadt a halálból első hajtásként a halottak közül.”

Sok-sok lelkészhez hasonlóan magam is haszonnal forogatom a két korintusi levél kommentárját. A csaknem kilencszáz oldalas első kötetet így dedikálta nekem: „A szakmánk szeretete, a közös munka öröme, baráti kapcsolatunk – mindez meghúzódik e mögött a könyv mögött. Köszönet érte! Szeretettel, Sándor bátyád.” A könyv borítóján szeretett városa, Pécs ókeresztény sírkamrájának fényképe látható. A könyv egyszerre teológiai munka és a személyes hit megfogalmazása, valamint a gyülekezeti tapasztalatok összefoglalója.

Másik kedves városa Szeged. Itt, a gyülekezeti bibliórák keretében fogalmazta meg először meglátásait a Filippi vagy éppen a Galata levélről. Ezzel már ott jelét adta annak a kettősségnek, ami mindvégig jellemző volt rá: gyülekezeti körben is lehet tudományos igénnyel szolgálni, ugyanakkor a Teológián is gyülekezetszerűnek kell maradni. Kedves lelkész és professzor testvérek, kérem, kövessetek mindig Cserháti Sándor példáját!

A kommentárban egyebek mellett így ír a Pál apostoli aparchéről: „A feltámadás reménysége nem az elmúlás kétségbeesett és dacos elutasításából fakad, hanem abból, ami Krisztussal történt. (...) A végidők nyitányát Pál Jézus feltámadásában látja. Nem olyan eseménynek tekinti tehát, amely a jelen világ feltételeihez igazodik, és ilyen alapon lenne magyarázható. Ugyanis Isten eljövendő világának első megnyilvánulásáról van szó, amelyen már nem fognak a jelen világban érvényesülő elmúlás erői. Feltámadása ezért, mint a frissen kisarjadtt hajtás az elszáradt ágon, az élet diadalát hirdeti a halál felett.”

Cserháti Sándor síron túli prédikációja ez! Vallja tehát, hogy az élet diadalmaskodik a halál felett. Krisztus feltámadása az új hajtás.

Hiszem, hogy sok nemzedék számára ad majd jó exegézist, így is hozzájárulva az arra épülő prédikáció teológiai egyértelműségéhez.

Krisztus feltámadása az új hajtás, abból nőünk ki mindannyian. Ebben az összefüggésben Luthert is idézhetjük, aki így ír: „Nem mi vagyunk azok, akik az egyházat megtarthatnánk, még csak nem is elődeink voltak vagy az utánunk következő nemzedék lesz, hanem az volt, van és lesz, aki így szól: Én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig.”

Ezért érzem beszédesnek, hogy ugyancsak Krisztus, az ő halála és feltámadása szerepel egy 2003-ban megjelent könyvnek a címében: *Krisztus meghalt és feltámadott értünk*. E kötetben az 1953-ban végzett évfolyam tagjai vallanak pályájukról. Cserháti Sándor is ennek a – nem túlzás – legendás évfolyamnak a tagja. Nem „tagja volt”, hanem ma is tagja, hiszen a kötetlék a halálon túl is megmarad, így le-

het e közösség részese mindmáig az én édesapám is. Legtöbben közülük 1948-ban kezdték tanulmányaikat Sopronban. Öt évvel később, immár Budapesten végeztek. Szeretett otthonlelkészük, Veöreös Imre búcsúigehirdetése akkor Ábrahám példáját állította eléjük, ahogy az ősatya hit által engedelmessékedett. Háromszoros ködről szólt a pályára indító prédikáció. Ne felejtjük, 1953-at írtunk akkor. „Rászállt a köd az emberiség útjára” – hangzott az első gondolat. „Megüli a köd az egyházunk útját. A szocializmus világában az egyház útjának kanyargását nem lehet kiszámítani. Váratlan meglepetések, ismeretlen fordulók adódhatnak” – folytatódtott az igehirdetés. Majd a harmadik, befejező gondolat így hangzott: „Sűrű köd van előttek egyéni életutatokon.”

Ilyen helyzetben kezdték lelkészi szolgálatukat, *ámde* a nehézségek csak összekovácsolták őket: leveleztek, olvasmányélményeket, lelkipásztori tapasztalatokat osztottak meg egymással, számon tartották a családtagokat is, ki-ki elküldte a másiknak prédikációját.

Az évfolyamnak ebben a kötetében számol be életéről Cserháti Sándor is. 1930. június 21-én született Mohácson. Írásában kifejezi halálját szülei iránt. Ők Tahiban evangélikáció nyomán lettek élő hitű keresztények. Hét gyermekük született. Sándornak hatodik születésnapjára egy Újszövetséget adtak, ami végigkísérte életét. Meghatározó élmény volt számára a cserkészlet. A gimnáziumban sajátította el az antik nyelvek ismeretét. Egyebek mellett Horatius versét időmértékes formában fordította magyarra. Érettségijén a régiségtan tételt a bizottság legnagyobb elképedésére latinul mondta el. Teológiai tanulmányai során nem kerülték el a vívódások és kételyek: az előadásokról készült jegyzeteinek margóján nemcsak felkiáltó-, hanem kérdőjelek is szerepeltek.

Lelkészvizsgái dokumentumán ugyan az szerepelt, hogy ő „evangélikus lelkészi állás önálló betöltésére alkalmas”, a parókusi szolgálatot azonban hét segédlelkészi év előzte meg a Fasorban, Szegeden, majd a belföldi ösztöndíj után – külföldi tanulmányokra akkor nem volt lehetőség – Pécsen, Békéscsabán és Soltvadkerten. Itt ismerte meg a körzeti orvos és gyülekezeti másodfelügyelő leányát, Gellén Juditot, akit hamarosan feleségül is vett. Esküvőjük 1961. augusztus 29-én volt Budapesten, a Deák téren, a jó barát Fehér Károly szolgálatával.

Immár önálló szolgálatot előbb Páhin, majd nyolc év után Szegeden vállalt. Megszülettek gyermekeik, Márta, majd Sándor, a két születés között pedig ott volt a fájdalom a halva született ikrek miatt. A gyülekezeti lelkészi szolgálat idején a hűséges közösségépítés és igényes teológiai munka mellett boldog családi életben lehetett osztályrésze. Gyermekei elmondása szerint reggel ő kelt legkorábban, és készítette el a tízórait a családnak. Meghatározók voltak az esti vidám együttlétek, amelyek keretében Karinty és más szerzőket olvastak, sokat nevettek.

Panaszkodhatott volna – *ámde* tette a dolgát.

Doktorálni szeretett volna – *ámde* az Állami Egyházügyi Hivatal nem támogatta ebben.

Nekikeseredhetett volna – *ámde* megtartotta igényességét.

Mindig Krisztusról prédikált: „Ámde feltámadt a halottak közül!” Filológiai és teológiai igényességgel vett részt az új Biblia fordításának hősi munkájában.

Lelkigondozó is volt. E sokrétű munkájának egyik eredménye a Balikó Zoltánnal közösen írt *A megrepedt nádat nem törí el* című kötet.

A '80-as évektől kezdve tanított a teológiai akadémián. Előtte, ha rövid ideig is, Tübingenben kutathatott, ahol szellemi partnernek tekintették a nemzetközi rangú újszövetségesek. A remélt nyugodt oktatói és kutatói munkát egy időre háttérbe szorították az új épület tervezésével és az építkezéssel kapcsolatos küzdelmek, az átalakulás éveinek örömei és olykor kudarcai. Nálunk alighanem ő volt az első professzor, aki állva tartotta előadásait. Bevallottan jólesett neki az óra végi elismerő kopogás a hallgatók ma már nemzedékről nemzedékre szállóigeként idézik Sankó bácsi mondasait: „Nincs lehetetlenség, csak tehetetlenség”; „Ki fújja a passzátszelet?”, vagy emlékeznek a Suzukijára írt felíratra: „My boss is a Jewish carpenter” – főnököm egy zsidó ács... Érdemes azt is felidézni, amikor görögországi útján ezzel a kérdéssel fordult a buszsofórhöz, megtudakolván, hogy jó járatra szálltak-e: *Szű ei ho erhomenosz é allon proszdokómen*, vagyis „Te vagy-e az eljövendő, vagy mást várjunk?”

A nevetés után szólni kell a sírásról is. Szinte emberfeletti próbatételben volt része a hűség társ, Judit betegsége során. Féléves fizikai és lelki küzdelem volt ez. „Imádságaim mintha a vaségről pattantak volna vissza” – fogalmazott erről az időszakról. Csaknem kettős tragédia következett: Sándor gyomra perforált, Judit temetésén sem lehetett ott. Az életmentő műtét során derült ki, hogy daganata van – a gyomor nagy részét el kellett távolítani. „Életemért egy lyukas garast sem lehetett adni – írja erről az időszakról. – De Isten másként rendelkezett. Megóvta gyermekeimet a teljes árvaságtól.” Megint egy

ámde: következett a csodálatos felépülés, majd megerősödés. Újabb szellemi termékek születtek, nemzetközi konferenciákon vehetett részt, és igyekezett megvalósítani azt, amit ő a kör négyesítésének nevezett: olyan kommentárok megírását, amelyek egyszerre tudományos igényűek, *ámde* olvasmányosak, és a nem teológiai végzettségűek számára is érthetőek. Büszkén mesélte, hogy egyszer egy vasúti váróteremben látta, hogy olvassák az ő teológiai könyvét.

Menet közben megint társat kapott: Kati igazán hűséges és segítő hitvese lett. Egy otthoni baleset nyomán életmentő módon állt mellette. Sok szép közös élményük volt szolgálatokkal és utazásokkal. Adódott közben újabb gyász, és következtek újabb fájdalmak is a veszteségek fölött, de mindig érvényes volt az *ámde*.

Egy hónapja, 2019. dec. 10-én még együtt voltunk itt, a fasori templomban a Márton-napi ünnepségen. Szeretete ezt a gyülekezetet, otthonra leltek ebben a közösségben.

Egy délutáni szundikálás után békésen beszélgettek az asztalnál Katival. Aztán egy szempillantás alatt érkezett a hívás, aminek engedelmeskedni kellett.

A földi asztalnál az utolsó együttlét volt ez. *Ámde* tudunk egy másik asztalról is, amelyről egyebek mellett Kertész Eszter versében olvasunk:

„Tudom, elképzelhetetlen:
asztal, melynél nemcsak ketten,
de százan vagy akárhányan
ülnek egyszer majd mellettem –
(mégis ilyen próbálok elgondolni,
mert sóvárgásom elviselhetetlen
mindazok után, utánatok)
kiket végleg megszerettem.”

Gyászoló gyülekezet, kedves testvéreim! „Ha Krisztus nem támadt fel, minden embernél szánalomra méltóbbak vagyunk, *ámde* Krisztus feltámadt a halálból, első hajtásként a halottak közül.” Ámen.

Böjt 4. vasárnapja (Laetare)

► Róm 7,22–25

Igehirdetési előkészítő

Test és lélek

A vasárnap jellege

A mai vasárnap neve az introitus első szava után Laetare, azaz „örüljétek”. Öröm a böjtben. Tulajdonképpen az egész negyvennapos böjti utat veszteségnek látjuk, megérdemelt büntetésnek, értelmetlen sorsnak, csak a kiszámíthatatlan végzet játékanak. Vagy van a szenvedésben olyan új összefüggés, amely megérteti velünk: van öröm a szenvedés útján.

„A böjti időszak minden vasárnapja húsvét, azaz az egyház feltámadott Krisztusra mutató, örvendező ünnepe. Böjt negyedik vasárnapja azonban kiemelkedik a többi közül. Míg a többin komorabb témákat szólaltat meg a liturgia, itt örvendezésre hív. Jánossy szerint meg kell szólaltatni ezen a vasárnapon »a Krisztus gyülekezetének igazi kenyérgondját elosztató örömhírt Krisztus testének és vérének áldott szentségéről.«” (HAFENSCHER 2010, 354. o.)

Amit a textusról tudni kell

- νόμος – törvény (természeti, mózesi, viselkedési, morális)
- εὐρίσκω – találni
- εὐρίσκω τὸν νόμον – a Bauer-szótár (1073. kolumna) Róm 7,21-hez megjegyzi, hogy Pál ezen a helyen inkább más kifejezést használt volna ἀνόμος helyett. Ἀνόμος ezen a helyen a mózesi törvényre kötelező cselekvési normát jelent, hasonlóan ἀνόμος τοῦ νόου μου-hoz (7,23).

- θέλω – akarni, dönteni, szándékozni
- συνήδομαι – együtt örülni, örülni a törvénynek
- βλέπω – megpillantani
- μέλος – (test-)tag, végtag
- ἕτερος νόμος ἐν τοῖς μέλεσίν μου – másik, a tagjaimban levő/ható törvény
- νόμος τῆς ἀμαρτίας – a bűn törvénye
- νόμος του θανάτου – a halál törvénye
- νοῦς – értelem, morális ítélőképesség
- νόμος τοῦ νοός μου – az értelem (~hit) törvénye
- τὸ καλόν – a „jó” fogalma; morálisan; célszerű, üdvös, szép, hibátlan
- τὸ κακόν – a „rossz” mint fogalom, törvénytelen-ség, gonosz
- παράκειμαι – „keze ügyében feküdni” (könnyebb megoldás, csábítás...)
- ἀντιστρατεύομαι – valaki ellen hadba vonulni; 7,23-ban: az értelem törvénye ellen harcolni
- αἰχμαλωτίζω – foglyul ejteni; 7,23: „...foglyul ejt a bűn törvénye által...”
- ταλαίπωρος – nyomorult, szerencsétlen
- ῥύομαι – megmenteni, megszabadítani
- σῶμα τοῦ θανάτου – „a halál teste”: a genitivusnak több feloldása is lehet.

A római gyülekezetet nem Pál alapította. Keletkezése nem tervszerű missziói munka eredménye, hanem a diaszpóra és Palesztina között fennálló kapcsolatok gyümölcse. Az apostol nem járt Rómában a levél írása előtt, nem ismerte személyesen a gyülekezetet. Róluk kapott hírek és általános missziói tapasztalatai alapján alkotó képét magának, és ez a kép az alapja a gyülekezethez intézett konkrét tanításainak is. Ezért a helyzetre való utalásai nem is olyan világosak, mint más leveleiben. Ehhez járul az is, hogy a levélnek egy jelentős része azt a célt szolgálja, hogy Pál a személyével és apostoli szolgálatával kapcsolatban a

gyülekezetben élő helytelen elképzeléseket helyreigazítja. Róma fontos Pálnak azért, mert ha gyülekezte pillanatnyilag kicsiny is, maga a város mégis a világ fővárosa, ami új távlatokat nyithat munkája előtt. Mindez persze nem mond ellent annak, hogy Pál a gyülekezetet látja maga előtt minden kérdésével, és ezekre igyekszik válaszolni. A levél semmiképpen nem teológiai monológ, hanem a gyülekezettel folytatott valóságos párbeszéd. Témakörének gazdagsága is onnan érthető, hogy a gyülekezet valóságos kérdéseinek tárgyalása közben érintenie kell a keresztény hit és ígéhirdetés középponti kérdéseit, de félreértjük a levelet, ha a páli teológia elméleti teljességre törekvő szisztematikus foglalatát keressük benne, és fejezeteiből közvetlenül akarunk kiolvasni valamiféle dogmatikát.

A levél egész szituációja (Pál indul Jeruzsálemba a kollekta átadására: 15,25) arra utal, hogy Korinthusban keletkezett, Pál utolsó, három hónapos ottani időzésekor, 56-ban vagy 57-ben.

Műfaji jellegzetességével nem áll ellentétben, ha azt mondjuk, hogy Pál az ő evangéliumát (2,16; 16,25) fejt ki benne. Zsidókból és pogányokból lett keresztényeknek egyaránt arról szól, hogy kegyességünkben Istenre kell esnie minden hangsúlynak, és el kell némulnia minden oldalról jövő, bármily vélt alapra támaszkodó dicsekvésnek.

A kegyelemről úgy tanít, mint amely előzménye a hit által való megigazulásnak, mértéke minden elképzelést meghalad; és ahogyan egynek engedetlensége folytán mindenkire kihatott a kárhozat, úgy egynek engedelmissége által kihat mindenkire a kegyelem.

A törvényről azt mondja el, hogy pneumatikus valóság, és Isten tervében az a sajátos funkciója, hogy tudatosá tégye az ember előtt a bűnt.

A hit törvénye az ember életének egyedüli megoldása: a hit magában foglalja az engedelmisség mozzanatát is. De az ösztönök aktív ellenkezése meggátolja az akarati döntés valóra váltását. A jót akarja, de a rosszat cselekszi.

Ebben a helyzetben az ember utolsó szava a szabadítás utáni kiáltás, amit Isten nem hagy válasz nélkül (24–25). A bűn gyűlöletes szolgálatának gyötrő állapotában így vall: nyomorult ember vagyok (ταλαίπωρος). Ez nem metafora, hanem a lényeg megállapítása, miszerint az ilyen életforma halálos. De Isten kiszabadítja és új életre juttatja Krisztusban az embert.

Gondolatok az ígéhirdetéshez

A törvény – szó szerint – „lelki”, azaz Isten Lelkétől van ihletve, Isten Lelkének jellegét viseli magán. Azonban a törvény és az ember között mérhetetlen szakadék tátong. Ennek oka abban van, hogy míg a törvény Isten Lelkétől származik, s míg a törvényt Isten Lelke járja át, addig én, az ember, akihez a törvény szól, s akit parancsolatának kötelező erejével döntés elé állít,

„hústestből való” vagyok. Ez a megjelölés: „hústestből való” Pál apostolnál egész emberi mivoltunkat (tehát testi és lelki valóságunkat együttesen) jelöli meg. Nem életvalóságunknak valamelyik részét (például a testet) vagy valamiféle életirányunkat (például érzéki, ösztönös életünket) kell rajta érteni. Azt fejezi ki, hogy egész valóságunkat, gondolkodásunkat, akarásunkat, cselekvésünket éppen úgy, mint érzelmi világunkat a „hústest”, Istentől elszakadt, magunknak élő és magunkat akaró önösségünk határozza meg. Mivel pedig ez a „hústest” irányít minket és dolgozik bennünk, azért vagyunk „kiszolgáltatva a bűnnek” (szó szerinti fordítással: „eladva a bűn hatalma alá”).

Amikor ez a szörnyűséges és – mondhatnánk – végzeteszerűen megváltoztathatatlan helyzet a Lélek megvilágításában feltárul, „megvilágosodik” az ember előtt, akkor döbbenünk rá: a jót akarom, s a rosszra jár rá a kezem.

Mindezt „nyomorult”, szerencsétlen az ember. Ezen a helyzeten még akarattal, a legjobb szándékkal és a legnagyobb akaraterővel sem tud változtatni. Ennek a nyomorúságnak a láttán felszakad az apostol ajkán a kiáltás: a bűn hatalmának kiszolgáltatott ember Istent hívja segítségül, hogy szabadítsa meg őt „ennek a halálnak” az Isten ítélete alatt álló testéből.

Ezzel már el is jutottunk ahhoz a kérdéshez, amelynek a tárgyalt szakasz megértése tekintetében döntő jelentősége van: ki az az én, aki e szakaszban megszólal? Vajon az az ember, aki még nem találkozott a Krisztussal, s így nem is ismeri Krisztus életújító, a bűn és halál hatalmából megszabadító erejét, vagy a Krisztusban megújult?

Luther és Kálvin egyformán hangsúlyozzák – s ebben Luther Augustinus értelmezését újította fel –, hogy Pál itt nem valami olyan életállapotot ír le, amely a keresztény ember számára már elmúlt, letűnt valóság. A Krisztuson kívül élő ember nemcsak hogy nem ismeri fel helyzetének ezt a szörnyű kettősségét és meghasonlottságát, de nem is éli azt a harcot, amelyről itt szó van. Nem hadakozik a hústest ellen, és nem sóhajtozik megváltatlan állapota miatt. „Új erő nehezedik rám, akaratom ellenére: mást kívánok és elmém is mást javasol. Látom s helyeslem azt, mi helyesebb, de mégis annak engedek, ami helytelenebb.” (Ovidius: *Metamorphoses* VII., 19–21; idézi: KARNER 1942, 51–52. o.)

Ha figyelünk arra, hogy az apostol ebben a szakaszban folyton jelen időben beszél, holott a megelőző szakaszban mindent múlt időben mondott, akkor ez önmagában véve valószínűtlenné teszi, hogy a harc és kettősség rajzánál olyasvalamiről szólna, ami a Krisztusban megszentelt ember számára a múltba tartozik. Ehhez járul, hogy a „belső ember” kifejezés az apostol szóhasználatában kifejezetten a Krisztusban megújult emberre vonatkozik (2Kor 4,16; Ef 3,16). Tehát az, aki igazat ad az Isten törvényének, már „új teremtés”.

Az elmondottak alapján az a helyzet, amelyet az apostol leír, a keresztény ember számára nem letűnt múlt, hanem belenyúlik jelen életállapotába. Ameddig testben járunk, addig sohasem kopik ki belőlünk a „hústest”, hanem inkább

mindig újból feltör, és megpróbál hatalmába keríteni bennünket. Ezért vagyunk mindvégig „nyomorult” emberek.

De olyan nyomorult emberek, akik nem sóhajtoznak és kételkednek reménytelenül, hanem hálaadással fordulnak Istenhez, aki ebből a szörnyű kettősségből, a bűnnek való kiszolgáltatottságból, a bűn törvényének való kényszerű szolgálatból kiszabadított minket a Krisztusban való hitre és engedelmességre.

Test és lélek

„Csakhogy igen könnyű kárhozhatni a testet, ám igen nehéz nem a test szerint gondolkodni.” „A lélek eltéved, ha a testi dolgok tünékeny szépségét keresi.” (Augustinus: *Az igaz vallásról*, XX., XXI. fejelet.)

A test kültakaró, burok. Látható. Kiváló eszközeink vannak a vizsgálatára. Lemérjük, felmérjük, összemérjük. A világunk azonnal sorolja, hogy mi az ideális a testünket érintő paraméterekkel kapcsolatban. Tanácsokat kapunk, hogy mit tegyünk vagy ne, hogy az ideálisat elérhessük. A test fétis, áldozati oltár, templom – mondják ők, és így válik szakrálissá az, ami anyag. Mi baj lenne ezzel? Az ember teszi azzá, ami, vagyis ahogy gondolkodik róla. Alakítható, átformálható: testképpé, szoborrá, ronccsá, bábuvá, hőssé.

A lélek láthatatlan. A „megmutatkozása” a testünktől függ: a burok számára a meghatározó. Tudnak-e harmóniában megférni egymással? Vagy ki veszi át az irányítást, ha valamikor megbomlik az egyensúly? Az esendő, mulandó test vagy a harmóniára törekvő lélek? Egy tökéletes világban ideális válaszok lennének erre. Tanítások követőivé szegődünk, hogy erre a kérdésre is megoldásokat kapjunk. Egészség vagy betegség – a magunk fogalmai szerint érintenek bennünket. Így éljük életünket.

Ismerjük-e testünk minden titkát? Feltárjuk-e lelkünk minden vágyát? Milliárdnyi bizonytalankodó test és lélek létezik mindenfelé a Földön. Ez a bizonytalanság közös, emberi. Kultúrák épülnek rá. Nehéz ez a belső harc. Mindenki számára ismerős, hiszen alapjában véve jót akar mindenki. Küzdünk a rossz gondolatok, kívánságok, indulatok ellen, mert senki sem szeret szenvedni miattuk. Mégis nagyon gyakran elbukunk, elragadnak az indulatok, elkeseredettség. Teszünk, mondunk olyat, amit megbánunk, amiről tudjuk, hogy a következményeitől szenvedni fogunk. Mégis újra és újra belekerülünk a bűnspirálba. És eljuthatunk addig az elkeseredett mondatig, hogy „ki szabadít meg ebből a nyomorult testből”?

A bűnbánati időszak a bukásaink feletti keserűség ideje, de öncélú kesergés, míg képesek nem vagyunk elfogadni Jézus értünk hozott áldozatát. Örvendjete! Az az öröm, amely akkor tapasztalható meg, amikor Krisztus érdeméért a bűnbánó ember fogadhatja a bűnbocsánatot, és felemelheti a fejét, új, tiszta lappal indulva tovább.

Illusztrációk

Az emberiséggel, de legalábbis annak írott történetével egyidős a test és lélek dualizmusának gondolata vagy tapasztalata? E kettő dolog eltérő természetének ismerete biztos, hogy érzékelésen és tapasztalaton alapszik, és ez a tapasztalat kapcsolatban van azzal a képzetrel, hogy a bűn elsősorban a test dolga. Az ma már közhely, hogy ez a dualitás inkább komplexitás. A test és lélek kölcsönös, szerves, élettani és mindenféle egymásra hatása nem vitás.

A kereszténységet támadók sikeresen elhintették a világban, hogy ez a vallás a bűnt állítja középpontba. De ez nem igaz. Ebben a vonatkozásban a középpont az ember szabad akarat, aminek viszont tényleg csak akkor van értelme, ha általa lehet rossz döntést is hozni, vagy a megfelelő döntést elmulasztani, és mindkét esetben lehet a következménye bűn. Dante pokla hemzseg az olyan lelkektől, akik a jóra való restség bűne miatt kárhoztak el.

A szabad akarat egyik lényegi eleme, hogy sok döntésünk csak utólag globalizálódik, értéke sem a döntés pillanatában, sem előtte nem látszik, csak jóval utána mutatkozik meg.

Michelangelo *Utolsó ítéletében* a kárhozott lélek csak fél szemmel tudja befogadni a felismerést, hogy élete rosszul használt szabad akarat, rossz döntések láncolata.

A 16. század végén Annibale Carracci megfesti a *Herkules válaszáton* című képét. És ahogy a festmény középpontjában az ifjú Herkules választani kényszerül az Erény és a

Boldogság (Örömök) allegóriái között, úgy áll az emberi minőség középpontjában a szabad akarat.

„Nekem egyszer azt mondta egy katolikus pap, hogy minden ember jónak születik. Lehet, hogy így van. Ebben az esetben a csúcstról indulunk, és a szabad akaratunk által vagy lecsúszunk, vagy fönn maradunk, és legyőzzük a Sárkányt.” (Bükösdi Gábor rajztanár)

„Lelkedben hiszel, / De a testedben élsz, / Lelkedhez me-
nekülsz, / Ha a testedtől félsz.” (Ákos)

Felhasznált irodalom

HAFENSCHER Károly 2010. *Liturgika. A keresztény istentisztelet protestáns megközelítésben, ökumenikus szellemben.* Luther Kiadó – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzene Tanszéke, Budapest.

KARNER Károly 1942. *Isten igazsága. Pál apostol levele a rómaiakhoz.* Keresztyén Igazság, Győr.

VARGA Zsigmond 1995. A Rómaiakhoz írott levél magyarázata. In: *Jubileumi kommentár. A Szentírás magyarázata.* 3. köt. Kálvin Kiadó, Budapest.

■ MAKÁN HARGITA

Böjt 5. vasárnapja (Judica)

► Zsid 10,19–25

Igehirdetési előkészítő

Krisztus örök érvényű áldozata

A vasárnap jellege

Judica vasárnapját régebben passióvasárnapnak, fekete vasárnapnak is nevezték. *Agendánk* szerint az igazi főpap vasárnapja. A Zsidókhoz írt levél különösképpen is úgy beszél Krisztusról, mint áldozópapról, főpapról, aki önmagát áldozta föl. A lektió, Jn 8,46–59 is arról a Krisztusról szól,

akinek elkerülhetetlen volt a kereszthalála. Nekünk, a *theologia crucis* örökösének mindenképpen a megváltó Krisztust és az ő útmutatását kell hirdetnünk ezen a vasárnapon.

Amit a textusról tudni kell

A Zsidókhoz írt levél feltehetően olyan gyülekezetnek íródott, ahol békétlenség volt a zsidó és pogány háttérű keresztények között. A zsidókból lett keresztények még erősen kötődtek az Ószövetséghez. Nehéz feladat volt számukra az eklézsiát elfogadni, a törvényt és a vele járó kultuszt – különösen is az áldozati kultuszt – pedig feladni, a lényegét – így az áldozat lényegét is – Krisztusban megtalálni.

A levél legfőbb célja a zsidó és nem zsidó háttérű gyülekezeti tagok meggyőzése arról, hogy Jézus Krisztus főpapi szolgálatával már megszerezte a bűnbocsánatot. Nem szükséges további áldozat. Aminek elnyeréséért az emberiség hosszú ideig eredménytelenül fáradozott, azt Jézus Krisztus váltságahalála által ingyen megkaphatja. E tényre szemben viszont a keresztény ember nem maradhat közömbös. Azon az úton kell járnia, amelyet Jézus nyitott meg és tett szabaddá az Istenhez (kettészakadt a kárpit), de amely út csak vele járható, hiszen az út is ő maga. A levél címzettjeinek élniük kell a lehetőséggel, hogy Krisztus követőiként, őerte, őáltal és ővele magát az Istent is elérhetik a mennyei szentélyben.

Három intést találunk a szakaszban:

1. Járuljunk hozzá igaz szívvel... Nem kényszerből, hanem élve a lehetőséggel. Benne bízva, kétségek nélkül, melleg gondolatok nélkül, a keresztség által megtisztulva a gonosz lelkiismerettől.

2. Ragaszkodjunk a reménység hitvallásához. Ha a reménység megrendül, a hit kerül veszélybe. A reménység Isten ígéretére támaszkodik, amit ő megígért, megtartja. Ennek záloga az ő hűsége volta.

3. A harmadik intés a gyülekezet belső életével kapcsolatos. Akik Krisztus áldozatát elfogadják, azoknak közösségekben kell élniük egymással, és hűségessé kell maradniuk a gyülekezetnek. A közösséget a szeretet és a jó cselekedetek építik, ezért azokra buzdítaniuk kell egymást. Lehetnek közben gondok és problémák, de azok elől nem elmenekülni kell, hanem megoldani. Mindeközben pedig számolni kell az idő végességével, az Úr váratlan visszajövetelének ígéretével.

A perikópa megértése

Egyre közelebb érünk a nagyhéthez és húsvéhoz, Jézus értünk végzett szolgálatának a csúcspontjához. Jézus szolgálata a halálában teljesedett ki. Önmagát adta értünk halálra, áldozata nem tragikus ütközése a jónak és a gonosznak, hanem tudatos főpapi cselekedet, engesztelő áldozat volt.

Jézus áldozata által eltöröltettek bűneink, megszerezte nekünk a bűnbocsánatot. Az Ószövetség emberének évenként kellett vinnie az áldozatra valót, remegő lelkiismerettel kellett áldoznia, hogy tiszta lehessen. Nincs többé szükség a főpapi szolgálat ószövetségi formájára és gyakorlatára, mert az csak félmegoldást nyújtó emberi tevékenység volt. Lejárt az ideje, mert eljött az igazi főpap, Jézus, aki mindenkor él, és szüntelenül végzi az ő engesztelő szolgálatát. Jézus főpapsága az állandóságot és a töretlen folytonosságot jelenti számunkra. Nekünk, keresztényeknek élnünk kell a bűnbocsánatból, amelyet senki sem ronthat meg, senki sem vehet el tőlünk. Egyedül hitetlenségünk, hitre való képtelenségünk zárhat el tőle. Mert bűnbocsánatból élni nem lehet könnyelműen, csak nagyon is elkötelezetten, feyelmezetten és másokért való felelősséggel. Amit Jézus nekünk ad, azoknak is adni akarja, akikhez rajtunk keresztül akar vezetni az útja. Amint őt küldte az Atya, úgy küld ő bennünket. Megmutatja az aktuális célokat és feladatokat az igeszakaszban található intések által.

Igehirdetési vázlat

Mit tett Krisztus értünk?

Emberi kapcsolataink értékelésénél rendkívül fontos momentum, hogy az adott embertárs mit tett már értünk. Milyen nemes cselekedeteket tud velünk kapcsolatban felmutatni, mit tudunk a javára írni? Különösen a kritikus helyzetekben, mondjuk egy kilátásban álló szakítás szituációjában fontos, hogy mi lehet az a felidézhető fontos momentum, amelyet a másik fél javára írhatunk, amely miatt, azt felértékelve, akár maradhatunk is a kapcsolatban. Merthogy bolond lennék egy ilyen, alapjában véve jó embertől megválni, nem biztos, hogy találok még egy ilyet.

Az alapvetően egoista ember – s ne legyenek hamis képzeink, a keresztény ember is az – Istennel és a gyülekezettel való kapcsolatában is elsősorban azt keresi, hogy miért éri meg hozzá tartozni. Mi az, amit Isten és a közösség ad, mi az, amit tesz értem, ami miatt megéri őt követni, vele kapcsolatban maradni? Hosszú lelkészi szolgálatom során még nem találkoztam olyan új gyülekezeti taggal, aki azt közölte volna, hogy azért jött, mert az Isten akarja dicsőíteni, neki akar szolgálni, a gyülekezetet akarja anyagilag támogatni. Hozzánk mindig a nyomorúságukkal, a gyászukkal, a betegségükkel, a kilátástalan anyagi helyzetükkel, a holtvágányra került életükkel s az azokkal kapcsolatos elvárásaikkal érkeztek a segítséget kérők, s jó esetben beépültek a gyülekezetbe. Egy anya például nem. Ő azzal a határozott elvárással íratta be hozzám iskolai hitoktatásra ikerfiat, hogy én, a lelkész, neveljem meg őket, faragjak rendes embert belőlük, mert az addigi iskolai és családi nevelés csődöt mondott, eredménytelennek bizonyult.

Azt tapasztalhatjuk, hogy az Istennel kapcsolatos elvárások nagyon földhözragadtak tudnak lenni. Az emberi igények és vágyak tárgya csak ritkán az, amit Jézus valójában adni akar nekünk, amit főpapként cselekedett értünk. Tisztában volt bűneink mibenlétével, súlyosságával, és tudta, hogy azok büntetését magára kell vállalnia. Ez az ő Istentől kapott szolgálata volt, és az egész emberiség bűnbocsánataért tette. Tudnunk kell és újra meg újra tudatosítanunk kell magunkban, hogy személy szerint értünk is. Kapcsolatot hozott létre az Isten és köztünk, bűnös emberek között. Ez a cselekedete nemcsak egy nemzedék számára, hanem egyszer s mindenkorra szól. Egyedül annak köszönhetjük, hogy Istenhez közeledhetünk, hogy Urunk feláldozta magát helyettünk.

Mit tesz Krisztus értünk ma?

Nem hagy minket tétlenül ülni az általa megszerzett „jogainkon”. A prédikált Krisztus, a kérügma Krisztusa hívogat magához, hívogat a gyülekezetbe, hogy egyrészt szóljon hozzánk, másrészt szolgálatra mozgósítson. Nevén nevezi a bűnt, legyen az egyéni, közösségi, társadalmi vagy népek közötti bűn, és minden eszközzel megmutatja a kivezető utakat, javítási lehetőségeket. A mai igében mindenekelőtt magához hív, azzal a biztatással, hogy járuljunk hozzá bizalommal. Vigyázat, a bizalom nem jelenthet bizalmaskodást! A mi generációinkban sokából hiányzik az Isten iránti csodálat és tisztelet. Le akarjuk őt húzni a mi szintünkre, a közönségesre. Pedig ő az Isten! Nekünk ugyan gyermekeiként közvetlen bejárásunk van hozzá, de sohasem szabad elfelejtenünk, hogy ezt a bejárást vére árán szerezte meg az ő Fia. Aki ezt igazán megérti, az soha nem fog valamiféle szent félelem nélkül Isten közelébe lépni. Ha Isten jelenlétében vagyunk, szent földön vagyunk. Le kellene oldanunk a sarunkat – ahogy egykor Mózes tette – az Úrral való találkozáshoz! Továbbá sohasem szabad úgy viselkednünk, mintha Istennek az lenne a dolga, hogy minket sikeressé tegyen. Oktalan dolog lenne részünkről például türelmetlenkedni azért, mert Isten nem úgy és nem akkor válaszolja meg imáinkat, ahogyan szerintünk kellene.

Nemcsak bizalommal és kellő tisztelettel, de igaz szívvel és teljes hittel kell Isten színe elé járulnunk, mint akiknek a szíve megtisztult a gonosz lelkiismerettől. A nyugtalan szív és lelkiismeret ma is ismert jelenség, csak rendszerint nem beszélünk róla. Csak a stresszről divat beszélni, ami már az eredménye, a végterméke a békétlen, bűnös életnek. A színpadon, a zenében, a filmekben szüntelenül a bűnök bemutatása, kibeszélése zajlik, amelyekre nehéz, végső soron lehetetlen emberi megoldást találni. A bűnökből való szabadulás, a lelkiismeret tisztulása csak Jézus Krisztus által lehetséges. De általa lehetséges! Egy gyermekdal így vall erről:

„Rút volt szívem, sötét, de Jézus oda betért,
S mert megmosott a vér, már szívem hófehér.
Ott járok majd, tudom, a színarany úton,
Ő, mily csoda nagy szeretet, lemosta bűneimet.”

Az a lelkiismeret, amelyet az Úr vére megtisztított, finom és érzékeny mindarra, ami öelötte helytelen és szolgálatra kész, mindarra a feladatra, amit ő ránk akar bízni.

Nem kell életünket áldoznunk egymásért, ezt ő már megtette, de jobban kell szeretnünk egymást. Talán nem tehetünk meg mindent, amire szükség van, amit szeretnénk, de meg kell tennünk mindent, amire lehetőségünk van.

„Minden imádságnak, áhítatnak, minden örömnél jó szóvá, jó tetté kell válnia. Lehet az egy tekintet, egy kézzszorítás, egy futó bocsánatkérés, egy apró szívesség.” (Ravasz László: *Gondolatok*) Kölcsönösen buzdítanunk és segítenünk kell egymást a hitben is és a jó cselekvésben is. Gyermekkoromban gyakran kapáltam a veteményesben édesanyámmal együtt. Én is mindig egy egész sort kaptam, mint ő. Mikor látta bizonytalanságomat, így biztatott: Hidd el, menni fog! S én valóban úgy éreztem, egyenrangú félként dolgozunk. Hiszen egyszerre kezdtük és fejeztük be a sorokat. Csak közben ő néha, szinte lopva, hogy ne is nagyon vegyem észre, át- átkapált az én soromba. Persze ahogy teltek az évek, egyre ritkábban kellett ily módon segítenie. Hosszú évtizedek múlva pedig eljött a szerepcseré ideje, amikor a számára elvégezhetetlennek tűnő teendők közepette már nekem kellett olykor jelképesen „átkapálnom” hozzá, biztatva őt: Hidd el, menni fog! Ilyen tapintatosan, ilyen építő, bátorító, erősítő szeretettel kellene a gyülekezetünkben is mindig támogatnunk egymást a hitben, reménységben és a szolgálatban.

A rádióban egyszer valaki egy öt éves gyermek bölcsességét idézte: „A parázs az, amikor elfárad a tűz.” Mi Urunktól a Szentlélek által lángot, tüzet is kaptunk. Ne engedjük, hogy parázssá, majd hamuvá váljon! Mert úgy járunk, mint a példázatbeli szüzek. Vigyázzunk hát, mert sem a napját, sem az óráját nem tudjuk Urunk visszajövetelének!

Mit készít nekünk Krisztus a jövőre nézve?

Az örökkévaló örökséget tartogatja számunkra. Az örökség szó ma sokak fülében elvesztette a varázsát, leggyakrabban peres ügyek tárgyaként vagy negatív teherként merül fel. Pedig az örökség megbecsülendő értéket kell hogy jelentsen. Mit kezdenénk szellemi, anyagi örökség nélkül? Mi lenne, ha minden nemzedéknek előlről kellene kezdenie mindent az életben? Végtelenül szegények lennénk az örökségünk nélkül. Az örökség olyan valami, amiért nem dolgozunk meg, amit csak úgy ingyen kapunk, amiért hálnak kell lennünk. Az örök élet Jézus örökhagyása révén lesz a miénk ingyen, hit által. Jézus nem földi életünk valamiféle rekonstrukcióját akarja elvégezni. Ennél többet ad. Örök életre hívott el minket. Azt ígéri, hogy nem a halál, a sír, a megsemmisülés vár ránk mint végső állomás (az csak szükségszerű küszöb, amelyet át kell lépnünk), hanem az általa elkészített örök boldogság, mert az ő váltásága örök érvényű.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

1Móz 22,1–14; Jn 8,48–59

Ének

EÉ 192

Felhasznált irodalom

A Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1970.

GERŐFI Gyuláné 2008. *Verbum domini manet in aeternum. Az Ószövetség recepciójának vizsgálata a zsidókhöz írt levélben az intertextuális módszer segítségével.* PhD-értekezés. Evangélikus Hittudományi Egyetem, Budapest.

MACRAE, George W. 2008. *A zsidókhöz írt levél.* Korda Kiadó, Kecskemét; Bencés Kiadó, Pannonhalma. (Szegedi Biblia-kommentár, Újszövetség 10.)

■ LÁSZLÓNÉ HÁZI MAGDOLNA

Böjt 6. vasárnapja (Palmarum)

► Jn 12,12–19

Igehirdetési előkészítő

Ismétlésből leborulás

Virág, vasárnap

„Ez a (vasár)nap más, mint a többi, ezt te is jól tudod...” Tudjuk! Semmi máshoz nem hasonlítható lelkesedés a gyülekezet egészében. A gyermekek bevonulnak az istentisztelet elején, a karzatról szól a hozsánna, az énekkar tagjai teli torokból éneklnek. Elérkezett a várva várt ünnep, érkezik a várva várt érkező. Minden évben felemelő, minden évben: ismétlés. Ezúttal a jánosi leírás alapján tárul elénk a jeruzsálemi jelenet, amely a keleti keresztény testvéreinknél kezdetektől fogva a virágvasárnapi evangélium (Jn 12,1–18), mint ahogyan az észak-európai evangélikus testvéreinknél is (JÁNOSY 1944, 28. o.). Nálunk idén a Mt 21,1–9 „klasszikus” megközelítése nem hangzik el, de így fölfedezhetünk olyan tónusokat, színeket, ízeket, amilyeneket eddig nem. Textusunkkal kapcsolatban ezt írja JÁNOSY: „Ez az ige a keresztre vezető úton, a diadal útján mutatja meg az Üdvözítőt” (uo. 29. o.). Mi pedig ott állunk az ujjongó tömegben – igehirdetők, igehallgatók együtt. Ünneplőbe öltöztetjük a szívünket, lengetjük a pálmaágakat, virágokat, barkákat. De lelkünk mélyén azt is tudjuk, kevés ellentmondásosabb ünnep van virágvasárnappal, ahol az élet halálkérdés, és a halál életkérdés.

Élet-halál kérdésekkel állunk fel a szószékre, idén is, a nagyhét nyitányán.

Bevonulás, történet

„Niszán 10-én vasárnap értesül az ünnepre érkező sokaság az evangélista elbeszélései szerint arról, hogy Jézus közeledik.” (KARNER 1950, 172. o.) A sokaság sokszínű. Tömeg, amely felment az ünnepre, ünnepi zárandokok, akiknek nagy részével maga Jézus együtt érkezett az ünnepre (vö. Mt 21,8–10). Tömeg, amelyben persze lehetnek olyanok is, akik a városból jöttek ki (ideiglenes és állandó lakosok talán vegyesen), hogy lássák Jézust, és ünnepélyesen fogadják őt. „A pálmaág szerepel a korabeli bevonulás- és intronizációs történetekben a királyság szombólumaként.” (BOLYKI 2001, 321. o.) Jézust királynak, messiási uralkodónak kijáró tisztelettel fogadták az emberek. De mivel „Jeruzsálemben, illetve a környékén ritkák a pálmafák, a Jézus elé vonuló sokaság a lombsátor ünnepéről eltett pálmaágakat veszi kézbe, és így köszönti őt.” (KARNER 1950, 173. o.) Jn 12,13-ban ezt olvashatjuk: „Pálmaágakat fogtak, kivonultak a fogadására, és így kiáltottak: Hozsánna! Áldott, aki jön az Úr nevében, Izráel Királya!” A hozsánna kifejezés a 118. zsoltárból származik, és annyit jelent: „segíts meg”, a lombsátor ünnepén énekelte a tömeg mintegy refrénként. Erre is utalásként tekinthetünk: nem akárki, hanem a messiási király érkezik. Benedikt SCHWANK izgalmas felvetése gazdagíthatja készülésünket a hozsánna fogalmával összefüggésben: „Az újszövetségi időkben a kifejezést valószínűleg nem segítségkérésként, hanem dicsőítő kifejezésként értelmezték.” (2001, 388. o.) A két értelmezés kiegészíti egymást, hiszen Jézus dicsőítése és a várakozás, hogy ő lesz majd a megmentő, a segítő uralkodó, feltehetőleg egyszerre lehetett ott az ünneplő tömeg gondolataiban.

Az „áldott, aki jön az Úr nevében” formula annyit jelent: aki érkezik, az Úr megbízásából érkezik. Maga az Örökkévaló a megbízó. Ahogyan erről BOLYKI ír részletesen (2001, 320. o.), a diadalmas hős ünnepélyes bevonulása az Ószövetség gondolkodásának közismert műfaja volt. 1Kir 1,32–40-ben Salamon beiktatása kapcsán találunk rá a királyság rituális sorrendjére, amelyben a felkenetés és a kikiáltás után a bevonulás következik a királyi állaton, végül pedig maga a trónra lépés. János 12,13–14-ben így ír: „Jézus pedig egy szamárcsikóra találva, felült rá, ahogyan meg van írva: »Ne félj, Sion leánya, íme, királyod jön, szamárcsikón ülve.«” Az utalás egyértelmű Zak 9,9-re, ám elmarad az „alázatos” jelző, az „örülj” szó helyére a „ne félj” kerül, amit SCHWANK így interpretál: „A »ne félj« megszólításnak ez az értelme: mostantól fogva többé ne félj.” (2001, 388. o.) Ez a schwanki gondolat azt erősíti, hogy Jézus bevonulásával valami új kezdődött el, ami összecsenghet azzal az üzenettel: virágvasárnap a nagy-

hét nyitánya, valami minden mást felülíró történetnek a bevezetése, kezdete.

A számárháton bevonuló fejedelem zakariási igeverse (Zak 9,9) a békességet hozó érkezőre mutat rá. A számár itt nem a szegénység vagy szerénység, hanem a békesség és a szelídség szimbóluma. Jánosi textusunk egésze értelmezhető bevonulástörténetként, bár fontos aláhúznunk, hogy nem minden ponton egyezik a korabeli bevonulástörténetekkel, sőt mintha azoknak egyfajta görbe tükröt tartana. Emellett készülésünkben figyelniünk kell a zárandoklás műfajára, konkrétan a páskaünnepre zárandoklás lényeges elemére. Kortörténeti feljegyzésekből tudjuk, hogy a zárandokok száma az ünnep táján 125 ezerre volt tehető, ami igen sok, tekintettel arra, hogy Jeruzsálem népessége Jézus korában 55 ezer fő lehetett.

A 16–19. versek egyfajta reflexiógyűjteménynek is tekinthetőek, mégpedig a tanítványok, a sokaság, a farizeusok magatartását mintegy „elemezve”. Tudatos János részéről a „beszúrás” Lázár feltámasztásáról, mivel János úgy vélte, sokakat ez a hír, ez a csoda vonzhatott Jeruzsálembe a bevonuló Jézus elé. „Bultmann és Brown rámutatnak arra, hogy amit a farizeusok öngigazolásnak szántak (íme, a világ őt követi), azt öntudatlan próféciának fogja fel az evangélista: sokkal nagyobb méretű lesz a világnak Jézus után menetele, mint attól ellenségei félték.” (BOLYKI 2001, 322. o.)

Igehirdetési alapigénkről elmondható, hogy anyaga párhuzamos a szinoptikusokkal, de okvetlenül jánosi redakciónak tekintendő a 16. vers szerkesztői megjegyzése és a Lázár feltámasztására utaló 17–18. versek. A legnagyobb eltérés nem más, mint hogy a szinoptikusoknál a bevonulást a templom megtisztítása követi, János viszont ezt már 2,13–22-ben elmondja.

„Íme, a világ őt követi” – igehirdetési montázs

„Miért éppen Jeruzsálem?”

Miért ment Jézus Jeruzsálembe? Azért ment, hogy kiprovokálja az Isten beavatkozását a történetbe, hogy eljőjön végre az Isten országa, egyfajta eszkatologikus tudattal (Albert Schweitzer)? Azért ment, hogy forradalmi szándékával legyőzze a zsidó hatóságokat, és a rómaiakat fegyveres felkeléssel (R. Eisler)? Azért ment, hogy meghaljon? Tudjuk, miért ment? János többször kiemeli: Jézus kész meghalni a szereteteiért, barátaikért.

Miért állunk oda idén is a tömegbe?

Ismétlés, 2020. Drámai és felkavaró. Csakúgy, mint Søren Kierkegaard, a 19. századi dán filozófus, lutheránus teológus azonos című, 1843-ban megjelent könyve is: *Ismétlés*. Virágvasárnapi gondolattá válhat a tömegben ott állva: az ismétlésnek nemcsak bája van, ahogyan sokan mondják,

hanem az ismétlés maga a létezésre való rákérdezés egyik alapformája. Amikor érkezik, lehet kérdezni. Sőt újra lehet kérdezni. Lehet, szabad, kell ismételni. Ismétlés nélkül ugyanis nemcsak tudás nincs, de a hitünk is langyos lesz, és a langyossal tudjuk, mit tesz az Úr. Az ismétlés rítus, az ismétlés lényeges része a hit dramaturgiájának. Az ismétlésben ott van a felelősség. Álljunk oda mi is, igehirdetőként is újra a hozsannázók táborába! Ismételjünk!

„Vártalak, de másképp jöttél”

– olvasható a felkavaró imádság egy imádságosgyűjteményben (SZABÓ 2005, 54–55. o.). Ő érkezik. Aki másképpen jön. A Názáreti Jézus, akinek semmiféle politikai hatalmi igénye nincsen. Királyként érkezik Jeruzsálembe, számárcsikón, a Békesség Fejedelme, de az ő országa nem e világból való. János tanúsága szerint Jézusban végül is maga az örökkévaló Isten jön el, hogy belépjen királyi birodalmába. Ebbe hívja meg akkori követőit, és minket is. Másképpen: szeretettel, szelídséggel, öleléssel, megbocsátással, új élettel.

„Sok ember közt vagy a leginkább egyedül”

– sejlik fel a dalszöveg egy mondata (Kovács Ákos: *Tudom, hogy merre jársz*). Mert az ember a tömegben, a jeruzsálemi, virágvasárnapi tömegben is egyedül áll, mint ahogyan – bár közösségben, gyülekezetben is – az ember a végső kérdéseivel ott szorong az Isten színe előtt. Óriási evangélium éppen ezért, hogy Jézus ígérete szerint övéivel, velünk marad a világ végezetéig. Nem bevonul csupán az életünkbe, vagy átvonul rajta, hanem marad. Marad, örökkön örökké.

Nagyheti ismétléseink előttünk állnak

Hozsanna, hozsanna, hozsanna, szól a vasárnapi ismétlés. Csütörtökön is lesz ismétlés: „...azon az éjszakán, amelyen elárulták”. Amikor lábat mosott. És Péter háromszor ismétli meg, hogy nem ismeri barátját és Mesterét. Pénteken is lesz ismétlés: „Feszítsd meg, feszítsd meg, feszítsd meg!” És utána csend lesz. És újra berobban vasárnap, hogy „Krisztus feltámadt, Krisztus valóban feltámadt! Halleluja!” Nagyon-nagyon felkavaró Vörös István *Fölfedezni a nem láthatót* című verse, amely szorosán kapcsolódik virágvasárnap titkához. Egy gondolatot hadd emeljek ki: „...számtalan / számunkra életfontosságú / eset, folyamat történik bennünk, / amelyről fogalmunk sincs. / Megtörténnek nélkülünk, / de nélkülük nem történhetnének meg.” Ez a nagyhét egyik misztériuma. Jézus beér Jeruzsálembe, felbolydul az egész város, és ezt kérdezzük: Kicsoda ez? És a sokaság ezt mondja: Ő Jézus, a galileai Názáretből való próféta. Ismétlés. Megtörténik velük. Bennük. Életfontosságú. Nekik. És nekünk is az lehet. Jézusban érkezik maga az Isten. Szabadító. Életmentő. Szabadságot adó. Az örök életet ígérő és elhozó.

Virágvasárnap nemcsak az ismétlés, de a leborulás ünnepe. Leborulás az Örökkévaló előtt, és leborulás az érkező, számárháton ülő király előtt. Boruljunk le. Enélkül nem történhet meg velünk a csoda. Idén sem. „Íme, a világ őt követi.” Micsoda reménység, micsoda prófécia, micsoda fohász! Erre nyugodtan mondjunk ismételve háromszor is áment: Ámen, ámen, ámen!

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Fil 2,5–11; Ézs 50,1–10

Énekek

EÉ 209, 198, 141

Imádság

Áldott vagy, Messiás, aki az Úr nevében jössz. Ne engedd, hogy megelégedjek az ismétléseimmel. Add, hogy leborulhassak ma is előtted, én Jézusom! Ámen.

Illusztráció

GONDOLATOK

„Életem elért a végsőkhöz; undorodom a létezésről, mely ízetlen, sótlan és értelmetlen. S még ha Pierrot-nál is éhesebb lennék, sem tudnám lenyelni az emberek magyarázatát! Ujjunkat a földbe dugjuk, hogy azt megszagolva megtudjuk, hol is vagyunk, én ujjamat a létezésbe dugom – s nem érzek semmit. Hol vagyok? Mi a világ? Mit takar ez a szó? Ki csalt bele az egészbe, s hagy itt most megfűrödve? Ki vagyok? Hogyan kerültem a világba, miért nem kérdeztek meg előbb, miért nem tudatták velem korábban az erkölcsöket és a szokásokat? Egyszerűen belöktek a sorba, mint ha csak egy lélekfufar portékája lennék.”

Søren Kierkegaard (1813–1855) dán filozófus, evangélikus teológus: *Az ismétlés* (részlet)

VERS

Vörös István: *Fölfedezni a nem láthatót*

„Hány dologra tudunk egyszerre figyelni? Egyre, kettőre, háromra? Néha egyre se. Ugyanakkor számtalan számunkra életfontosságú eset, folyamat történik bennünk, amelyről fogalmunk sincs. Megtörténnek nélkülünk, de nélkülük nem történhetnének meg.

Aki nélkül a teremtés
nehezen történhetett volna meg –
vagy épp így történt, nehezen, nélküle? –,
ő vajon hány dologra tud
figyelni? És hány dolog
történik meg nélküle,
de a beleegyezésével?
Van-e különutas bolygó
vagy galaxis a teremtésben,
ahol tényleg csak a fizika
dirigál? És számon lehet-e kérni
Rajta, ha a mi világunk
is épp ilyen? Mi viszont
annál büszkébbek lehetünk,
hogy mégis, még így is, még
innen is képesek voltunk
fölfedezni a nem láthatót.”

Felhasznált és ajánlott irodalom

- BOLYKI János 2001. „Igaz tanúvallomás”. *Kommentár János evangéliumához*. Osiris Kiadó, Budapest.
- BRODIE, Thomas L. 1993. *The gospel according to John*. Oxford University Press, New York – Oxford.
- BROWN, R. E. 1966. *The Gospel According to John 1–12*. Doubleday, New York. (The Anchor Bible Commentary.)
- GÁL Ferenc 1987. *János evangéliuma*. Szent István Társulat, Budapest.
- JÁNOSSY Lajos 1944. *Az egyházi év útmutatása*. Magánkiadás, Sopron.
- KARNER Károly 1950. *A testté lett Ige. János evangéliuma*. Magyar Luther-Társaság, Budapest.
- SCHWANK, Benedikt 2001. *János*. Agapé Kiadó, Szeged.
- SZABÓ Lajos (szerk.) 2005. *Visszhang*. Luther Kiadó, Budapest.

■ GÁNC S TAMÁS

Nagycsütörtök

▶▶ Mt 26,36–46

Igehirdetési előkészítő

Maradj ébren!

A vasárnap jellege

A nagyhét gyászában fehéren ragyog fel nagycsütörtök örömmünnepe, amely az úrvacsora szentségének szerzetési alkalma. Hangsúlyosan hirdeti a Krisztus testének és vérének szentségében megjelenő, értünk lehajló kegyelem megmentő csodáját (JÁNOSSY 2008, 29. o.).

Az alapigét nehéz elválasztani – de talán nem is szabad – a textust megelőző részekről, hisz mindegyik esemény a fo-

lyamat része (megkenetés Betániában, az utolsó vacsora a szerzési igékkel, az Olajfák hegye, a Gecsemáné-kert, majd Jézus elfogatása és a nagytanács elé hurcolása).

Amit a textusról tudni kell

A Gecsemáné-kertbeli történetek Jézus agóniájának kezdetét ecsetelik. A 26. fejezet hosszú mátéi szövege, Jézus életének és működésének utolsó napjait megörökítve a 36. verstől kezdődően, már a célegyenesbe fordul: Jézus szenvedésének, utolsó óráinak pszichés gyötrelmeit írja le, és lényegében a szenvedéstörténethez tartozik. Azt a Jézust állítja elének, aki halálosan szomorú, gyöttrődik, aki a szélsőségekig menően szorong. Lukács azt írja, gyötrelmei olyan súlyosak voltak, hogy olyan izzadság borította el, amelyben megjelent a vér. Élettanilag ismerjük ezt a jelenséget, nem csupán irodalmi fordulat, hanem az extrémén szorongó embereknel szélsőséges helyzetekben előfordulhat. Az Isten Fia itt nagyon is ember, egy fiatal, életerős férfi, aki mélységesen átéli a halál rettenetét.

Máté bemutatja Jézus tanítványait is, azokat, akik nem tudják követni mesterüket, akik úgy érzik, hogy Mesterük és ügyük is elveszni látszik. Olyan kijelentések, olyan mondatok áramlottak Jézustól, amelyeket igazán nem akartak hallani. Egyre több szó esett az Emberfia közelgő haláláról, hogy gonoszok kezére adatik, és már a szédereste is nagyon sok újat hozott: sok felelősséget tett rájuk és sok tennivalót jelölt ki számukra Jézus. S milyen az emberi természet és az emberi agy? Alvásba menekülnek, nem bírják a feszültséget. Kikapcsol az agyuk, nem tudnak új ingereket befogadni, nem tudnak értelmezni, de legfőképpen cselekvésképtelenek.

A szöveg egészét szemügyre véve láthatjuk a balladisztikus elrendezést, a hármas szám megjelenik térben és időben. Jézus a Gecsemáné-majorba vezeti tanítványait, és leülteti őket. Majd kiválasztja a hozzá legközelebb állókat, és „odébb megy velük”, hogy személyes állapotát jelezze nekik, és arra a szomorúságra utal, amely majdnem megöli. Aztán egyedül még kissé továbbmegy (a προελθὼν μικρὸν erre utal), ott arcra borul, és imádkozni kezd. Itt már csak Jézus és az Atya van jelen.

Aztán időben is megjelenik a hármas egység: háromszor ébreszti a tanítványokat, és háromszor fordul imádságban az Atyához. Végül a harmadszori imádság hozza meg a végső döntését: elfogadja az Atya akaratát, és elhangzik a „ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem amint te” kulcsfontosságú mondata.

A perikópa megértése

A leggyakrabban előforduló igé ebben a szakaszban: a γρηγορήσαι, aminek a fordítása itt, ebben szövegben a

virrasztás, de többszöri ismétlődésben talán az ébredjétek jelentés felel meg inkább, sőt a γρηγορεῖτε alak fordítható úgy is, hogy ’talpra!’, ’ugorjatok talpra!’, hisz „itt az óra”.

A 37. versben már megjelenik az ἤρξατο λυπεῖσθαι και ἀδημονεῖν, ami Jézus aggodalmát, szorongását jelzi. Amikor Péterékhez fordul, megjelenik a szenvedés mértékét jelző szerkezet. A 38. versben a περίλυπος ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου legszerencsésebb fordítása a „halálosan szomorú vagyok”, de még inkább találó az a fordítás, miszerint „szomorúságom oly nagy, hogy majdnem megöl”.

A balladai szerkezet tehát leírja Jézus gyötrelmét, krízisét, ami azáltal látszik enyhülni, hogy elfogadja Atyja θέλημα-ját. Ez ennek az igeszakasznak a csodás íve, ami a gyötrelmekről, a halálos szomorúságtól az isteni akarat elfogadásáig vezet.

A másik ív az a Jézus-logion, amelyet tanítványainak mond: „Legyetek éberek, és imádkozzatok, hogy kísértésbe ne essetek...” – mindez arra utal, hogy a tanítványok mozduljanak, érezzék meg Jézus életének üzenetét, legyenek empátiikusak. De ezen túlmenően a μη εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν, ami inkább azt jelenti, hogy az ember csábul el, mert a πειρασμός kísértést, csábulást is jelent. Erre utal a mondat második felében a ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενῆς erős képe.

Ennek ellentéte az Atya és Jézus között zajló párbeszéd intenzitása és Jézus gyötrelmesen megélt kísértésében végül is a feloldáshoz vezető isteni erő. Erre utal a „lélek kész” kifejezés. Mivel itt a πνεῦμα szerepel, ez Isten Lelkének jelenlétére és erejére utal, amire jellemző a προθυμία, azaz a buzgóság, a dinamika, a lelkesedés. Vagyis a Lélek itt van, kész erőt adni, változást elősegíteni, mozdulni. E felé forduljatok, ezzel az erővel keljétek fel, mert különben a πειρασμός, a csábítás kerít hatalmába benneteket.

Érdekes kitekinteni a Miatyánknak erre a versre rímelő kérésére, amit így fordíthatnánk talán a legjobban: „ne engedd, hogy kísértésbe essünk”. Ebben a szövegben igen világos, hogy a „kísértés” az emberből ered, az ő társas viszonyaiban és az általa kiépített világában jelenik meg.

Csak kérhetjük az Atyától, hogy mentsen meg minket – többnyire saját magunktól –, s adjon erőt a változáshoz. Ahhoz, hogy éberek lehessünk, hogy ne aludjunk, hogy ne teszpedjünk, és ne forduljunk el Istentől. Jézus itt pont ezt teszi: figyelmezteti tanítványait, hogy a következő órák az Isten Lelke erejével is történhetnek, de ha nem élnek ezzel az erővel, akkor saját szorongásuk, félelmük és gyáva-ságuk rabságába kényszerülnek. Végül is tudjuk a szomorú valót: az alvó tanítványokból – egy időre – menekülő, majd tanácstalan és sodródó emberek lesznek.

Az igehirdetés felé

Az exegézisből kiviláglik, hogy a mátéi szövegszerkesztés ebben a bibliai történetben erős és hiteles képet adott Jé-

zusról, de markáns képet ad a tanítványokról, a korabeli „egyházzól” is. Teológiailag itt igazán megragadható, hogy Jézus ember volta nagyon is erős nyomot hagyott a Biblia szerzőiben, de úgy, hogy annak fényében még inkább érthető a benne cselekvő és kijelentést adó Isten. Mégis van bennünk valamiféle ódzkodás, hogy hitünk Krisztusában ne hangsúlyozzuk olyan merészen az emberit.

Nekem éppen ezért olyan magával sodró az, ahogyan Jézus emberi szenvedését, gyöttrődését, kétségeit, bizonytalanságait Isten elé viszi, és ahogy a halál minden rettenetétől gyötörve az Atya felé fordul. Mélységesen őszinték ezek a szavak: Atyám, ha lehet, vedd el a sok szenvedést, vagyis ments meg! És Jézus nem vágja le a köröket, hanem képes beszélni a szorongásairól, arról, hogy talán elbírhatatlan számára a világ, és még tanítványainak is bevallja: halálosan szomorú vagyok. Segítetek, maradjatok mellettem.

Ehhez a mélyen emberien „isteni” őszinteséghez képest mi itt vagyunk a mában. És bizony részt is veszünk minden jóléti, manipulatív hazugságában, végül is szépen belesimulunk ebbe. Mert nem tudunk jobbat, mint elfogadni azt.

És közben nem látjuk már azoknak a fiataloknak az üres és szenttelen arcát, akik mobilfüggők, vagy akik a kábítószert nyújtotta „boldogságban” vesznek el. Nem látjuk a megalázott, bántalmazott és elhagyott nőket, a lecsúszottakat, a periférián élőket. Mert az egyház, a gyülekezeteink és mi magunk is mélyen „bealudtunk”, és többnyire a saját álmainkkal vagyunk elfoglalva. A világ valóságos bajaira nem reagálunk szívesen. Lekötnek a saját kríziseink, a saját megkötözöttségeink és konfliktusaink. S közben már rég nem értjük azok bajait, azok gyötrelmeit, akik igazán ránk bízattak. Elaludtunk volna?

Igehirdetési vázlat

A kertben zajló jelenetről eszünkbe juthat, amikor a súlyosan sebesülteket, a katasztrófák, balesetek áldozatait az orvosok, hozzátartozók, mentősök kétségbeesetten próbálják ébren tartani. Elhangzik a drámai mondat: Ne aludjon! Ne hagyjon el minket! Válaszoljon! Maradjon ébren! Vajon miért is kellene ébren maradni? A szegény nyomorult betegnek roncsolódott a teste, átlótték a tüdejét, dől belőle a vér, de maradjon ébren? Vajon miért? Azt mondják a mentésben jártasak, hogy azért, mert amíg kontaktusba vonhatók, amíg az agy fontos pályáit ébren tudják tartani, addig van remény arra, hogy az agy vészhelyzeti módra kapcsoljon, és segítsen az életben maradásban. Ha az a kicsi éberség kialszik, akkor a halál felé terelődik a sebesült, és a halált megelőző eszméletlenségbe zuhan, majd meghal. Nos, valami nagyon hasonló a helyzet minden nagycsütörtökön.

Jézus ma is ébresztget minket, hol szelíden, hol keményebben. Ma is ez az üzenete nekünk, alvóknak: ébredjétek, ne csábuljatok el, ne forduljatok el Istentől! Ne szédül-

jetek bele a kísértéseitekbe! Ne meneküljétek alvásba a saját problémáitok elől, ne keressétek azokat a szereket, pótszereket, amelyek érzéketlenné tesznek.

Jézus kínálja ennek az állapotnak a megoldását: ébredjétek, és imádkozzatok... Nyissátok ki a szemeteket, lássatok és mozduljatok. Az ő Lelke kész, erős és dinamikus, eleven és kreatív lélek, amely minket is segíteni és erősíteni akar.

További javaslatok az istentisztelethez

Énekek
EÉ 355, 374

Imádság

Maradj velem, Uram, hogy el ne feledjelek. Tudod, hogy milyen könnyen elfordulok tőled.

Maradj velem, Uram, mert gyenge vagyok, szükségem van erődre, hogy annyiszor el ne essek.

Maradj velem, Uram, mert te vagy az én életem: nélküled lankad buzgóságom.

Maradj velem, Uram, mert te vagy az én világosságom – nélküled sötétségben járok.

Maradj velem, Uram, hogy megmutasd nekem akaratodat.

Maradj velem, Uram, hogy halljam hangodat, és kövessék.

Maradj velem, Uram, mert nagyon akarok szeretni és mindig veled akarok lenni.

Maradj velem, Uram, ha azt akarod, hogy hűséges legyenek hozzád.

Maradj velem, Jézus, mert bármilyen szegény is lelkem, azt kívánom, számodra a vigasz helye és a szeretet fészke legyen.

Maradj velem, Jézus, mert már késő van, és a nap lenyugvóban: múlik az élet, közeledik a halál, és szükséges megkettőzni az erőmet, hogy útközben el ne hagyjon.

Nyugtalanítanak a kísértések, a sötétség, a szomorúság, a keresztek, a szenvedések: mennyire szükségem van rád a számkivetésnek ezen az éjszakáján!

Maradj velem, Jézus, mert az élet és veszedelmek éjszakájában szükségem van rád. Add, hogy úgy felismerjelek, mint a tanítványok a kenyértöréskor: az eucharisztikus egyesülés legyen világosság, mely megtart engem; legyen egyetlen boldogsága szívemnek.

Maradj velem, Uram, mert amikor jön a halál, akkor is veled egyesülve akarok lenni, ha nem is a szentáldozás által, legalább a kegyelem, a szeretet által.

Maradj velem, Jézus, nem kérem isteni vigasztalásodat, mert nem vagyok rá méltó, de igenis kérem a te szentéges jelenlétedet.

Maradj velem, Uram, téged kereslek, a te lelkedet, a te

szereteted, a te irgalmadat, a te szívvedet, mert szeretlek téged, és nem kérek más jutalmat, mint a szeretet gyarapodását. Szeresselek téged egész szívemmel itt, a földön, hogy tökéletesebben tovább szerethesselek az örökkévalóságban. Ámen.

(Pio atya imája)

Illusztráció

VERS

Dsida Jenő: *Nagycsütörtök*

Nem volt csatlakozás. Hat óra késést jeleztek és a fullatag sötétben hat órát üldögéltem a kocsárdi váróteremben, nagycsütörtökön. Testem törött volt és nehéz a lelkem, mint ki sötétben titkos útnak indult, végzetes földön csillagok szavára, sors elől szökve, mégis szembe sorssal s finom ideggel érzi messziről nyomán lopódzó ellenségeit. Az ablakon túl mozdonyok zörögtek, a sűrű füst, mint roppant denevérszárny, legyintett arcul. Tompa borzalom fogott el, mély állati félelem. Körülnéztem: szerettem volna néhány szót váltani jó, meghitt emberekkel, de nyirkos éj volt és hideg sötét volt, Péter aludt, János aludt, Jakab aludt, Máté aludt és mind aludtak... Kövér csöppek indultak homlokomról s végigcsurogtak gyűrt arcmon.

Felhasznált és ajánlott irodalom

- A Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár.* Kálvin Kiadó, Budapest, 1998.
- HARRINGTON, Daniel J. 1983. *The Gospel according to Matthew.* Minnesota.
- JÁNOSSY Lajos 2008. Az egyházi év útmutatása. Fraternitás, Veszprém.
- KARNER Károly 1935. *Máté evangéliuma.* Keresztyén Igazság, Sopron.
- KISS Sándor 1983. *Újszövetségi görög–magyar szómagyarázat.* Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.
- OROSZ Ádám 1845. Jézus' búsongása a Getsemaniban. In: *Egyházi beszédek vasárnapokra.* Eger. 117–130. o.
- SPINETOLI, Ortensio da 1998. *Máté – Az egyház evangéliuma.* Ford. Turay Alfréd. Agapé, Szeged.
- VARGA Zsigmond J. 1992. *Újszövetségi görög–magyar szótár.* Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.

■ SIMON VIKTÓRIA

Nagypéntek

▶ Mt 27,31–50

Igehirdetési előkészítő

Statiszták hada és az egyetlen főszereplő

Az ünnep jellege

Nagypéntek az egyházi esztendő legfájdalmasabb napja, amelyen Jézus megváltó kereszthalálára emlékezünk. Az első keresztények Jézus halála napját liturgia nélkül ünnepték, egész nap szigorúan böjtölve. Csak a 4. században alakultak ki nagypéntek különféle istentiszteleti formái. Ezen a napon minden az isteni szeretet legteljesebb megjelenésére irányítja figyelmünket. Luther szerint kétféleképpen kell szemlélnünk Krisztus értünk történő szenvedését: egyrészt megrettenve, kétségbeesve, mert miattunk került a keresztre, felelősek vagyunk a haláláért; másrészt hittel, mert meg is vigasztal, hiszen Isten szeretetét közvetíti.

Amit a textusról tudni kell

In medias res kezdődik nagypénteki textusunk: A tanítványok már elhagyták a Mestert, lezajlott a koncepció per is, a katonák kedvükre gúnyolhatták Jézust, most pedig elindították kifelé, a vesztőhelyre. Mind a rómaiaknál, mind a zsidóknál a városon kívül volt szokás végrehajtani a kivégzéseket – itt sem történt ez másként.

Nem sokkal később találkoztak a Simon nevű emberrel, akit Jézus keresztségére cipelésére kényszerítettek. Ez valószínűleg csak a kereszterendát jelentette, a függőleges rész ugyanis a helyén maradt – ezt jellemzően több elítélt kivégzéséhez is felhasználták.

Abból, hogy Jézusnak segítségre volt szüksége, arra lehet következtetni, hogy nagyon elgyengült a korábbi kínzás és megpróbáltatások során. A segítség azonban korántsem biztos, hogy kíméletből adódott – sokkal valószínűbb, hogy a katonák nem akarták, hogy túl korán, még a keresztre feszítés előtt meghaljon.

Simon Cirénéből származott, amely észak-afrikai település volt (a mai Líbia területén), ahol jelentős zsidó kisebbség élt. Emiatt feltételezik sokan, hogy Simon zsidó származású lehetett, aki a páskaünnep miatt zárandokolt Jeruzsálembe. Az nem derül ki a szövegből, hogy ismerte-e Jézust korábban. A Márk szerinti evangélium a fiait is említi, ami alapján lehetséges, hogy ők ismert személyek lehettek az első keresztény közösségekben, és talán az apjuk is Krisztus követője lett.

A megfeszítés előtt Jézust epével kevert borral kínálják, de miután megízleli, nem hajlandó inni belőle. Lehet, hogy borecetről van szó, ami a római katonák frissítőként

szolgáló itala volt. Az epe szó szerinti fordítás, Károli méregként adja vissza. Márknál ugyanezen a helyen mirha szerepel. (Ebben az esetben – bár Márk nem hozza a napkeleti bölcsek történetét – ez eszünkbe idézheti a bölcsek egyik ajándékát, amellyel Betlehembe érkeztek.) Lehetséges, hogy egyfajta fájdalomcsillapító szerről van szó, amely lehetett a könyörület jele (hogy kevesebb szenvedéssel járjon a kivégzés), de a kínzás is (hogy tovább életben maradjon az elítélt), és valószínűleg nagyon keserű volt. Máté nem véletlenül használja az epe szót: Zsolt 69,22 beteljesedését látja benne (a LXX-val szó szerinti egyezés is).

Jézus már a kereszten volt, amikor újrakezdődött káromlása és gúnyolása: ekkor már a járókelők és a nép vezetői részéről. Az arra járók próbatétele („Ha Isten Fia vagy...”) a sátáni kísértést idézi (Mt 4,3), annak gyakorlatilag új formában történő, utolsó megismétlése.

Urunk haláltusáját természeti jelenség is kísérte: három órán keresztül sötétség támadt az országban (pontosabb fordítás, mint „a földön”). Ezt tekinthetjük Ám 8,9–10 beteljesedésének, de utalás lehet az egyiptomi kilencedik csapásra is (amelyet az elsőszülöttek halála követ...). Mindkettő az ítélet jele, amely az embereknek szól, de amelyet Isten Fia visel el. Jézus kiáltására a gúnyolódás csak folytatódik. Máté számára ez megint egyértelműen Zsolt 69,22-re utal vissza. Az ott állók azt hallják meg, amit szeretnének, nem ismerik fel Zsolt 22-t Jézus szavaiban. Illés itt nem eszkatologikus figura, a csúfolódók az akkori hagyományt idézik fel, amely szerint Illés megszabadítja az igazakat a szükség idején.

Az utolsó vers szerint Jézus hangos kiáltással lehelte ki lelkét (a görögben πνεῦμα) – itt a szó az élet egészére utal, amelyet önként adott át.

Az összefüggések feltárása

A perikópa vezérfonala két zsoltár: a 22. és a 69. Míg a 69. a borral és a (bor)ecettel mintegy keretet ad a történetnek, a 22. zsoltár át- meg átszövi azt.

Tele van a textus gúnnal és iróniával: a Jézus elleni vád („*Ez Jézus, a zsidók királya*”) tulajdonképpen teljes mértékben igaz; a rablók, akiket vele feszítettek meg, valószínűleg szabadságharcosok voltak, akik Isten országát akarták látni eljönni – most pedig pont a Messiást gyalázzák, aki mindezt elhozza; a főpapok és a vének Isten szolgái, akik az ő akaratát keresik – de tudtukon kívül Zsolt 22,8-at idézik meg, és ellenségeivé válnak Isten választottjának és ezzel magának Istennek. Abban azonban igaza van a szanhedrin tagjainak (és ez újabb irónia), hogy Jézus magát nem tudja megmenteni, mert az mások (mindannyiunk!) életébe kerülne, így nem is teszi meg. Természetesen a gúnyt és Jézus szavainak kiforgatását jelentik azok a szavak is, amelyek a lerombolt templom három nap alatti felépítésére utalnak (27,40).

Készüléskor számos kapcsolópontot találhatunk később

bi korokhoz, így a magunk idejéhez is. Természetesen ebben sokat segít a bibliai hatástörténet komolyanvétele. A teljesség igénye nélkül gondolok például Cirénei Simon alakjának későbbi ábrázolásaira, amely például megjelenik Kempis Tamás *Imitatio Christi* című művében, de amellyel összefüggésben az afrikai keresztények gyakran hivatkoznak arra, hogy az ő líbiai vidékükéről származott Jézus első igazi követője a kereszt-hordozásban. A 22. zsoltárnak is számos olyan parafrázisa ismert, amely későbbi korok szenvedőire alkalmazza azokat a fájdalmas sorokat. Helder Camara brazil érsek, akit „a szegények püspökének” is neveztek, így dolgozta át ezt a zsoltárt:

„Istenem Istenem mért hagytál el engem?
Nevetséges ember vagyok
mindenki megvet
a lapok gúnyt űznek belőlem
Tankok vesznek körül
géppuskák csöve mered rám
és drótkerítés húzódik körültem
árammal telített drótkerítés
Mindennap nyilvántartásba vesznek
Számot tetoválnak rám
Lefényképeznek a drótkerítés mögött
s miként röntgenképen megszámlolhatják csontjaim
Mégfosztottak személyazonosságomtól
A gázkamrába vittek meztelen
és szétszították ruhám és cipőm
Morfiumért kiáltok de senki sem hall
kényszerzubonyban kiáltok
egész éjjel a bolondokházában
a gyógyíthatatlan betegek kórtermében
a járványkórházban
az aggmenházban kiáltok
verejtékben úszva haldoklom az elmeegógyintézetben
fuldoklom az oxigénkamrában
sírok a rendőrorszobán
a börtönudvaron
a kínzókamrában
az árvaházban
megfertőzött a radioaktivitás
és mindenki elkerül nehogy elkapja...”

Hasonló példa a bibliai szöveg más történelmi és kulturális összefüggésbe helyezésére Arthur Koestler *Sötétség délben* című műve, ahol nyilván arról van szó, hogy Jézus passiója mintegy folytatódik mások szenvedésében. Természetesen Pilinszky János számos ilyen tartalmú verse és prózai írása is segíthet az asszociációs horizont kiszélesítésében, a hídverésben és az igehirdetésre készülésben.

Azt már csak elrettentő példaként idézem, hogy zavaros ideológiák hatására miként lehet egy bibliai ígét elferdíteni. Néhány évvel ezelőtt az egyik országos televíziós csatornán egy jól ismert és bizonyos politikai körökben különösen

népszerű újságíró azt fejtegette egy nagypénteki műsorában, hogy az „éli, éli lammas sabaktáni” mondat igazi értelme csak a magyar nyelv ismertében tárul fel. Ezen ősi ismeret birtokában ugyanis a feltámadás hitvallása ez a mondat: „Él, él, lám szombat után is!” Ha nem nagypéntek lenne, azt írnam: nem tudja az ember, hogy sírjon vagy nevéssen.

Igehirdetési vázlat

Az idei nagypénteki perikópa olyan bőséges, hogy akár egy nagyheti sorozatot is fel lehetne építeni rá. Az igehirdető választás elé kerül: vagy nagylátószögű lencsével kísérli meg a teljes tablót átfogni, vagy egy képzeletbeli teleobjektív segítségével inkább megpróbál felnagyítani egyes részleteket.

Magam 2020 nagypéntekén talán e két módszer ötvözéseként egy filmszerű megoldást választok. Az operatőrök által tudatosan használt „zaklatott kameramozgással” mutatnám be a nagypénteki történet megannyi szereplőjét, hogy aztán – mindennek mintegy ellenpólusaként – a kamera annál hosszabban időzzön a megfeszített Jézuson. Az ábrázolás legvégén értelemszerűen kimerevedne a kép.

Mindezt talán vegyíteni lehet egy másik eszköztárral: a statisztá és főszereplők szembeállításával. Kapcsolópont lehet talán az a *Passió 2020* című produkció, amelyet Budapesten, a Papp László Sportaréna-ban kívánnak előadni, és amelyhez a szervezők 2020 statisztát keresnek.

Az alábbiakban így adom meg egy lehetséges igehirdetés vázlatát.

Bevezetés

Jézus szenvedéstörténete számos zenemű (például Bach passiói), film (Mel Gibson és egyebek), valamint színpadi mű (*Passió 2020*) alapjául szolgál. Az utóbbihoz hónapokon keresztül kerestek a szervezők önkéntes statisztákat, akik korhű jelmezekben jeleníthetik meg a passió megannyi szereplőjét.

Statiszták hada

Az eredeti filmdráma – amelynek maga az Isten a rendezője, vezető operatőre pedig Máté evangélista – csak úgy hemzseg a statisztáktól:

1. Statiszták a katonák, akiknek persze könnyű dolguk van, mert önmagukat adhatják. Nem kell elhagyniuk kedves kockajátékukat, fel tudják használni a frissítőül kapott borecetet, és általában harsányságukkal kitölthetik a teret.
2. Statisztá Poncius Pilátus is, aki a Credóba ugyan bekerült, ebben a perikópában neve azonban nem szerepel, csak az általa megfogalmazott felirat látható a zaklatott kameramozgás segítségével: „EZ JÉZUS, A ZSIDÓK KIRÁLYA”.
3. Statisztá a két lator is, akik egészen közel lehetnek Jézushoz, de itt, ebben a történetben a rendező egyiküknek sem oszt olyan szerepet, amelyben megszólalhatnak.
4. A legtöbb statisztát a tömegszerepekre kellett szer-

zöldtetni, ám a rendezőnek talán itt volt a legkönnyebb dolga. Különösebb castingra nem is volt szükség, hiszen nagyon sokan kaphatók arra a szerepre, amelyben csak acsarkodni, gúnyolódni kell, ahol kéjjel lehet a másíknak fájdalmat okozni. Érthető, hogy az operatőr kameramozgása itt különösen zaklatott: sorra mutathatja be az indulatos arccokat és az összeszorított öklöket.

5. Van a történetnek egy egészen különleges statisztája: Cirénei Simon. Ő valóban pozitív szerepet visz, hiszen Jézus keresztyének hordozásával példát ad az igazi Krisztus-követő életre.

Az egyetlen főszereplő

Amikor Jézus keresztyének bemutatásához érünk a filmben, akkor – az igazi csapatmunka jegyében – szerepet kap a fővilágosító és a hangmérnök is. Előbbi a Rendező instrukciója alapján minden világítást kikapcsol, és tizenkét órától kezdve három óráig sötétség lesz az egész földön. Csak ilyen módon lehet kifejezésre juttatni, hogy a világ világosságát pusztítják el. A hangmérnök pedig ott kap feladatot, hogy fel kell húznia a potmétert: Jézus kétszer is hangosan felkiált. A második után kileheli lelkét. A többi néma csend. A végtelenségig kimerevített képen ott látjuk a keresztre feszített Jézust. A katarzisz csöndje után megszólal az ének: „Hittel nézek keresztyédra, / Üdvözítő Jézusom. / Értem mentél Golgotára, Hogy lelkem mennybe jusson. / Amit keresztyédon mondtál, / Amire ott tanítottál, / Bármeddig tart életem, / Ne engedd felejtenem.”

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Ézs 52,13–53,12

Ének

EÉ 194

Imádság

Úr Jézus! Te végigjártad a keresztyut, és méltósággal viselted a bántást, a szenvedést. Sohasem volt hatalma feletted senkinek és semminek, a keresztyen is szabad voltál. Szabad voltál, mert szerettél és most is szeretsz bennünket, egy vagy a Teremtővel. Hálás a szívünk ezért, és csodálunk téged. Adj erőt, hogy mindennapi keresztyre feszüléseinkben megélhessük ugyanezt a szeretet-szabadságot! Ámen.

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Az ember itt a földön nem is annyira lépcsőről lépésre vándorol, mint inkább keresztyről keresztyre száll. Már geometriai formáját tekintve is a kereszty: találkozás és ellentét. Tragikum

és reménység egyszerre. A teljes kiszolgáltatottságnak és elhagyatottságnak ama metszéspontja, ahol a lélek egyedül képes önmagát végül is egészében és véglegesen Isten kezére adni.

Az első kereszty a gyermekkor keresztyje. Félelemből és bizalomból ácsolták. A második kereszty a kamaszkoré. Egyik ágának fölismerés, másik ágának tévelygés a neve. A harmadik a felnőttkor keresztyje, minden kereszty közül talán a legmeredekebb. Most kell beilleszkednünk a világba, s ugyanakkor megtanulnunk lemondani róla. Most kell leginkább ellenállni a föld vonzásának, a szeretet és igazság vér szerinti értelmezésének. Az utolsó kereszty az öregkoré. Olajfák kertje, agónia a neve. Három fajtáját ismerjük. Az egyik Jézusé. A másik a jobb, a harmadik a bal latoré. Jézus barátságába fogadja a jobb latort, de egyetlen ítélkező szava sem volt a bal latorhoz. Kihűlő és elnémuló ajka egyetlen nagy imádság volt – valamennyiünkért. A kereszty az egyedül lehetséges haza jóhíre.”

Pilinszky János (1921–1981) Baumgarten-, József Attila- és Kossuth-díjas magyar költő

VERS

Dsida Jenő: *Nagypénteki ima*

Uram, csúfoltak,
Kínoztak téged
Aki szerettél
Minden szenvedőt.
Szegekkel vert a
Világ keresztyre,
Aki mindig csak
Vigasztaltad őt.

Mi jót is tettem
Én a világnak,
Sok-sok napomon?
Csúfolnak?
Kínoznak?
Szegeznek engem?
Mért panaszkodom?

Uram, bocsáss meg!
Haragban égni
Nincs okom;
Egyebet kérni
Nincs jogom;
Uram, csak áldlak,
Nem panaszkodom.

Kempis Tamás: *Krisztus követése* (részlet)

11. *Kevesen vannak, akik Jézus keresztyjét szeretik*
I. Sokan sűrűnek Jézus körül, akik szeretik az ő menyeyei országát,

kevesen, akik keresztje alá hajtják vállukat.
Sokan vannak, akik vágyakoznak vigasztalására,
de kevesen kérnek részt a megpróbáltatásból.
Lakomájában sokan melléülnek,
böjtjét kevesen vállalják.
Arra mindenki vágyakozik, hogy vele örvendezzék,
kevesen akarnak valamit szenvedni érte.
Sokan követik Jézust a kenyértörésig,
de kevesen isszák ki vele a szenvedés kelyhét.
Sokan áldják a csodáit,
kevesen követik a kereszt gyalázatáig.
Sokan szeretik Jézust
addig, míg kellemetlenségük nem támad miatta.
Sokan dicsérik és áldják,
míg tőle vigasztalásokban részesülnek.
Amint pedig elrejtőzik, és egy kis időre
magukra hagyja őket,
vagy panaszkodni kezdenek, vagy túlságosan is
elhagyják magukat.
Ám akik Jézust Jézusért szeretik,
és nem saját vigasztalásuk miatt,
azok éppúgy áldják őt a zaklattatásban,
és ha szívük szakadna is,
mint a legédesebb vigasztalás idején.
S ha sosem akarná vigasztalásban részesíteni őket,
akkor is mindig dicsérenék,
és hálát adnának neki.

Rónay György: *Este a Golgotán*

Sírjukba visszatértek már a holtak.
Pihent a város.
Az utakon át
örök cirkáltak. Fönt a katonák
a kocsmában kockáztak és danoltak.

Beesteledett. Józsefnél zokogtak
az asszonyok. A szoba ablakát
elfüggönyözték. Annás lakomát
adott. A kutyák ugatták a holdat.

Magdolna ott állt az üres kereszt
tövén. A Mestert alkonyatkor levették.
Sírt. Félt. S egyszerre látta: az ijedt ég

alatt a szégyen fája nőni kezd,
a karjait a végtelenbe tárja,
s az alvó Földre ráborul az árnya.

Berényi Mihály: *Nagypénteki kérdések*

Minek tanult ő hajdanában
típegni, járni délcegen,

ha most a fán oly mozdulatlan,
s aléltan függ néhány szegen?

Miért tanult meg úgy beszélni
pusztában, néphez és hegyen?
Azért, hogy végül ezt suttogja:
„Ha így akartad, hát legyen!”?

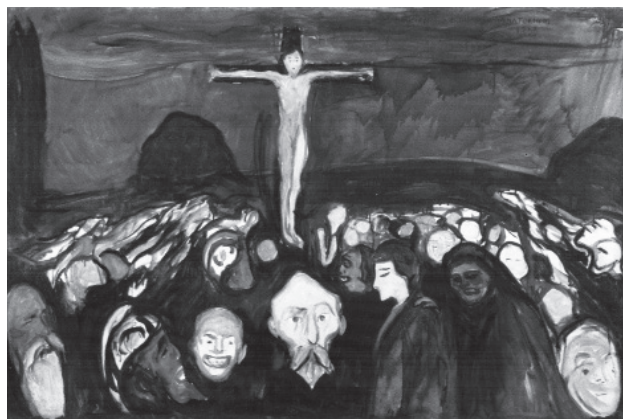
S miként tudott csodákat tenni,
uralkodni halál felett,
ha túri, hogy ajkát elhagyja
ez az utolsó lehelet?

Ha újra járna, szólna, élne,
megértenéd, miért halott?
Ne kérdezz, sírj a múltad végett,
s reméld a harmadik napot!

FESTMÉNY

Edvard Munch: *Golgota* (1900)

(Krisztus arca Munch arca; a hangsúly az alakokon [talán a hét főbűn]; egyetlen alak van, aki imádkozik.)

Irodalom

KEENER, Craig S. 1999. *A Commentary on the Gospel of Matthew*. Eerdmans, Grand Rapids.

LIEFIELD, Walter L. Luke. 1984. *Matthew, Mark, Luke*. Zondervan, Grand Rapids. (The Expositors Bible Commentary 8.)

LUTHER Márton 1997. *Hogyan szemléljük Krisztus szent szenvedését? Így imádkozzál! Egyszerű útmutató az imádkozásra*. Ford. Véghelyi Antal. Magyarországi Luther Szövetség, Budapest.

LUZ, Ulrich 2002. *Das Evangelium nach Matthäus*. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn. (EKK I/4.)

NEWMAN, Barclay Moon – STINE, Philip C. (szerk.) 1988. *A Handbook on the Gospel of Matthew*. American Bible Society, Philadelphia.

Nagyszombat

► Jn 19,38–42

Igehirdetési előkészítő

Isten nem pihenhet meg

Az ünnep jellege

Nagyszombat ünnepe átmenet nagypéntek sokkoló történéseiből a húsvéti öröm felé. Protestáns közösségekben sokszor a sírral összefüggésben a csend ideje és egyszerre a hallgatás ideje is, abban a tekintetben, hogy sok helyen nem tartanak nagyszombaton istentiszteletet. Ugyanakkor korai keresztény hagyományok kötődnek az ünnephez. Már a 2. században böjttel emlékeztek arra a napra, amelyen Krisztus a sírban nyugszik. Felkészülésük végzetével eleinte a katekumének is ezen a napon részesültek a keresztségben. Ma megbújik a két legnagyobb ünnepünk között, mint egy lélegzetvételnél szünet egy énekvers végén. Nagyszombat csendje viszont jóval több, mint egy szusszanás. Nem némaság, se nem tétlenség.

Epistolánk (1Pt 3,18–22) nagyszombathoz kapcsolja Jézus pokoljárását is. Jézus pokolra szállása azonban nem csend, hanem örömtől hangos diadal a halál hatalma felett. Ortodox ikonok ezért több helyen feltámadásként ábrázolják. A hangsúlyt az *Agenda* is megerősíti, amikor az ünnep témájaként az élők és elhunytak üdvözítőjét jelöli meg. Ugyanezt a *Liturgikus könyv* már úgy hozza: Isten számára mindenki él.

Amit a textusról tudni kell

A Jézus kivégzését kikényszerítő főpapokat az ünnep közelsége sürgette. Ugyanez a temetésére is igaz, bár itt már összemosódnak a páska ünnepi előkészületei az ünneppel összeérő szombat megszentelése miatti sietséggel.

Jézus temetéséről tanítványai gondoskodnak. De nem a tizenkettő, akiket eddig mindig mellette láthattunk. Most nem az éjszaka gyáván szétfutó tanítványok vannak jelen, hanem ketten, akik korábban nem merték nyíltan vállalni Jézussal való kapcsolatukat. János ennek ellenére határozottan Jézus tanítványainak nevezi őket. Arimáthiai József és Nikodémus az, aki korábban többször feltűnik már az evangéliumban. Józsefről megjegyzi a szakasz, hogy eddig a zsidóktól való félelem miatt – ez Jánosnál gyakran olvasható így, de elsősorban a főpapokra és a nagytanácsra való utalásként – csak titokban volt Jézus tanítványa; Nikodémussal kapcsolatban szintén hangsúlyt kap, hogy korábban csak az éjszaka leple alatt merte felkeresni Jézust. Mindketten tekintély-

lyel bíró emberek. József a nagytanács tagja, Nikodémus a farizeusok egyik vezetője, akik így sokat kockáztattak volna, ha nyíltan vállalják, hogy kapcsolatban álltak és szimpatizáltak Jézussal. Most ők lesznek azok, akik felkeresik Pilátust, hogy kikérjék a holttestet. Névtelenségük ezzel a tettel szertefoszlik. Emellett amíg a főpapok igyekeztek megőrizni kultikus tisztaságukat, hogy meg lehessenek a páskavacsorát (Jn 18,28), és nem mentek be Pilátushoz, amikor Jézust vádolták, addig József és Nikodémus ezt az áldozatot is meghozzák, hogy kikérhessék tőle a holttestet.

A sírhely kiválasztásában megint az idő szűkösségét hangsúlyozza János. Az ünnepi előkészületek miatt a kivégzéshez közeli kertben egy új sírban helyezték el Jézus holttestét, a zsidó szokások szerint lepelbe csavarva, illetszerekkel együtt. Máté evangéliumából tudjuk, hogy Arimáthiai József a saját sziklába vágott sírját ajánlja fel a temetésre, amelyet az asszonyok is figyelemmel kíséreknek (Mt 27,60–61).

A perikópa megértése – teológiai összefüggések feltárása

Jézus már korábban beszélt haláláról, megkenetésével összefüggésben is. Érdekessége a leírásnak, hogy Nikodémus közel 100 font, azaz megközelítőleg 32 kg kenetet visz magával a temetéshez. Ez rengetegnek tűnik, ami értelmezhető egyrészt Krisztus személyének jelentősége felől, de megjelenítheti a történetek miatti megkésett lelkiismeret-furdalást is. Korábban már felszólal Jézus mellett érvelve, de az ellenséges légkör akkor és ott elhallgattatja őt.

Az illatos olajok, amelyek most itt a mennyiség tekintetében királyi méltóságú személy temetésére is utalnak, óriási kontrasztban állnak a sietséggel, és hogy alig látunk valakit Jézus sírba helyezésekor.

János prológusában beszél Jézusról mint a testté lett Igéről, de nem idézi már a magvető példázatát Jézustól, amely Isten igéje magvetésének változatos sorsát tárja elénk. Megjelenik viszont János evangéliumában a földbe vetett búzaszem példája (Jn 12,24), amellyel Jézus nem Isten igéjének a magvetését példázza, hanem saját sorsáról, haláláról és áldozatáról beszél. Jézus sírba tételével ezek a képek mégis valahogy összeérnek, és ha nem is mosódnak össze, de bizonyos átfedésbe kerülnek.

János evangélista sokszor hangsúlyozza, hogy Jézus mindvégig ura a körülötte zajló eseményeknek. Ez igaz a szenvedéstörténet eseményeire is. Vajon igaz ez a Jézus halála és feltámadása közötti köztes időre is? Erre a választ Máté evangélista adja meg, amikor a templom kárpitjának kettéhasadásáról és megnyílt sírokról, halottak feltámadásáról tudósít (Mt 27,51–53).

Igehirdetési vázlat

Isten halott

Isten halott – de most nem Nietzsche-t idézem, hanem a Krisztus halála utáni szombat helyzetét próbálom meghatározni, ezért így folytatom: Isten halott, és a világ ünnepel. Természetesen hozzátehetem azt is, hogy „mi öltük meg”, de ez a gondolat Nietzsche-től sem a nagypéntek dermedtő tragédiájára utal, és nagyszombat üzenete is túlmutat már ezen. Isten halott, a világ ünnepel, mert az ünnep szent, és szentségét a zsidó hagyományokban a gyász sem törheti meg.

Az ünnep árnyékában

Visszatérő gondolat az evangéliumokban Jézus perében, kivégzésében és temetésében egyaránt, hogy közeledik az ünnep. Az eseményeket ez a körülmény részben előmozdítja és sürgeti, részben a perifériára szorítja. Mindenki az ünnepre készül. Ebben a sürgölődésben zajlik az élet Jeruzsálemben. Ennek az ünnepi készülődésnek a farvizén pedig zajlik egy per. Nyilvánosan, mégis nagyon sürgetően, szinte az idő szorosságával elszigetelve a szélesebb nyilvánosságtól. Jelentőségét tekintve mégis a történelem és az üdvörténet legfontosabb pere. Konceptió per, amelynek a célja, végkifejlete a kezdetektől nem kétséges. Kötött pályán zajlanak az események. Nemcsak emberi összefüggéseiben, hanem Isten terveinek tekintetében is, de ez csak egyetlen érintett számára nyilvánvaló.

Most pedig, hogy már minden „elvégeztetett”, marad a dermedt csend, a néma döbbenet. Isten halott, Jézus halott, vele együtt a tanítványok reménysége is meghalt. Vajon Isten igazsága is csődöt mondott?

A gyász nyomorúsága sokakban ébreszt hasonló kétségeket. A halál egészen mélyen belemar szívünkbe, lelkünkbe, kapcsolatainkba, mi pedig sokszor azzal szembesülünk, hogy az élet megy tovább a maga ritmusában. A nap másnap is ugyanolyan fényesen ragyog, csak mi kerültünk az árnyékos oldalra. Az emberek és a világ ugyanúgy örül, és ha napja van, hát ünnepel.

Az Ige el van vetve

Jézus egy ideje már leplezetlenül beszélt tanítványainak közelgő sorsáról. A tanítványok számára mégis annyira elképzelhetetlen volt, hogy nem vettek róla tudomást. Isten ígéjének magvetése, annak eredményessége így nem túl biztató, ha a legszorosabb, legbelsőbb körre tekintünk. Azt a keveset is, ami ebben a mostoha környezetben szárba szökken, mintha gyökerestül tépte volna ki a tanítványok szívéből Jézus megrázó halála, durva és megalázó kivégzése. Most azonban a testé lett Ige lett a földbe vetett búzaszem. A nagyszombati történetünk szemszögéből még nem nyilvánvaló a termés gazdagsá-

ga, de Isten magvetésének már itt is megpillanthatjuk első ígéretes jeleit.

A tanítványok, a tizenkettő, a belső kör néma. Bujkálnak. A félelem dermedt csendje ül lelkükön. De nem mindegyik tanítvány némult el. Ketten keresik fel Pilátust. Ők sem az élőt, a feltámadottat keresik még rajta. Korai lenne még. Ők a holttestért jöttek, a végtisztességéért álltak ki. Korábban, amíg Jézus élt, nem merték vállalni a nyilvánosságot. Most a sok bujkálás után megmozdul bennük valami, ami mer elindulni, kockázatot vállalni, mozdulni a lelkiismerettel, és keresni a helyét, ahol tehet valamit azért, hogy Isten akarata megvalósuljon. Isten magvetése mégis termőre fordul.

Jézus ura a szombatnak is

Az ünnep szent. A szombat szent és megtörhetetlen. Jézust ez mégsem korlátozhatta soha. Ha kellett, mozgult a szükségét szenvedő irányába. Többször volt céltáblája a botránkozni akaróknak, mert szombatnapon is megszánta a szenvedőt.

Nagyszombat csendje is sokat sejtető. A zsidó szokások szerint az ünnepet a gyászolók siratása sem zavarhatja meg. Így a sírkert és Jézus sírja is csendes. De ez nem a tanítványok dermedt hallgatása, sem a halál összefüggésében gyakran emlegetett tétlenség csendje. Nagypéntek részleteiben és egészében is megmutatta, mekkora szükség van a világban Isten szabadítására. Ez persze elvégeztetett már a golgotai kereszten. De a világ még nem ismerte fel. Isten üdvözítő akarata azonban már formálódik a teljességre. Lehet, hogy az emberi élet végére sokan úgy tekintenek, hogy a földi vándorút végén megpihen a vándor. Jézus azonban nem pihen, ahogyan az ő mennyei Atyja sem. Ura a szombatnak, ura az ünnepnek, ura az életnek, és ura a halálnak is.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

1Pt 3,18–22; Ez 34,1–14

Énekek

EÉ 212, 459

Illusztráció**GONDOLATOK**

„Nem én faragtam Jézust, Jézus faragott engem.”
Maria de Faykod, a lourdes-i keresztút stációinak szobrása

„Így szólott hozzám egykor az ördög: »Megvan a magapokla Istennek is – az emberszeretete.« Nemrégiben pe-

dig azt mondta nékem: »Isten halott; belehalt részvétébe az ember iránt.«»

Friedrich Nietzsche (1846–1900) német filozófus

„Isten elfogadja az elkésett áldozatot is. [...] Az a valaki jut eszembe, aki nem kísérté ki édesanyját a vonathoz, mert mint manapság mindenki, igen elfoglalt ember volt. És soha többé nem látta viszont édesanyját élve, mert ahová utazott, ott hirtelen meghalt. Ez az ember, ha csak olykor egy kis ideje van, azóta is ki-kifut az egyik nagy budapesti pályaudvarra, végigszalad a vonaton egy csokor ibolyával vagy hóvirággal, és ahol egy kis magányos öregasszonyt lát, annak a kezébe teszi, megemeli kalapját, és eltűnik. Lehet-e ilyen különös módon törleszteni? Azt hiszem, az Istennek még ez is kedves.”

Gyökössy Endre (1913–1997) református
lelkész, pszichológus, író

A csend jelentősége

A zene hangok és csend érzelmeket kiváltó elrendezése. A csend, a szünetek egy zenei darabban sokszor nagyobb hangsúllyal bírnak, mint egy-egy megszólaló zenei hang. John Cage 20. századi amerikai avantgárd zeneszerző egyik legnagyobb hatású műve a 4'33", amely nem más, mint 4 perc 33 másodpercnyi csend, egyetlen zenei hang nélkül. A csend zenéjében egyetlen hangszer sem szólal meg, de megszólal a csend.

DALSZÖVEG

LGT: *Ha a csend beszélni tudna*

Ha a csend beszélni tudna
Négymilliárd hangon szólna
Mindarról, mi bennünk rejtve él
(...)

A csend minden nyelven hallgat
Szóra még sosem bírták
Azt hiszem, hogy ezt még te sem tudnád
De több van, mit szemed láthat
De több van, mit füled hall
S van akinek a csend szavak nélkül
Van akinek a csend szavak nélkül is vall

Felhasznált és ajánlott irodalom

Gyökössy Endre 1999. *János evangéliuma*. Örökségünk Kiadó, Nyíregyháza.

HAFENSCHER Károly 2010. *Liturgika. A keresztyén istentisztelet protestáns megközelítésben, ökumenikus szellemben*. Luther Kiadó – LFZE Egyházzene Tanszék, Budapest.

KARNER Károly 1950. *A testé lett Ige. János evangéliuma*. Magyar Luther-Társaság, Budapest.

■ HORVÁTH Z. OLIVÉR

Húsvét ünnepe

▶ Jób 19,25–26

Igehirdetési előkészítő

„Mert én tudom...”

A vasárnap jellege

Húsvét ünnepe, Krisztus halálból való feltámadása a kereszténység legerősebb üzenete a világ számára. Van ok és alap a reményre, az élet győzedelmeskedik, erősebb a halálnál, a pusztulásnál. Ez az örömhír, amely végső értelmet ad hitünknek és életünknek is. Krisztus feltámadásának nagy örömunnepe a húsvéti üdvtennyel együtt ennek áldását és elköteleződését is hirdeti (JÁNOSY 1944, 34. o.). A szent három nap, a *triduum sacrum* (nagycsütörtök-nagypéntek-húsvét) együtt foglalja magában a teljes titkot, megváltásunk misztériumát: Krisztus meghalt értünk és feltámadott értünk. A keresztelőreutal a húsvéti sírra, a húsvéti esemény visszaautal a kereszt misztériumára, s e kettő együtt mutat előre eszkatologikus távlatokba (HAFENSCHER 1999, 136. o.). A húsvéti történetben nem sok minden történik. Feltehetően több és hatalmasabb dolog történné, ha kitalálták volna őket. Csendes, egyszerű találkozásokról esik szó, folytatódnak a korábbi események, tovább csengenek a korábban elmondott szavak. Jézus újból ott van, beszél vigasztal, megbíz. A húsvéti tapasztalatok nem létrehozták a hitet, hanem feltételezték; a már megkapott hit nyitottságába hullott bele a felismerés: Ő él! (ZINK 2002, 220. o.)

Amit a textusról tudni kell

Jób spirituális útjának zarándoklatára hívja meg az olvasókat. Míg barátai hibátlan teológiájukkal folyamatosan Istenről beszélnek, Jób az egyetlen, aki Istenhez beszél. Jób nem fojtja magába fájdalmát, sebzettségét, értetlenségét és haragját, Istennel való kapcsolata biztosabb alapokon áll annál, semhogy megrendüljön a leplezetlen őszinteségtől. Jób könyve azt hirdeti, hogy merjük szabadon megélni emberi voltunkat, merjünk szembenézni a valósággal, tökéletlenségeinkkel, fogyatékosságainkkal, sebeinkkel, merjünk ezekről beszélni, egyszerűen merjünk emberek lenni: tökéletlenek, sebzettek és sebezhetőek, egyszóval: szerethetőek.

A 19. fejezet három nagyobb részre tagolható: 1–6. Isten nyomorított meg; 7–20. Nem véd a törvény; 21–29. Tudom, hogy az én megváltóm él. A fejezet 1–6. verseiben Jób azt a tapasztalatot mondja el, hogy a szavakkal ölni lehet: összetörik, gyalázzák, gyötrik őt azok, akik eredetileg vigasztalni jöttek, vigyázni kell a szavainkkal, mert a szavak

nem lehetnek semlegesek. Jób visszafordítja Bildádra a saját szavajárását: „*Meddig kínozzátok még lelkemet?*” (19,2) A baj az, hogy a barátok nem értik Jób esetét, elbeszélnek a feje felett, és értelmetlenül idézgetik az aktuális tantételeket. Fölényeskednek vele, mindenáron rá akarják bizonyítani, hogy az ő bűne miatt érte mindez a nyomorúság, benne keresik a hibát, a szenvedése okát. Jób így ismét visszatér ahhoz, amihez kezdetektől ragaszkodik, hogy ezt a nyomorúságot Isten hozta rá (19,6).

A második részben, a 7–20. versekben újra és újra elmondja, hogyan látja saját szenvedését. Keresi az újabb kifejezéseket nyomorúságának leírására. Ezzel kettős célja lehet: egyrészt az, hogy rádöbbenjünk, mennyire a valóságot írja le a könyvében, másrészt hogy azok a szenvedők, akik olvassák a könyvet, valahol biztosan rátalálnak a saját gyötrelmeikre. Az első, amit hangsúlyoz, hogy a szenvedésben magára maradt; ő ugyan kiált, de a kiáltásra nem kap választ. Ebből következik, hogy Isten is magára hagyta. A súlyos betegsége és az őt ért csapások a reménységét is elveszik. Senki sincs vele, a legközelebbi rokonai is elhagyták (19,13), már alig nyit valaki ajtót rá, már egyáltalán rá sem néznek. Ezek a mondatok és képek megfogalmazzák és kifejezésre juttatják a szenvedő ember gondolatait, érzéseit és helyzetét. Olyan ez a leírás a szenvedő ember számára, mint egy tükör, amelyben önmagát látja úgy, ahogyan van. A könyv írója megéri a szenvedőt, nem kívülről nézi őt, mint Jób barátai, hanem úgy, mint aki maga is tapasztalta, mit jelent a szenvedés, sőt aki a szenvedőkkel együtt szenved.

A harmadik részben, a 21–29. versekben elhagyatottságában Jób az embertársai szánalmára apellál: ha Isten elene fordult, sújtja őt, akkor legalább barátai szánják meg. Ennek a résznek a fő kérdése az, hogy a szenvedő ember látán nem az istenkérdéssel kell foglalkozni, hanem a szenvedő emberrel; nem az Istent kell védeni, hanem a szenvedő embert. Jób a szenvedővel való együtt szenvedésre hív, arra, hogy vállalni kell, lehet a szenvedő embert. A betegség, teológiailag értelmezve, a káosz támadása a teremtett élet ellen. Isten nem lehet az élet Ura és az élet veszélyeztetője egyszerre. A betegség egyedüli „értelme” teológiailag a betegségen való úrrá létele. Az élet úrrá létele az életet fenyegető veszély felett. A betegek lelkipozíciójának központi célja: segíteni a betegség rabságába került embert abban, hogy beszűkült élethelyzetében megtalálja a maga számára a mindig tovább létező életszabadságot (HÉZSER 2002, 158. o.).

A perikópa megértése

Szenvedésének ezen a tetőpontján teljesen magára marad Jób, családtól, barátoktól, az emberektől és látszólag Istentől is elhagyatva. És még ebből a mélységből is képes végrehaj-

tani a „hit ugrását”: ha Isten nem szól hozzá most, majd fog szólni a jövőben. Jób tehát az utókorhoz fellebbez. Mivel érzése szerint hamarosan meghal, szeretné, ha végrendeletét feljegyeznék arra a napra, amikor felette ítélkezni fognak. A feljegyzésnek kőbe vésett, azaz lehetőség szerint tartós, romolhatatlan iratnak kell lennie. Ezek azok az ünnepélyes szavak, amelyeket kőbe kell vésní. Sajnos komoly szövegromlásra mentek keresztül; különösen a 26a értelmezése állandó viták tárgya.

וַאֲנִי (va'aní) – 'de én': Ellentétes kötőszóval kezdődik a textusunk, amely nem folytatása az előbbi gondolatmenetnek, hanem olyat mond, ami a tapasztalatokkal is szembenáll, s ebből csak arra tud következtetni, hogy igazságtalanság történt vele, barátai, rokonai elhagyták, Isten elene fordult. Illetve Jób hangsúlyozza a barátaival szembeni tapasztalaton alapuló tudást, istentapasztalatát.

יָדַעַתִּי (jd') – A 'tudni, ismerni' ige a bölcsesség szakkifejezése, a tapasztalatok alapján létrejött ismeretek birtoklását jelentette. De Jób itt ezt a kifejezést egy régebbi értelemben használja, a zsoltárok Isten iránti bizalma szólal meg (Zsolt 20,7; 56,10). Jóbnek a „tudom” kijelentése más, szinte ellentétes a bölcsék tudásával, ismeretével. Jób tudása belső meggyőződés, amely akkor is megmarad, ha a tapasztalat és az események más látszanak igazolni. Ez az ismeret megengedi, hogy „ok nélkül” történjen valami, és hogy az istent nem lehet mindig felismerni az ember életében. Világos, hogy Jób tud valamit Istenről, amit, úgy látszik, barátai, a bölcsék nem tudnak. Ez a tudás, ez az istenismeret azt a reménységet tartalmazza, hogy Isten mellette van.

גֹּ'עַל (gó'él) 'megváltó' – A héber gó'él eredeti jelentése szerint a legközelebbi rokon, a „szószóló”, aki kötelezettséget vállal, hogy bajba jutott hozzátartozóját megmenti a szegénységtől, kiváltja a rabszolgaságból, esetleg megboszszolja halálát. De a szabadulást ígérő Istent is így nevezték, aki kiszabadította Izrael fiait a fogságból. Jób nem általában a megváltóról beszél, hanem a „megváltómról”. Amit Jób tud, az nem személytelen ismeret, nem tan, dogma arról, hogy Isten a megváltó.

הַי (haj) 'él' – Nagy hangsúly esik erre az evidens tapasztalatra. Jóbnek az élő Istennel van dolga. Isten, akiben reménykedik, akinek segítsége felől meg van győződve, él. Isten élő volta alapvetően azt jelenti, hogy különbözik a bálványoktól, amelyeket az ember készít, bármennyire is díszesek, tehetetlenek és cselekvésképtelenek is. Isten élő volta abban is megmutatkozik, hogy ő cselekvő Isten, ő minden létező megalkotója, teremtője, fenntartója.

וְאֵתֵּן (vö'aharón) 'legvégül', 'a végső napon' – Főnévként is fordítható: a 'végső' vagy 'utolsó'. Jelentős Jób esetében, hogy ezé a megváltóé az utolsó szó, az ő ügyében a döntő szót a megváltója fogja kimondani. Jób itt még a halállal is dacol, tudja, hogy meg kell halnia. Belenyugszik helyzetébe, amit a lélektan úgy fogalmaz meg a haldoklás ötödik fázisában, hogy ez az állapot hasonlít egy újszülött

alvási szükségleteihez. Ez nem reménytelen feladást jelent, olyan érzés, hogy „mi haszna az egésznek” vagy „én már nem tudok tovább harcolni”. A belenyugvás szinte mentes az érzelmeiktől, olyan, mintha a fájdalom megszűnt volna.

הִיָּשָׁן (ahaz) 'meglátni' – A 'meglátni' ige szűkebb értelemben véve a látomások megpillantását jelenti. Isten meg látása az, ami után Jób valóban vágyakozik, valamint arra, hogy Isten eddigi ellenséges magatartása megváltozzon. Lehet, hogy meg kell halnia, de halála után is megvan annak a lehetősége, hogy személyesen lássa meg, ami azután következik.

Igehirdetési vázlat

Mert én tudom, ismerem, közel áll hozzám. A családtagom, a legközelebbi rokonom, akihez mindig, minden körülmények között odafordulhatok. Akit éjszakai álmából is fölverhetek, ha baj van. Ő azonnal jön, nem késlekedik, és segít mindennel, amivel csak tud, mert ő a Megváltó, a Segítő, a Szabadító. Tőle nem kell elnézést kérni, nem kell kínosan éreznie magát az embernek, és nem is kell számtogatni azt, hogy majd hogyan viszonzom a segítségét. De amikor a tapasztalat csupán dogmává tömörül, akkor elveszhet a személyes ismeret, és csak annyi marad, hogy remélem, bízom benne...

A Megváltóm él, ő az Élet. Ő van, elérhető. Azáltal, hogy én létezem, azt igazolja, hogy ő van. Elfogadom magamat másvalaki műveként, és egyetértésben élek azzal az emberrel, aki vagyok, s talán egy kicsit hálásan is. Nekem is akkor van életem, ha felfedezem az élőt, az éltetőt! Nem úgy él, ahogyan nagy emberekről szokták mondani, hogy haláluk után is élnek. Jézusnak nem a szelleme, nem az emléke él, nem a tanításai élnek, nem azért él, mert beszélnek róla: hanem úgy él és azért él, mert feltámadott! Legyőzte a halált.

Az életed nagy próbáinál, döccenőinél, amikor az életed megtorpan, s egyedül érzed magad, akkor ő ott áll melletted, megáll, kiáll melletted! Jelen van, fogja a kezdet: megérinthető, meghívható. A legmélyebb vigasztalás a csendben mellém állás, a jelen-Lét. Az életem legnehezebb pillanataiban sem vagyok magamra hagyva, nem csak magamra támaszkodhatom: van támaszom. Utoljára Isten marad nekem, minden más szétesik, szertefoszlik: csak ő és én, s ez remény az Istennel való találkozásra.

Illusztráció

Georg Friedrich Händel westminsteri apátságbeli sírjára ezt az igét vésték fel: „Tudom, hogy Megváltóm él”, utalva hitére és az oratóriumműfaj egyik leggrandiózusabb alkotására, a *Messiasra* (HWV 56), amelyet 1742-ben mutattak

be, s amelyben a *Halleluja* utáni első szopránária bevezető sorában csendül fel Jób 19,25 verse.

Felhasznált irodalom

- HAFENSCHER Károly 1999. *A keresztény istentisztelet*. Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola, Budapest.
- HÉZSER Gábor 2002. *A pásztori pszichológia*. Kálvin Kiadó, Budapest.
- JÁNOSSY Lajos 1944. *Az egyházi év útmutatása*. Magánkiadás, Sopron.
- KOZOR György 2019. Tudom, hogy az én megváltóm él. *Evangelikus.hu*, november 14. <https://www.evangelikus.hu/tudom-hogy-az-en-megvaltom-el>. (Megtekintés: 2020. január 24.)
- KÜBLER-ROSS, Elisabeth 1988. *A halál és a hozzá vezető út*. Gondolat, Budapest.
- MUNTAG Andor 2003. *Jób könyve*. Luther Kiadó, Budapest.
- ZINK, Jörg 2002. *Istennel élni*. Kálvin Kiadó, Budapest.
- ZINK, Jörg 2005. *Szent erőforrás*. Kálvin Kiadó, Budapest.

■ CZÖNDÖR ISTVÁN

Húsvét 2. napja

▶ 5MÓZ 32,39–40

Igehirdetési előkészítő

Örökké

Az ünnepnap jellege

Húsvéthétfő a húsvét nyolcadának első napja. Hagyományosan az emmausi tanítványok történetéről szóló evangéliumi szakasz kapcsán (Lk 24,13–35) „a feltámadt Krisztussal való találkozásról, Krisztus feltámadásának bizonyosságairól” (JÁNOSSY 2008) szól ez az ünnepnap. A másik olvasmány pedig az Apostolok cselekedeteiből Péter igehirdetése, amely a Krisztus váltságművét megkoronázó feltámadást hirdeti.

Ehhez a naphoz számos népszokás és népi jelkép tartozik, a locsolás, a tojásfestés, az ételfaállítás. A megújulás és az élet ünneplése kerül a középpontba.

Amit a textusról tudni kell

Mózes éneke egy nagyszabású, prófétai hangú tanító költemény, a Tóra egyik legfontosabb kiemelt szakasza, amely bővelkedik költői elemekben. Mózes búcsúbeszédét zárja és halálát vezeti be. Önálló alkotás, tudatosan szerkesztett remekmű, az elbeszélésbe utólag illesztették bele (CLEMENTS 1998). Nyelvezete inkább archaizáló, mint archaikus, a Tóra második redakciójához tartozik (TÓTH 1972). A költemény három, egyenként huszonhárom héber verssorból álló kon-

centrikus egységre bomlik. A huszonhárom szám a héber כבוד, azaz 'dicsőség' szóhoz kapcsolódik, amely szónak mindkét lehetséges számértéke Isten nevére utal (CHRISTENSEN 1997, 785. o.), amelyet 2Móz 3,14-ben jelent ki Mózesnek.

A költemény szabályos ritmikus szerkesztésben Izraelnek Isten szövetségével szembeni folyamatos hűtlenségét állítja szembe Isten hűségével. Ebbe illeszkednek a 37–43. versek, egy isteni szózat szavai. A 37–38. versekben Isten a saját tervét nyilatkoztatja ki: meg fogja menteni a népét és megbünteti ellenségeit, akik nem létező isteneikben bíztak. A 39. versben Isten minden kétséget kizáróan kijelenti magát. Isten egyedisége és egyetlensége emelkedik ki. A 40. vers egy esküforma. Isten önmagára, örökkévalóságára esküszik. Ez még jobban kiemeli Isten valóságát, mert ő be is tartja, amit ígér, ezért érvényes az eskü. Az ítélet és megváltás szorosan összetartozik ebben a rövid szakaszban. Isten látja a pogány népek elbizakodottságát, haragja ellenük fordul, számon tartja, és megfizet a népe felett hatalmaskodóknak (41–42. vers), és minden kétséget kizáróan bizonyítja, hogy ő az egyetlen Isten, és nincsen más rajta kívül. A költemény utolsó verse pedig Isten megváltásának ünneplése (CHRISTENSEN 1997, 813. o.).

Mózes énekének ebben a záró szakaszában a Tóra fő kinyilatkoztatása szólal meg: Isten a „vagyok”, az egyetlen Úr, élet és halál Ura, az örökkévaló, Izrael Megváltója, aki létének saját oka és bizonyítéka (CLEMENTS 1998). Isten és népe viszonyát a Tórában és az Ószövetségben is a büntetés és a megváltás kettőssége jellemzi. A nép hűtlenségére Isten büntetéssel felel, sokszor idegen népek támadása formájában, de a büntetéssel a megváltást is elkészíti, mert ha visszatérnek hozzá, megmenti őket ellenségeiktől. Mózes éneke utalás és ígélet arra, hogy a büntetés és megváltás körforgása egyszer majd megszakad; Isten maga esküszik meg és tesz ígéletet erre.

A perikópa megértése – teológiai összefüggések feltárása

Mózes halálával zárul Izrael virágkora. A Tóra Izrael alkotmánya, és visszatekintve a nép és a papság számára mindvégig Mózes marad az ideális vezető, mert az ő vezetése alatt valóban Isten volt Izrael királya (LOHFINK 2017, 217. o.). Isten szózata Mózes énekében az ítélet és a megváltás kiteljesedése. Isten önmagára esküszik. Ő ugyanaz az Isten, aki kiválasztotta és elhívta Mózeset a csipkebokorban. A 39. versben a „vagyok” kifejezés egyértelmű utalás Isten nevére. Ő ugyanaz maradt és ugyanaz fog maradni. Ő tartja a kezében Izrael sorsát és a pogány népeket. Ő az egyetlen Isten, ennek jele, hogy ő élet és halál Ura, és örökké él. Isten ítélete a büntetéssel együtt mindig magában hordozza a megváltás ígéletét. Isten ítélete és megváltása a kereszt borzalmában és a húsvét győzelmében kapcsolódik össze. A tanítványok nem értik sem a Jézust érő ítéletet, sem pedig a megváltást.

Jézus melléjük lép az úton, vagy éppen megjelenik nekik a bezárt szobában, és az írásokból kiindulva meggyőzi őket. Jézus feltámadása egyértelművé teszi, hogy ő az volt, akinek mindig is mondta magát: Isten Fia. Már életében is hatalma volt a halál felett, amilyen hatalma csak Izrael Istenének van (vö. Lk 7,11–17; 8,40–56; Jn 11,1–6; 10,18).

Az emmausi történet fontos kapcsolódási pont lehet az ószövetségi üzenet és a feltámadás üzenete között. A megváltás ígéréte hangsúlyos és aktuális Mózes élete és halála szempontjából, Izrael története szempontjából és az emmausi tanítványok élete szempontjából is. A Mózes énekében esküt és ígéletet tevő Isten Jézus Krisztus feltámadásában teljesítette be az ígéletét. Jézus mindig is őt képviselte, őt mutatta meg a tanítványainak. A keresztre feszítés és az üres sír sokkhatásként éri a tanítványokat, de nem maradnak egyedül. Maga a feltámadott Úr magyarázza el nekik, hogy ennek így kellett történnie. Aztán pedig felismerik őt a kenyér megtöréséről. Isten örökkévalósága és a megváltás ígéréte és beteljesedése olyan igazság, amelyet lassan értünk meg és fogunk fel.

Igehirdetési vázlat

Örökké?

„Míg a halál el nem választ” – mondjuk a házassági eskü szövegében. Sokszor félünk az eskütől, mert nem tudjuk megígérni azt, hogy úgy lesz. Azt sem tudjuk, mi lesz jövőre, nemhogy a halálunkig. És örökké? Törékenyek vagyunk. Az olyan helyzetekben, amikor megtörik egy öröknek hitt eskü, barátság vagy szerelem, keserűen csalódunk másokban vagy magunkban is. Lehetséges egyáltalán az örök hűség? És amikor a halállal találkozunk, összetörünk. A halállal szembesülve nehéz hinni abban, hogy van olyan, hogy örökké.

Isten ígéletet tesz

Mózes énekében Isten ígéletet tesz, megesküszik önmagára, hogy megmenti és megváltja a népét örökké. Annak a bizonyítékát látjuk itt, hogy Isten hűséges az elhívásához. Megtartotta Mózeset az egyiptomi kivonulás és a pusztai vándorlás során, beteljesítette ígéletét, amelyet az égő csipkebokornál tett Mózesnek. Ő ugyanaz a „vagyok” Mózes halála pillanatában is. Így mondja magáról: „...én vagyok, és nincsen más.” Amit a Sínai-hegyen ígért népének, azt megtartja, és hűséges a népéhez örökké. Isten a zsidó nép égbekiáltó sorozatos hűtlensége ellenére is hűséges maradt. Ennek számtalan jelét adta azóta is. Amikor minden elveszni látszott a babiloni fogság idejében, mégsem veszett el Izrael; Isten csodálatos módon tartotta meg a fogságban, és kiszabadította onnan. Évszázadok gyűlöletes üldözése és a holokauszt borzalmi ellenére is megmaradt a nép, és létrejött Izrael állam. Mert Isten élet és halál Ura, és ő komolyan gondolja azt, hogy örökké.

A tanítványok csalódása

Jézus tanítványai hittek Jézusban, hogy ő a messiás király, hogy ő Isten fia. Saját szemükkel láttak csodákat. Magával ragadta őket Jézus személye, és követték őt teljes életükkel. Aztán elfogták Mesterüket. A vallásos vezetők hamis perben elítélték, a rómaiak kivégezték. Két-három nap leforgása alatt elveszítették. Páskavacsora után. A legnagyobb ünnepen. Mintha húsvétkor veszítenénk el egy nagyon közeli barátunkat. A tömeg hozsannát kiáltott, aztán úgy tűnt, mindenki meg akarja ölni. És ő tűrte. Nem tett semmit. Nem tett csodát. Nem mentette meg magát. A teste pedig eltűnt. Ezek makacs tények. Botrány és értetlenség. Az emmausi tanítványok szomorúan mennek hazafelé. Csalódotnak. Azt hitték, örökké tart, hogy Jézus valóban a messiás. Bízta benne, és a családjukat is elhagyta érte. Most hazamennek. Csalódnak magukban is, Jézusban is, és abban az Istenben is, akit megismertek. Semmi sem tart örökké.

Jézus is komolyan gondolta azt, hogy örökké

De valaki melléjük lép az úton. És amikor megosztják vele a csalódottságukat és a tényeket, ez a furcsa idegen előáll egy olyan logikus magyarázattal az Írásokból, amire nem gondoltak. A szívük feloldódik a beszélgetés közben, olyan, mintha mégis lehetne újra remélni. Meghívják vacsorára az idegent, és felismerik. A feltámadás legnagyobb bizonyítékai közé tartozik az, hogy az evangéliumok őszintén beszámolnak arról, hogy maguk a tanítványok sem hitték el, hogy mi történt. Amikor a nyitott sírt meglátták, féltek, és senkinek nem mertek szólni egy szót se (Mk 16,8). „A feltámadást nem a tizenkét tanítvány csinálja. Hanem az egyetlen, akinek a kezében van az élet és a halál.” (WELTLER 1997) A feltámadás csodája mögött az az Isten áll, aki mindig komolyan gondolja, hogy megtartja az ígéreteit, és hűséges marad önmagához és az övéihez örökké. A feltámadás után Jézus Pál apostol híradása szerint mintegy ötszáz embernek megjelenik. Biztatja őket, és eloszlatja a kételyeiket. Idő kell ahhoz, hogy megértsék és felfogják, hogy ez tényleg igaz, hogy tényleg van olyan, hogy örökké.

Örökké!

Mózes Isten ígéretének beteljesedését, Kánaán elfoglalását nem élhette meg. Csak látta a megígért földet, de nem mehett be. Isten barátja nem éli át a boldog beteljesedést, de ennek ellenére azzal a bizalommal hal meg, hogy Isten meg fogja tartani az ígéretét. Ha a feltámadás valóság, akkor az emberi élet teljesen megváltozik. Akkor ez azt jelenti, hogy Isten a csalódásainkban, a bukásainkban és a bűneinkben is elrejtette a megváltása valóságát és a szabad, boldog élet lehetőségét. Lehet megbocsátani, újat kezdeni és a legesetebb kilátások ellenére is reménykedni. Jézus az, akinek mondta magát, Isten is az, akinek mondja magát. Bízhatunk abban, amit Isten mondott és az ígében mondani fog nekünk. A feltámadás azt jelenti, hogy Jézus él, és ha nem

is látjuk, velünk él, tanít minket, és vele élhetünk. Ezért lehetünk Krisztus-követők. És ha ez igaz, bármennyire is csalódtunk az istenképünkben, van rá remény, hogy egyszer csak fel fogjuk ismerni az igazságot. Nem egy régen meghalt esztétát utánzunk, és nem egy régen divatjamúlt ideált akarunk megvalósítani. Élő kapcsolatban élünk Jézussal, és ezért elkezdünk hasonlítani az élő Megváltónkra. Bármilyen csalódás ellenére megbízhatunk benne, örökké.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

2Móz 3,4–15

Énekek

EÉ 189, 221, 381

Dicsőítéshez

Azt hitték, hogy meghalt...¹

Ararat: *Új szövegség²*

Az istentiszteletet színesíthetjük esetleg a *Feltámadott* című film néhány jelenetének a bejátszásával, az emmausi tanítványok történetének rövid színdarabban vagy pantomimben való előadásával.

Illusztrációk

GONDOLATOK

„A zsidó nép történelmének három legtragikusabb időszak volt: az első Szentély lerombolását követő időszak, a második Szentély lerombolását követő időszak, és a középkornak a keresztes hadjáratokat követő időszak. Milyen különös, hogy mindhárom időszakban a Szóbeli Hagyomány rendkívüli mértékű fejlődésének lehetünk tanúi. Az első Szentély lerombolását követően éltek a Nagy Gyülekezet Férffiai, akik számos rabbinikus rendelkezéssel és intézménnyel gazdagították a hagyományt. A második Szentély lerombolását követően született meg a Misna és a Talmud, és a középkorban éltek a Risonim, akik részletes kommentárokkal egészítették ki a korábbi szövegeket. Ugyanez volt megfigyelhető a holokausztot követő korszakban is, amikor robbanásszerűen megnőtt a Tórát tanulók száma és a zsidósággal és zsidó tudományokkal foglalkozó kiadványok mennyisége.”³

¹ <https://youtu.be/QSOzU03f39Q>.

² <https://youtu.be/kOsN1wGx4f4>.

³ <http://zsido.com/fejzetek/hit-a-holokauszt-utan/>.

„Az ember végül megérti, hogy felfogóképessége véges. Képzelnék el, hogy egy primitív körülmények között élő embert beviszünk egy modern műtőterembe, hogy ott szemtanúja legyen egy nyitott szívműtétnek. Legelőször azt látja, hogy maszkot viselő emberek lépnek be a helyiségbe. Mindnyájan zöld ruhát és kesztyűt viselnek. Ezt követően egy kerek ágyon fekvő alvó embert gördítenek be a terembe, és az egyik zöld ruhás ember egy maszkot helyez az alvó arcára. Egy másik zöld ruhás eltávolítja az alvó testét borító lepedőt, és szikét kér. A primitív ember elszörnyedve figyel, ahogy a sebész elvégzi a bemetszést a testen.

Tekintve, hogy abszolúte semmi ismerete nincs a modern orvostudományról, a primitív ember arra a szörnyű következtetésre jut, hogy itt egy hidegvérrel elkövetett gyilkosság játszódik le a szeme előtt. Ott, ahonnan ő jön, nem így ölik meg az embereket. Ott az emberek csatában halnak dicsőséges halált, nem álmukban ölik meg őket! Mindez roppant gonosz dolognak tűnik számára. Felébred benne az igazságérzet, és tiltakozásának ad hangot.

Próbáljuk csak meg elmagyarázni ennek az embernek, hogy az operáció, amelynek szemtanúja lesz, valójában egy életmentő operáció, olyan eljárás, amely meghosszabbítja a páciens életét. Ez lehetetlenség – hiszen ennek az embernek a leghalványabb elképzelése sincs a higiénéről, a modern sebészeti technikákról nem is beszélve. Akárhogy is próbálnánk neki elmagyarázni a dolgot, ő akkor is gyilkosságnak látná azt. Hetekbe, hónapokba vagy akár évekbe telne, míg megértene.”⁴

FILM

A Feltámadott (Risen, 2018) című filmben Jézus feltámadásáról nyomoz egy római centurio. Amikor kihallgatja Fülöpöt, Jézus tanítványát, egészen bámulatos dolog történik, amikor megfenyegeti a tanítványt. Fülöp félelem nélkül mosolyog rá, és valami ilyesmit mond: „Hát nem érted? Nem tudsz ártani nekem. Ha ő feltámadt, akkor az azt jelenti, hogy mi is feltámadunk, hogy nem kell félnünk a haláltól többé.”

⁴ Uo.

VERS

Tóth Anna: *Betömködöm*

Betömködöm a lelkeken keletkezett réseket
 mások szeretetével, mégis folyton fázom
 Öledbe húzódnék, de nem tehetem –
 már nem lesz erőm azokat a réseket befoltozni.

Szép aprólékosan és módszeresen kivágtalak
 az életlen kis körömollóval
 a fotókról, ameylek közös életünket dokumentálják.
 De nem lett könnyebb.
 Voltaképp el kéne felejtenem mindent,
 amit magamnak jelentek.

Hisz itt vagy a szemem színében, a korai ősz hajszálaimban,
 a kiffuladásaimban, az álmnaplómban,
 a kedvenc bakelitjeim hangjegyeiben

Egész betömködött életemben

Élsz és uralkodol örökkön örökké. Ámen.

Felhasznált és ajánlott irodalom

- BRAULIK, Georg 1992. *Deuteronomium* II. Echter Verlag, Würzburg.
- CHRISTENSEN, Duane L. 1997. *Deuteronomy 21:10–34:12*. Zondervan, Grand Rapids. (Word Biblical Commentary 6b.) 809–821. o.
- CLEMENTS, Roland E. 1998. *Numbers–Samuel*. Abingdon Press, Nashville. (The New Interpreter's Bible 2.)
- JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitas Magyarországi Evangélikus Lelkészek Közössége, Veszprém.
- LOHFINK, Gerhard 2017. *A názáreti Jézus*. Pannonhalmi Főapát-ság Bencés Kiadó, Budapest.
- SZALAI András 2017. *Húsvét: A feltámadás*. Előadás. MEKDSZ Grund, 2017. <http://www.apologia.hu/eloadasok/letoltheto/>.
- TÓTH Kálmán 1972. Mózes ötödik könyve (Deuteronomium). In: *A Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.
- WELTLER Sándor 1997. Húsvét 2. napja. *Lelkipásztor*, 72. évf. 2. sz. 79–80. o.

TARTALOM Mécses a te igéd

DEÁK LÁSZLÓ: *Este vagy éjjélkor, kakasszóra vagy reggel?* 81

Tanulmányok

JÜRGEN MOLTSMANN: *Befejezetlen reformáció. Megoldatlan problémák – ökumenikus válaszok* 82

Valláspedagógia

SIMON Z. ATTILA: *Kegyelmet gyakorolni ezer ízig? A szexualpedagógia komprehenzív iránya és a CSE (Comprehensive Sexual Education) program keresztény biblikus és teológiai kritikái* 88

Figyelő

Krisztusban mindnyájan életre kelnek

BÁCSKAI KÁROLY: *Elvétezt a lepel. In memoriam Cserháti Sándor (1930–2019)* 94

FABINY TAMÁS: *Ámde (1Kor 15,19–20)* 95

Az igehirdető műhelye

MAKÁN HARGITA: *Böjt 4. vasárnapja (Laetare) (Róm 7,22–25)* 98

LÁSZLÓNÉ HÁZI MAGDOLNA: *Böjt 5. vasárnapja (Judica) (Zsid 10,19–25)* 101

GÁNC S TAMÁS: *Böjt 6. vasárnapja (Palmarum) (Jn 12,12–19)* 103

BALÁZS VIKTÓRIA: *Nagycsütörtök (Mt 26,36–46)* 106

FABINY TAMÁS: *Nagypéntek (Mt 27,31–50)* 109

HORVÁTH Z. OLIVÉR: *Nagyszombat (Jn 19,38–42)* 113

CZÖNDÖR ISTVÁN: *Húsvét ünnepe (Jób 19,25–26)* 115

GYURKÓ DONÁT SÁMUEL: *Húsvét 2. napja (5Móz 32,39–40)* 117